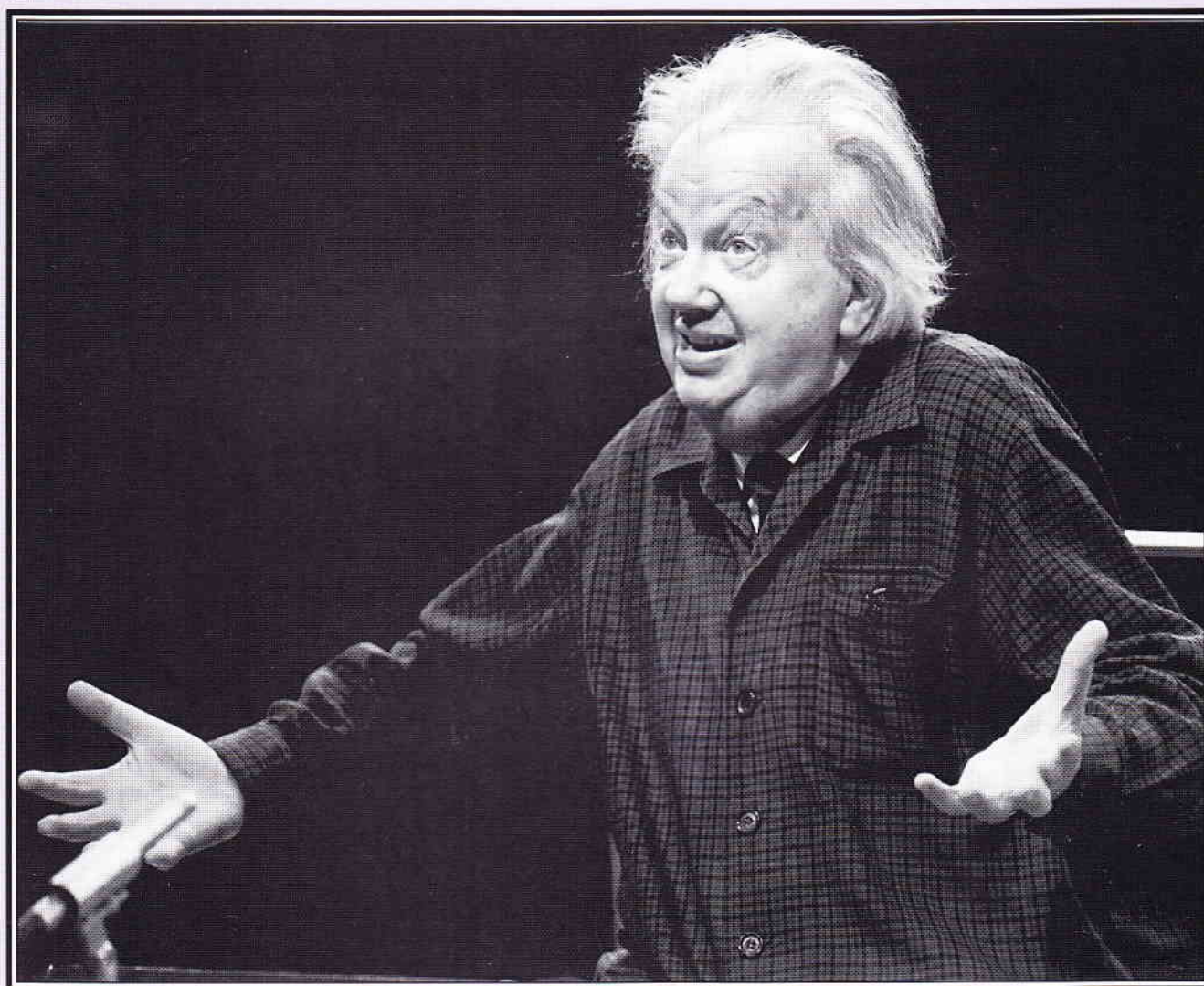

IV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

ZENEKAR

1997. FEBRUÁR

A MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGÉNEK, VALAMINT A MAGYAR ZENEMŰVÉSEK
ÉS TÁNCMŰVÉSEK SZAKSZERVEZETÉNEK KÖZÖS LAPJA

Meghalt Végh Sándor (1912-1997)

TARTALOM

185 ÉVES A PÉCSI SZIMFONIKUS ZENEKAR	3
ZENEKARI OKTATÁS Felkészültség, morál és művészi egyéniség	9
ŐT GÖRÖG MEG A TÖBBIEK	12
A MÁV SZIMFONIKUSOK BRAHMS FESZTIVÁLJA	14
SZENTSÉGTÖRÉSEK TÖRTÉNETE	16
AKI MAGYARORSZÁGON MUTATTA BE BARTÓK HEGEDŰVERSENYÉT	19
MINDENBEN A ZENÉT ÉRZEM Végh Sándor halálára	28
EGÉSZSÉG A zenészek bőrének elváltozásai és betegségei	30
Fúvós panaszok, fúvós ártalmak	33
MŰHELY Tágfekvésű hangzatok	35
Kombinált nagybőgő New York-i mintára	36
AMI A PROGRAM- AJÁNLATOKBÓL KIMARADT	39

Címlapfotó: Cser Tamás MTI

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

Az 1996. évi CXXIV. törvény 5. számú mellékletének 9. pontjában az önkormányzati zenekarok és énekkarok támogatására biztosított központosított előírányzathoz kötődően a Művelődési és Köznevelési Minisztérium pályázatot hirdet a hivatásos zenekart és/vagy énekkart fenntartó önkormányzatok számára.

A támogatásra minden olyan cél érdekében pályázni lehet, amely segíti a művészi színvonal emelését és egyúttal javítja a tevékenység feltételeit is.

Ilyen célok különösen:

- az önkormányzat, illetve az intézmény által kezdeményezett vagy támogatott zenei események, amelyekben kifejezésre jut az önkormányzatok felelősségvállalása a zenei értékek létrehozataláért, megtartásáért, a hagyományok ápolásáért, az ifjúság zenei neveléséért;
- a közönség szempontjából és szakmailag is fontosnak tartott bel- és külföldi vendégművészek meghívása, regionális és belföldi vendégszereplések szervezése;
- a fenti célokhoz, illetve kiemelt meghatározott produkciókhoz kapcsolódó tevékenység elismerése;
- az intézmény hangszerállományának fejlesztése, ide értve a nagyobb hangszerjavításokat és tartozékokat is.

A felsorolt célok esetében a támogatási igény csak egyszeri céljellegű lehet, nem jelenthet folyamatos pénzügyi kötelezettségvállalást.

A pályázatnak tartalmaznia kell a támogatandó célok teljes ismertetését, részletes költségvetési igényét, a saját erőforrásokat, az egyéb támogatókat (ha vannak), és a kért támogatás összegét.

A pályázatokat legkésőbb 1997. február 20-ig az alábbi címre kell beküldeni:

Művelődési és Köznevelési Minisztérium
Zene- és Táncművészeti Osztály
Budapest Pf. 1. 1884

A pályázatokat szakmai testületek által delegált zsűri bírálja el 1997. március 1-jéig. Az eredményről a Művelődési és Köznevelési Minisztérium Zene- és Táncművészeti Osztálya értesíti az érdekelt önkormányzatokat. Az elfogadott pályázat részletes szakmai tartalmához kötődő központi, céljellegű támogatás felhasználásáról el kell számolni, az másra nem használható fel.

Budapest, 1997. január

Dr. Magyar Bálint sk.

ZENEKAR

A MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGÉNEK,
valamint a MAGYAR ZENEMŰVÉSEK
és TÁNCMŰVÉSEK SZAKSZERVEZETÉNEK közös lapja

A szerkesztőség címe:

MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGE
1068 Budapest, Városligeti fasor 38.
Telefon: 342-8927 – Fax: 342-8372

*

Felelős kiadó és szerkesztő: POPA PÉTER
Tördelés-szerkesztés: *Subbotin, Dmitrij*

*

Nyomtatás: *Subbotin, Dmitrij*
1021 Budapest, Tárogató út 26.
Telefon/fax: 200-7330
Felelős vezető: a Kft. ügyvezetője

*

ISSN: 1218-2702

185 éves

a Pécsi Szimfonikus Zenekar

„Keress mecénást!”

1811. december 9-én hangversennyel mutatkozott be a Zeneművész Társaság, amely a 18. századi, újjáéledő Pécs zenei hagyományainak megfelelően, az egyházban találta meg legfőbb mecénását. Muzsikuskokat akkor többnyire Bécsből szerződtettek, a sajtótudósítások szerint is nagyszerű hangversenyen a „T. Káptalan Muzsikusai” játszottak „...oly gyönyörűséggel, hogy a’ Hallgatóknak több ízben való tapsolását meg érdemelték...”. A Pécsen működő első zenekarok karmesterei között volt Frantisek Kramar, aki Baranyából (1808-ban) egyenesen Bécsbe szerződött, császári udvari karmesternek, majd az egykori Haydn-tanítvány Johann Georg Lickl, akinek 1843-ban bekövetkezett halála után Franz Seraph Hölzl folytatta a munkát.

1868-ban (Puks Ferenc színházi karnagy vezetésével) megalakult a város által is támogatott Pécs Szabad Királyi Városi Zenekar. Az anyagi források elapadása miatt (!) ez ugyan hamarosan megszűnt, de a Pécsi Dalárda keretein belül 1871-ben megalakult a Pécsi Zeneegylet, amely – sok egyéb között – Beethoven szimfóniákat, Haydn Teremtését és Mozart Requiemjét is játszotta koncertjein. A pénz azonban már akkoriban is gondot jelentett, ezért az egyesület 1886-ban feloszlott.

1895-1950-ig Pécsi Zenekedvelők Egyesületeként tudtak ténykedni a muzsikuskok. A hosszú időszak karmesterei között volt Pécsi József és a még (Ausztriában) élő Takács Jenő is. Az Egyesület feloszlása után jött létre a Pécsi Szimfonikus Zenekar, majd 1956. szeptember

1-jén az Országos Filharmónia Pécs városa és Baranya megye támogatásával megalakította a félig függetlenített Pécsi Filharmonikus Zenekart. Zeneigazgatója ettől kezdve kisebb megszakításokkal Breitner Tamás lett; olyan vendégkarmesterekkel és szólistákkal dolgozhattak a muzsikuskok, mint Ferencsik János, Lamberto Gardelli, Kirill Kondrasin, Gertler Endre, Leonyid Kogan. Ekkor alakult ki bérlet- és ifjúsági hangversenysorozat-rendszer a régióban.

1984-ben született meg az önálló Pécsi Szimfonikus Zenekar. Zeneigazgatója Breitner Tamás lett. 1989-ben bekövetkezett halála után az angol Howard Williams, majd a több versenyt megnyert uruguayi Nicolas Pasquet követte. 1997. január 1-jétől, az újabb négyéves ciklusra ismét Howard Williams a zeneigazgató. Őt 1993-ban Pro Civitate, a Pécsi Szimfonikus Zenekart 1996-ban Pro Communitate díjjal tüntette ki Pécs városa.

Eredményesség és kiegyensúlyozottság jellemzi tehát a most 185 éves, kilencven tagú szimfonikus zenekart, amelynek székházában Szkladányi Péter igazgatóval, Vass Ágnes koncertmesterrel és Blázy Lajossal, a Pécsi Nemzeti Színház Operatagozatának főzeneigazgatójával beszélgettünk.

1. Új jogi helyzet, új lehetőségek, új problémák

– generációváltás, a repertoár kialakításának bázisai –

– *Mennyire volt a zenekar szándéka, vagy mennyire a kényszer készítette az együtttest az 1984-es önállósodásra?*

Sz. P. – Ez egy országos folyamat volt, minden bizonnyal gazdasági indíttatásból. Mi voltunk az utolsók, ahol önállóvá vált a szimfonikus zenekar.

– *Milyen intézménytől vagy szervezettől „vált el” a zenekar?*

Sz. P. – Addig a Nemzeti Színházhoz tartozott egy kb. negyvenfős zenekar,

amely kíségetőkkel alakult nagyobb szimfonikus zenekarrá a filharmóniai hangversenyekre. A tagok munkahelye a színházban, a kíségetőké a különböző zeneoktatási intézményekben volt. 1984-ben a zenekar kivált a színházi keretek közül, a tagok az önállóvá vált együttesben kaptak státuszt; a kiválasztás azonban megállapodtunk, hogy továbbra is ellátjuk a színházi feladatokat. Koncertjeinket már nem a Nemzeti Filharmónia szervezi, bár továbbra is vannak úgynevezett filharmóniai hangversenyeink.

– *Mennyiben érintette, vagy érdekelte a zenekari tagokat ez a szervezeti változás?*

V. Á. – Van, akit nagyon foglalkoztatnak ezek a kérdések, engem igazából csak a feladat érdekel. Mit játszunk, ki vezényel, ki a szólista. Én rábízom magam a kormányosra; nekem sosem volt érzékem a szervezeti dolgokhoz. A következményeket ugyan érzem a bőrömon, de nem hiszem, hogy jelen körülmények között ezt sokkal jobban lehetne csinálni.

– *Az önállósulás után azonnal lett a zenekarnak egy olyan saját igazgatója-menedzsere, aki fellépéseket és turnékat szervezett, szponzorokat keresett, karmestereket és szólistákat szerződtetett, stb.?*

Sz. P. – Igen, mert az alapvető cél végül is az volt, hogy ne mások határozzák már meg: mikor, kivel, hol és mennyiért játszunk. Egy zenekarnak ki kell tudni jelölnie a saját útját, ki kell próbálnia, hogy tud – minden vonatkozásban – pozíciókat elérni.

– *De ha ez a zenekar közben ellátja a színházi feladatokat, elég nehéz lehet megszervezni saját hangversenyeit, nem is beszélve a turnékról.*

Sz. P. – Van a két intézmény között egy úgynevezett „meg nem támadási szerződés”. Az összes fellépést úgysem tudjuk előre az évad elején, de azt meg tudjuk mondani, hogy például mikor utazunk. A színház pedig arra az időre nem tervez mondjuk operapremiért.

– *De kilencven ember úgysem utazik; maradnak itthon annyian, amennyien teljesíteni tudják a színházi szolgálatot?*

Sz. P. – Jó lenne, ha elsősorban ezen kellene törnünk a fejünket. Éppen ezt, a sok ember utaztatását a legnehezebb

megszervezni, pedig ez lenne a legkíváncsiabb: minél több helyre utazzon a teljes zenekar. Az utóbbi években ugyanis olyan műveket mertünk elővenni, amelyekre korábban gondolni sem lehetett: Mahler szimfóniákat, vagy, amire nagyon büszke vagyok, Sztravinszkij Tavasz áldozatát mindössze nyolc kíségetővel. Ezek is többnyire olyan szövegek voltak, amik másutt sem biztos, hogy vannak: például két basszusklarinét. Nagy távlatok nyíltak meg tehát előttünk, amikor saját státuszunk lett. A színház is jól járt szerintem, mert könnyebben és más darabokkal tervezhet, mint korábban.

– *Biztos, hogy a színházi karmester örül annak, ha állandó fluktuációval kell számolnia?*

Sz. P. – Nem mindig. Mert igaz ugyan, hogy eddig csak negyventagú együttesrel számolhatott, de az a negyven mindig ott ült – próbán, előadáson mindig ugyanazokkal a zenészekkel találkozott. Most azért adódnak problémák a váltásból.

B. L. – Bizony, hiszen színpadra állítunk egy operát, egy operettet és hetek, hónapok telnek el, miközben sokan egyáltalán nem kerülnek sorra a produkcióban és amikor ismét odaülnek, sokszor előről kezdenék mindent.

– *Gondolom, tartja a kapcsolatot a többi város zenekaraival. Mindenütt hasonló a vélemény az önállósodás teremtette lehetőségekről?*

Sz. P. – Tudomásom szerint igen, már csak azért is, mert ebben a gazdasági helyzetben nemcsak Pécs, de Szeged és Debrecen sem tudna eltartani két szimfonikus jellegű zenekart. Szegeden – szemben például a pécsi hagyományokkal – nagyon régiek az operajátás tradíciói; itt a hangversenyélet élénkülését eredményezte az „egy nagyobb városi együttes” elve.

Vannak ezzel kapcsolatos nehézségeink; a tavalyi szezonban ment például A csodálatos mandarin.... Nehéz volt két-háromhetente úgy előrángatni, hogy nem ugyanazok a muzsikusok „kerültek sorra”.

– *Mennyire fogja most át ennek a zenekarnak a tevékenysége Baranyát, illetve Dél-Dunántúlt, hiszen közel s távol ez az egyetlen professzionális szimfonikus zenekar?*

Sz. P. – Van egy írás egy regionális zenekarról, de ez azért mostanában nem nagyon működik... Egyre kevesebb ugyanis a filharmóniai koncert és vannak bizonyos rivalizálások is, amelyek határt szabnak a pécsiek fellépéseinek akkor és ott is, amikor és ahol ez egyébként lehetséges lenne. Pedig szívesen játszanánk, hiszen például egy Mahler IX. szimfóniát nem azért tanul meg az ember – sok próbával és nagy ráfordítással –, hogy egyszer szólaljon meg pódiumon. Az is tény, hogy ifjúsági hangversenyeken csak egy-egy tételt lehet csepegtetni ezekből a nagyobb lélegzetű kompozíciókból. Ezeket a fellépéseket nagyon fontosnak tartjuk, mert a gyerekekből lesznek (lehetnek) a későbbi koncertlátogatók. Pécsen évente 20-25, a környező településeken is sok ifjúsági hangversenyünk van.

V. Á. – Ezzel kapcsolatban vannak azért rossz érzéseink is. Nem érezzük mindig elégségesnek a felkészülési időt. Nálunk ez azért nem olyan egyszerű, mint például a Rádiózenekarnál. Nekik olyan repertoárjuk van, hogy a darabokról csak a port kell letörölni és a következő karmester kézjegyt rátenni. Nálunk sok a fiatal, a kezdő, a rutintalan muzsikus, itt szükség volna, hogy kellő időt eltöltsenek egy-egy darab mellett. Tudom, hogy ennyi fér az időbe, mert egy zenekar és sokféle szolgálat van, de örülnénk két produkció között több szünetnek, amikor mindenki felzárkózhatna a kívánt szintre. Igaz, hogy hangversenyen valahogy mindenki összeszedi magát és valóban jól szólalnak meg a művek.

B. L. – A sok ilyen „kapaszkodós, majdnem lehetetlen” feladat azért hosszú távon megemésztetlen marad.

És közben jönnek a váratlan, ám megtisztelő felkérések: Beethoven Ötödikje egy orvoskongresszuson, egy-két próbával. Összeállt, de a megengedettnél több múlt a szerencsén. Az ilyen feladatot pedig visszautasítani nem lehet. És elég sok van belőlük.

Sz. P. – Azért merjük azt is kimondani, hogy a kollegáknak nemcsak az itteni próbákra van dolguk a darabokkal – legalábbis nem így kellene, hogy legyen.

B. L. – Legtöbbször azonban így van, legfeljebb előadás előtt előbb bejönnek a lelkiismeretesebbek és gyakorolnak. Pont a rutintalanabbak nem tartoznak közéjük, pedig még ennyi munka is na-

gyot lendítene a dolgon. Pontosan azért, mert technikailag nagyon felkészültek, a zenekar óriási repertoárját viszont nem ismerik, nem is ismerhetik. Papíron ugyanis jó a helyzet: a számos, már sokszor előadott mű mellett évadonként kevés újat kell megtanulni – ilyen volt most a Simon Boccanegra.

Ennek ellenére a dolog nem ennyire egyszerű. Egy olyan, nem is szűk repertoárt, amiben már nem lennének számottevőek ezek a nehézségek, viszonylag gyorsan ki lehetne a fiatalokkal is alakítani, ha minden helyre a kínálatban szereplő legjobbakat ültethetnénk. Van azonban foglalkoztatási szempontok is, és bár valóban nélkülözhetetlen a több évtizedes zenekari rutin és – nem utolsósorban – e kollégák morális tartása, gátat szabhat bizony a megszokottság kényelme, az újtól való idegenkedés.

Sz. P. – Ez pedig adottság, mert nemcsak erkölcsileg, de törvényileg is vannak kötelezettségeink. A közalkalmazotti jogviszony még a legsürgősebb és legkritikusabb esetben is komolyan megköti a kezünket. Csak kirívó fegyelmezetlenség esetén tudunk érdemben eljárni, mert ebben a szakmában alig mérhető objektív módon az alkalmasság-nem alkalmasság kérdése. A tehetség, lelkesedés és rutin jó aránya a kívánatos cél, mert azzal már sokat el lehet érni. Az egymás elfogadása és elismerése pedig nem az igazgató, hanem a zenekar belső tartásának kompetenciája. Egyébként szakmailag sem tartanám jó megoldásnak a folytonos csereberét. Némely szolamban működik valamiféle ülésrendbeli rotáció; egy-egy produkcióban a hátrább ülő fiatal közelebb kerülhet a karmesterhez, amivel megnő a felelősségérzete és a felelőssége is. Ez ugyan megbont egyfajta hierarchiát és lehet, hogy az idősebbek neheztelését is kiváltja, de ennyit fel kell vállalni.

– *Nincs kompetenciaharc a generációk között?*

Sz. P. – Én nem érzékelek. Az idősebb kollégák végigéltek néhány sokkal kevésbé jó korszakot. Amikor tehetségünk és ambícióink tudatában támasztottuk hátunkkal a falat és azon elméledtünk, hogy megfelelő mennyiségű és minőségű feladatok hiányában mind tehetségünk, mind ambícióink kihasználatlan marad. A fiatalok azért egy sokkal jobb készbe ültek és ülnek bele és ezért

világosabban is látják a negatívumokat. Én a magam részéről azért kevésnek tartom a lelkesedésüket.

B. L. – Régen ez valóban más volt. A fiatalok azonban jobban elfogadják a még kisebb tekintélyű karmestereket, mint az idősebbek, mert kevesebb bennük az előítélet, inkább a teljesítmény alapján alakítják ki véleményüket. És hát nincs az a lendület, ami segítené őket nettó 18-20 ezer forintból megélni a mai árak mellett.

V. Á. – Ezzel együtt azonban a problémák nem befolyásolják játékuk minőségét, legfeljebb bizonyos emberi reakciójukat.

Sz. P. – A közalkalmazotti törvény még akkor is megkötné a kezemet a bérezésnél, ha számolatlanul volna pénze a zenekarnak.

– *A zenekar tagsága – munkahely szempontjából – mennyire érdekelt jelenleg más együttesekben, más zenei intézményekben?*

Sz. P. – Erőteljesen. Arról már beszéltünk, hogy a tagok ellátják a színházi szolgáltatásokat is. Ezen kívül nagyon sokan tanítanak a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola itteni tagozatán, a szakiskolában és a zeneiskolában is. Én ezt nagyon támogatom, az ezzel kapcsolatos problémákkal együtt. A többségnek itt van a főállása, ami megkönnyíti a többi intézményvezetővel előadódó vitáinkat is például egy-egy turné kapcsán. Mi is figyelembe vesszük a zenetanítás rendjét; nincsenek délutáni próbák és korai esti kezdések, hogy ne zavarjuk a zene-

oktatásban számításba jöhető délutáni órákat. A kollégák ugyan gyakran fáradtak a délelőtti próba és a délutáni tanítás utáni esti hangversenyen vagy színházi előadáson, de ez még mindig a ma lehetséges legjobb helyzet. A közalkalmazotti törvény olyan, amilyen, így azért elő lehet teremteni a megélhetéshez szükséges anyagi fedezetet. (Éppen ezért ez így van a többi városban is.)

Nem előnytelen azért ez az iskolák számára sem, hiszen elég sok terhet leveszünk a vállukról, hogy ezek a tanárok nem náluk vannak főállásban. Mostanában még szolgálati lakással is tudjuk segíteni a pályakezdőket, amire az oktatási intézmények – önhibájukon kívül – nem képesek. Arról nem szólva, hogy a növendékek közvetlenül kapnak példát, mégpedig jó példát a zenekari munkáról.

V. Á. – Ezzel együtt a főiskola ennek egyáltalán nem örül, de mindenképpen tudomásul veszi. Különösen akkor, ha az ember a kimaradt órákat előre vagy utólag pótolja.

– *Amikor kialakítják az éves programot, megbeszélik, hogy milyen darabokra milyen szólistákat hívnak meg, mennyire veszik figyelembe és számításba, hogy a Pécsi Szimfonikus Zenekarban több szólista kvalitású és pódiumrutinnal rendelkező művész van?*

Sz. P. – Törekszem, hogy az arra alkalmas és érdemes kollégák szólistaként is pódiumhoz jussanak. Többféle felnőtt és ifjúsági bérletet hirdettünk meg – már a jövő évad is készen van –, amelyekben egy-egy versenyművet zenekari tagok

játszanak. Vass Ági például legközelebb Haydn C-dúr hegedűversenyének lesz a szólistája. De klarinétos és fagottos kolle-ga is szólózik majd. A zenekarnak minden évben saját fesztiválja van, ahol kamara-és szólódarabokat játszanak a kollégák.

– *Felmerült-e annak az ötlete – hason-lóan más együttesekhez –, hogy a nagy szimfonikus zenekaron belül (vagy amel-lett) egy kamarazenekar is működne?*

Sz. P. – Támogatom az ilyen ötletet, bár elég nehezen lenne még ez is beil-leszthető az együttes, az együttes tagja-inak munkájába. Van most egy kamara-zenekar, amely nem a mi „szervezeti egységünkön” belül, de mi zenekarunk muzsikusaival működik. Szeretném, ha a társaságon belül jönne létre egy ilyen kisebb zenekar.

– *Milyen kórusokkal tudják biztosítani a szimfonikus repertoár nélkülözhetetlen oratórium-előadásait?*

Sz. P. – Sok ilyen koncertünk van; a Pécsi Kamarakórusral, a Janus Pannoni-us Tudományegyetem Kórusával, illet-ve a kettővel együtt, de rendszeresen hívjuk a Debreceni Kodály Kórust (ta-valy háromszor is itt voltak). Vannak ez-zel kapcsolatosan (is) pénzügyi problé-mák; nem is annyira a fellépti díj, mint az utaztatás és a szállás. Jó lenne oda el-jutni, hogy „ne csak a zongoraszállítót fizessük meg, hanem a zongorán játszó művészt is”.

2. Pénz, pénz és pénz – vagy más is?

Ezzel együtt óva inteném a művésze-ket a panaszkodástól. Határozottan fel kell ugyan lépni a jogos érdekek képvi-seletében, mi ugyanolyan emberek va-gyunk, mint a többiek, ugyanazok a javak minket is megilletnek, mint bárki más-t. Az országban azonban nagyon kettésza-kadtak az érdekszférák; van egy nagyon gazdag, nem igazán kultúraéhes réteg és éppen a gazdasági nehézségek miatt van az országban egy kitapinthatóan kultúra-ellenes hangulat. Sokan ugyanis úgy gondolják, hogy mindenki, aki ebben a körben tevékenykedik, a toplista tetején lévővel – egy nagyon szűk réteggel – azonos körülmények között él. Őket igencsak bosszantja, ha a művészek ne-héz életkörülményeiről hall. Nem tu-dom, hogy lesz-e valaha Magyarorszá-gon olyan légkör, olyan miliő, hogy a kul-túrát, a művészeteket a megfelelő he-lyen és a kellő súllyal kezeljék. Sétálunk-e majd valaha a Filharmonikusok utcájá-ban, vagy a Karajan téren, ahogy azt a bécsi polgár teheti... Azzal együtt, hogy nekünk segít a város; fontosak vagyunk Pécsnek, a polgármesternek, az alpol-gármesternek. Viszik ajándékba a CD-inket, díjakat kapunk. Pécssett leépültek a hagyományos iparágak, más lehetőség mint az oktatás és a kultúra, valamint az ezekkel szorosan összefüggő idegenfor-galom, nincs is. Pécs tipikus Kulturstadt,

mint milyen például Graz. Meg kellene tudnia abból élni, hogy egyeteme és kul-turális élete van.

V. Á. – Az sem tesz jót az egész kul-túra-kérdésnek, hogy most már min-denben politika van. És az emberek-nek lassan ebből is elégük van. A leg-többen utálják a politikát és nem tud-ják, nem is akarják maradék energiájuk-at abba ölni, hogy a politikáról levá-lasszák a tiszta kultúrát. Ez mások fel-adata lenne.

Sz. P. – Mi itt, Pécssett ebből a szem-pontból is privilegiált helyzetben va-gyunk és én nagyon hálás vagyok a kö-zönségünknek. Budapest után az itteni előadások a leglátogatottabbak. Nagyon nagy dolog szinte estéről estére hét-nyolcszáz ember előtt játszani! És ez ép-pen a „kapaszkodó” rétegből kerül ki. Ez aztán behatárolja a mindenkorl jegyárak-ról való elképzeléseinket is, ami lehető-leg még bonyolultabbá teszi a dolgunkat.

– *Egyáltalán; a zenekar költségvetése-nek hányad részét tudják fedezni a belépti díjakból, CD-eladásokból és ilyesmikből?*

Sz. P. – Minden évben készítünk be-vételi tervet, amit általában teljesítünk is. Vannak kevésbé sikeres és kiugróan jó éveink is, mint milyen például a ta-valyi is volt.

Egyébként pedig pályázunk; arra az összegre – illetve annak egy részére –, amellyel az önkormányzatok kulturális-művészeti tevékenységét támogatják. Ez elég bérre és magára a zenélésre (hangszervásárlásra, hangversenyszer-vezésre). Enélkül csak öncélúan tart-hatnánk a próbákat, nem tudnánk kon-certezni.

– *Milyen mértékben lehet ilyen anyagi adottságokkal hangszereket karbantarta-ni és vásárolni?*

Sz. P. – 1984-ben, amikor önállósul-tunk, a hangszereket jóváírással meg-kaptuk a Filharmoniatól. Azóta ezek nagy részét kicseréltük. Mi elég sokat költünk, voltak nagyobb beruházásaink és sokba kerülnek az állandóan cseré-lendő fogyóeszközök. Az árak igencsak elszabadultak.

– *Léteznek bizonyos dolgok, amelyet a zenekar folyamatosan biztosít a tagok szá-mára?*

Sz. P. – A hangszervásárlás mellett a vonósok évente két garnitúra hűrt kap-

nak, gyantát, a fúvósok nádpénzt, olajpénzt. Az erre fordított összeg követi az inflációt.

– *Milyen most a hangszerállomány?*

Sz. P. – A pontos értéket nem tudom, de komoly tőke. Ma nem nagy művészet elkölteni öt-tízmillió forintot. Most vetünk négy új oboát, darabját egymillióért, van egy kontrafagottunk, de még egyet már nem veszünk, mert hatmillióba kerül. Aztán egy magára valamit adó zenekarnál kell lennie két oboa d'amour-nak. Repertoárunkhoz kell komoly értékű, megfelelő hangú csembaló, orgona; most készült Párizsban egy 17. századi franko-flamand kópia. Készítettünk egy hagyományos, 480 sípból álló orgonát is, ami viszonylag könnyen szállítható. Többet tud, mint egy sima continuo-orgona; Händel orgonaversenyei nagyszerűen megszólaltathatók rajta.

– *A színháznak vannak saját hangszerei?*

Sz. P. – Ott soha nem voltak külön hangszerek, mindenki azon játszott, ami volt neki – saját tulajdonban, vagy a Filharmoniatól.

3. Utánpótlás – hiányok a túlkínálatban

– *A szólamvezetőket milyen elvek alapján válogatják?*

Sz. P. – Szakmai szempontok alapján, de ezeknek a szólamvezetőknek megfelelő emberi respektusuk is van. Ha váltásra kényszerülünk valami miatt, megvan szólamon belül is az előrelépés lehetősége, de szükség esetén kívülről szerződtetjük a muzsikust. Nagy a szólamvezető felelőssége ilyen létszámú együttesben.

– *Milyen időközönként kell, vagy szoktak próbajátékot hirdetni a szabad zenekari helyekre?*

Sz. P. – Általában szezón végén, amikor a végzett főiskolások, zeneakadémisták állást keresnek.

– *Van-e túljelentkezés?*

Sz. P. – Nincs, ez elég nagy, országos probléma. Azokból válogathatunk, akik éppen jönnek.

V. Á. – Túl sok a kedvezőtlen hatás. Itt van a főiskola, saját magunk nevel-

hetjük az utánpótlást. Éppen most volt egy – sajnos – példaértékűnek tekinthető eset. Volt egy nagyszerű növendékem, nagyon jó zenekari játékos. Magam nevelgettem, irányítottam a zenekar felé. Igen ám, de ő veszprémi. Ott a családja, a barátai, a kapcsolatai. Inkább Szombathelyre szerződött, ahonnan hamarabb hazajuthat; így – ami a saját házunk táját illeti – szinte hiába dolgoztam.

– *Nem számoltatok ezzel a lehetőséggel, amikor – különösen a nagyvárosokban – szinte lehetetlen lakáshoz jutni?*

V. Á. – Nem, mert éppen mi meg tudjuk oldani szolgálati lakásainkkal a pályakezdők lakhatási gondjait. Rábeszélés itt nem segít. Ez az országos főiskolai beiskoláztatás hátránya. Előnye a válogatási lehetőség, viszont sokkal kevésbé kiszámítható a „végkifejlet”.

– *Vannak-e tendenciák, hogy egyes hangszerekből javul, másokból stagnál, megint másokból esetleg romlik az évek során a színvonal?*

V. Á. – Biztos, hogy vannak hullámhegyek és hullámvölgyek, de ezek semmiképpen sem tendenciózusak. A minőség változó, de ez véletlenszerű. Az igaz, hogy azok a fúvósok, akik eljutnak egy felsőfokú képzettségi szintre, diplomát szereznek, képzetebbek. Ez annak is a következménye, hogy kevesebb technikai problémával kell megküzdeniük, mint a vonósoknak. A vonósok közül kevesebben jutnak el a perfekció megfelelő szintjére. Most már nálunk is komolyabbak a követelmények, egyre több a fiatal, szinte mindenki zeneakadémiai, vagy főiskolai diplomát szerzett – egyre nehezebb megfelelni a próbajátékokon.

4. A koncertmester nosztalgiai

– *A pécsi zenekarban eltöltött hosszú-hosszú évek alatt körvonalazódtak a számodra szakmai szempontból legjobb, esetleg leggyengébb időszakok?*

V. Á. – Talán szerencsés helyzetben vagyok, mert pályafutásom elejétől tiszteltem-szerettem azokat a karmestereket, akikkel együtt dolgoztam. Ez sosem volt feltétlen, kritika nélküli rajongás, hanem szakmailag megalapozott szimpátia. Breitner Tamás, Howard Williams,

Nicolas Pasquet – mind olyan egyéniségek, akik kiegyensúlyozott szakmai színvonalat biztosítottak. A zenekar összetétele – egyre többen tudunk színpadra ülni, egyre képzetebb és fiatalabb tagokkal – inkább emelkedő tendenciát garantál. Egyetlen bánatom, hogy nagyon sok a női munkaerő (magamat is beleértve), de ez országos probléma.

– *Voltak-e ünnepnapok – egy-egy kiemelkedő vendégművész fellépése, különlegesen emlékezetes produkció révén az egyébként kellemes hétköznapiak között?*

V. Á. – Nagyon sok jó élmény volt, ami az idő múltával már nem nagyon választható szét. Talán régebben többször volt alkalom vendégkarmestert hívni, ami kétségtelenül mindig változatosságot, színt hoz a mindennapok munkájába.

Sz. P. – Ez mind igaz, de egy zenekarnak az a természetes igénye, hogy legyen egy kitűnő vezető karmestere, aki lehetőleg minél több időt tölt az együttessel. Erre törekszenek ma mindenhol. Neki kell megadni az alapszínvonalat. Lehet, hogy az együttesnek változatosabb volt a vendégkarmesterek sűrűbb váltakozása, de mi értelmű egy vezető karmesternek, ha az csak két-három koncertet dirigál évadonként?

V. Á. – Ezzel együtt régebben több lehetőség volt igazán kiemelkedő személyiségek meghívására – nemcsak karmesterekre, szólistákra is gondolok. Tudom, hogy ennek elsősorban most finansziális nehézségei vannak, ezzel együtt örömmünk telne benne.

5. Művek, műfajok – színházi lehetőségek és ars poetica

– *Melyek azok a művek, műfajok, amelyek különösen fel tudják kelteni az együttes érdeklődését, szimpátiáját?*

B. L. – Mindenki más. Az idősebbek például imádják az operettet, a fiatalok ezt ki nem állhatják, viszont szeretnek musicalt játszani. A nagyzenekari estek előtt van egy próbaidőszak öt-hat próbával és aztán maga a koncert – ez azért mindenkit felvillanyoz.

– *Mindezek a tényezők, az említett problémák ismeretében félve kérdezem meg, hogy mennyire lehet előre megtervezni a zenekar éves, netán többéves programját? A legalizált másodállás, hánnik munkáját mennyire lehet egy adott próba- és koncertrendhez igazítani?*

Sz. P. – A szimfonikus koncerteket előre tudjuk szervezni, annál is inkább, mivel korábban kell meghirdetni a bérleteinket. Előre tudjuk a színházi premierek dátumait, bajban vagyunk azonban a többivel. A színház, különösen az opera- és balettegyüttessel egyaránt rendelkező színház veszélyes üzem, itt bármikor bármi előfordulhat. Másutt is így van ez – Szegeden nagyon hasonlóak a gondok, Debrecenben nem annyira, mert ott nincs balett-társulat. Pillanatnyilag (január 22-én) nem tudják a zenészek a márciusi beosztásukat...

Minden egyeztetés ellenére bizony előfordul, hogy párhuzamos programok vannak, túlfeszített munkatempóban és az ezzel járó feszült hangulattal. Utána pedig szokatlanul laza időszak is következhet, ami szintén nem biztos, hogy jó. Jobb lenne kiegyensúlyozottabban terhelni a kollégákat, de nem mindig sikerül.

B. L. – Valóban ez talán a legnagyobb gond, hogy nem tudjuk előre a dolgunkat. Debrecenben, ahol – mint hallottuk – valamivel egyszerűbb a helyzet, az egész évadra előre, sőt még részben a következő évadra is szinte órára tudja mindenki, mikor milyen előadás, milyen próba van. Én egyet tudok a biztosan a mai napon: május 16-án Toscát fogok vezényelni, akkor lesz a premier.

– *Ki dönti el, hogy az adott feltételek birtokában milyen operákat tűz műsorra a színház? Minden bizonnyal itt az énekesek a meghatározóak, de komoly tényező lehet a zenekar is.*

B. L. – Én mint zeneigazgató teljes döntési joggal rendelkezem.

– *És melyek a legfontosabb – nem zenei jellegű – válogatási szempontok? Számít-e, hogy várhatóan mit szól egy-egy darabhoz a közönség?*

B. L. – Számít, bár nem meghatározó. A Boccanegra esetében (ami olaszul megy) például jobban aggódtam a kelle-ténél, mert igaz ugyan, hogy a történet még magyarul is igen bonyolult, de ezt egy kis ismertetőlappal igyekeztünk „barátságosabbá” tenni. A zenéje viszont gyönyörű és ezt a közönség az első pillanattól észlelte. A zenekarban természetesen előjöttek a szokásos gondok – volt, aki a beosztásai miatt fél éven keresztül nem játszotta a művet, de volt olyan is, aki egyszer sem.

– *Hogyan „tűrik” az esetleg ambiciózusabb fiatalok a zenekari árkot? Azt, hogy végül is még zenekari muzsikusként sem a pódiumon ülnek?*

B. L. – Jól, mert az ápol és eltakar. Sokan elücsörögnek, úgyhogy hihetetlen felelősség van a koncertmester vállán. Egyébként, ami a munka rangját illeti, nem sok különbséget tesznek a szimfonikus és operai tevékenység között. Számomra legalább is nem derül ki, hogy nem szeretnék ezt csinálni. A musicalnél nem tudom, hogy mi van, mert azt Papp Zoltán kollégám csinálja.

Az operettet én vezényelem, bár azokról nem én döntök, hanem Balikó István, a színházi tagozat vezetője. Ez helyes is, hiszen egyre inkább prózai színészek játszanak operettet. Igaza volt annak idején Rátonynak: operettet nagyon nehéz gusztusosan megcsinálni. Énekelni kell tudni, prózát kell tudni mondani, jó színésznek kell lenni, sármosnak, csinosnak, jópofának kell lenni, és még táncolni is kell tudni. Szóval nagyon nehéz. Nagyon kevés az igazán jó operett előadás. És nincs is jó bonviván.

– *Pécsten kívül is játszottok operául?*

B. L. – Tavaly Veszprémben és Kecskeméten nyitottunk fesztiválokat. Nehéz dolog ez az operajátszás, pedig minket Pécsen nem bántanak. De meg kell értenem, hogy ha kabaréjt játszanak, az esténként mondjuk 200.000.-Ft bevétel; ha pedig teszem azt a Simon Boccanegrát, az 100.000.-Ft kiadás. És hiába akarja valaki pártolni a kultúrát, ahhoz is pénz kell.

– *Milyen énekeseket tudsz szerződtetni?*

B. L. – Fogyasztható és sokoldalú énekeseket. Vagyis: legyenek megfizethetőek, elfogadhatóak és képesek legyenek sokféle szerepben fellépni. A hangi finomságokat, speciális fachokat nemigen tudjuk respektálni; itt egy lírai szopránnak Zerlinát, Melindát és operettet egyaránt kell(het) énekelni. Ez is pénzkérdés ugyanis. Most négy és fél szerződtetett emberem van, akik szinte mindenben felléptethetők.

– *Csak a színházi munka során dolgozol a zenekarral, vagy egyébként is?*

B. L. – Igen, de ez nem túl gyakori. Éppen most állunk egy közös hangverseny előtt. Együtt csináljuk az ifjúsági koncerteket, amiket én is és a zenészek is nagyon szeretünk. A gyerekek – többnyire tornateremben – nagyon figyelnek, nagyon szeretik, csendben vannak. Átélik a visszatérés katarzisát: ezt a dalt már megismerem, ezt már hallottam. A tájékozódásban természetesen műsorvezető is segíti őket. Egyszer az életben mindenkinek át kell élni ilyen élményt, ez nagyon fontos. És ezt érzi a zenekar is. Járunk Sellyén, Sásdon, Pécsváradon, Siklóson – van, ahol nemcsak egy hangverseny van.

Valahogy ez megmaradt... A muzsikusság legszébb missziója, hogy ezeket az élményeket minél többekkel megossza, minél többekkel megismertesse. És ezt érzik a muzsikusaink.

Tóth Anna

Felkészültség, morál és művészi egyéniség

– beszélgetés a szimfonikus zenekari munka és a képzés alternatíváiról

Záborszky Kálmánnal, a Szent István Király Zeneiskola és Zeneművészeti Szakközépiskola igazgatójával, a Szent István Király Szimfonikus Zenekar karmesterével –

– A magyar hangversenyélet állandó és egyre magasabb szinten számontartott résztvevője a Szent István Király Szimfonikus Zenekar, amely abban a speciális helyzetben van, hogy – bár amatőr státuszban működik – zenei oktatási intézmény áll a „háta” mögött. Mennyiben nyújtott és nyújt biztonságot az utánpótlás és a színvonal biztosításában ez a működési sajátosság?

– Amikor édesapám, Záborszky József 1954-ben megalapította az István Zenekart, még nem volt az együttes munkáját segítő kerületi zeneiskolai háttér. A zuglói zeneiskola csak 1968-ban létesült; és édesapám az első pillanattól kezdve a zenekari műhelymunkát is kiépítette. Ez a zenekari muzsikusképzés létezik ma is nálunk, amelyben több, különböző korosztályú együttes dolgozik. Tehát a Tücsökzenekartól a nagy szimfonikus zenekarig sokféle szinten folyik a tanítás.

1990-ben alakult meg a zeneművészeti szakközépiskola, ami ezt a képzési te-

rületet is teljesebbé tette. Ma ebben az intézményben (a zeneiskolában és a zeneművészeti szakközépiskolában) kilenc együttes működik, a vonós- és szimfonikus zenekarok mellett. A két énekkar, ütőegyüttes, fúvós- és fuvola-zenekar.

– Mennyire vannak átfedések az egyes zenekarok – például a szakiskola szimfonikus zenekara és az István Zenekar – tagjai között?

A szakiskolai zenekar tipikusan iskolai zenekar, ahova olyanok is beülnek, akik még életükben nem jártak zenekarba. A legtehetségesebb növendékek kerülnek át az István Zenekarba. Együtteseink közül az István Zenekar a legrégibb, legismertebb, legprofesszionálisabb, ezért megkívánjuk, hogy tagjai szakmailag és emberileg is a legtöbbet, legjobbat nyújtsák. Fontos, hogy közöttük amatőrök is vannak és legyenek. Fiatalok, akik nem zenészek, mégis magas szinten művelik hangszerüket. Ez nem szükségmegoldás, hanem egy nagyon jó

és kívánatos cél. Talán ennek is köszönhető, hogy a zenekarban csekély a fluktuáció, szemben más iskola, oktatási intézmény zenekarával. A fiatalok jól érzik magukat – vonzza őket az értékes szakmai munka, a barátságos hangulat.

Összetartó erővé vált, hogy a jó amatőrök együtt muzsikálnak a zenei pályára készülőkkel. Az úgynevezett „hobbyzenészek” zeneszeretete, odaadó figyelme, segítő magatartása nagyon pozitívan formálja azokat a növendékeket, akik a zenei hivatást választják.

– Amikor megalakult a szakközépiskola és kialakították a tanmenetet, meghívták a tanárokat, szempont volt-e az akkor már 36 éve működő zenekar? Volt-e olyan szándékuk, hogy ebben az iskolában különösen erős zenekari képzést akarnak majd nyújtani a növendékeknek?

– Ilyen direkt módon ez nem merült fel. Nem szükséges a zenekari próbák számának növelése, hiszen meggyőződésem, hogy a zenekar egyik fő ereje a szervezethez. Annnyit próbálunk, amennyit általában egy iskolai zenekar. Ettől csak különleges alkalmakkor – nagyobb fellépés, egy-egy vendégkarmester esetében – térünk el.

– A hangszeres órákon nem kívánnak több zenekari anyagismeretet a növendékektől? A kötelező tananyag mellett zenekari szólamokat is oktatnak és számon kérnek, vagy nem akarnak, nem szükséges élni ezzel a lehetőséggel?

– Úgy gondolom, hogy erre nincs szükség. A hangszeres órákon a tanmenet szerinti szakmai munka, a növendékeknek a tananyag elsajátítása szükséges, hiszen a főiskolai felvételi-követelmények erre épülnek. Valamennyi együttesünk munkájában azonban jelentősek a szólampróbák, amiket kitűnő szakemberek tartanak a növendékeknek. Az összpróbák, szólampróbák és az

Záborszky Kálmán

Fotó: Németh Katalin

1996. jan. Szent István király Szimfonikus Zenekar és szólistái: Baghy Emília, Takács Tamara, Fülöp Attila, Berczelly István. A dobogónál: Záborszky Kálmán

otthoni gyakorlások kiegészítik egymást; mindez együtt elégnék bizonyul a felkészülésre.

– A szólampróbák száma több, vagy ugyanannyi, mint más hasonló, középiskolai zenekaroknál?

– Nem tudom, hogy másutt mennyit tartanak. Szerintem ezek hatékonysága azon is múlik, hogy milyen pedagógus-egyéniesség tartja azokat.

– Önnek, mint karmesternek és igazgatónak vannak szempontjai a megfelelő korrepetitorok kiválasztásánál?

– Vannak. Jómagam vonós vagyok, könnyebb helyzetben lehetek a választásnál. Tudom, hogy melyik vonós szólót kire bízhatom. Az István Zenekarban a szólamvezetők tartják a szólampróbákat. Nyugodt vagyok, mert tudom, hogy értenek hangszerükhöz, a muzsikához és nagyon fontos, hogy szólambetanítóként társaik elfogadják őket. Mindegy, hogy hány évesek, munkájuk eredményes.

– Volt-e olyan visszajelzés, amely arra utalt, hogy az itt nevelkedett és innen kikérült muzsikusok másképp viszonyultak a pályához, mint a többiek? Azaz jobban értékelték a zenekari művész státuszát, mint az általában csak a szólistaságot, a pódiumművészetet megcélzó zeneakadémisták? Lehet-e akkora ereje az itteni zeneka-

ri műhelymunkának, hogy a megszokott nézettől eltérő szemléletet alakítson ki a fiatalokban?

– Azt gondolom, hogy nálunk valóban más a szemlélet. Szerintem, aki a zenekarban megismerkedik egy repertoárral, az jobban játssza az adott szerzők szóló- és kamaradarabjait is. És ha egy kiváló vendégművész, szólista vagy karmester szólaltatja meg ezeket a műveket, akkor olyan stílusgyakorlatban is részesül a diák, ami egyébként nem része és nem is lehet része egyetlen hangszeres órának sem.

Egy másik fontos szempont, hogy a próbák többsége tulajdonképpen felkészülés a koncertekre. Szinte valamennyi mű, amivel a zenekarok foglalkoznak, a nyilvánosság elé kerül. Ez nagy vonzerő. Szerencsés helyzetben vagyunk, mivel a zenekarnak és az oratóriumkórusnak van saját közönsége és bátran vállalkozhatunk hangversenyre. A fellépések mindenkit motiválnak.

– Volt olyan, aki Önöktől került főiskolára és diploma után visszatért az István Zenekarba?

– Igen, többen is. Sőt van olyan is, aki el sem ment a zenekarból. Például a cselló szólamvezetőnk, Fazekas Beatrix, aki tavaly diplomázott a Zeneakadémián.

Ő már a Tücsökzenekarban is játszott és azóta is folyamatosan valamelyik együttesünk tagja.

– Mennyiben tudja figyelembe venni a zenekar véleményét például egy vendégkarmester visszahívása vagy éppen vissza nem hívása esetében?

– Nagyon fontos számomra az együttesbe járók véleménye. Különösen azért, mert az István Zenekar tagjai a kezdetektől napjainkig, azaz már 43 éve, fizetés, illetve tiszteletdíj nélkül játszanak, dolgoznak együtt. A zenéért ülnek le, sőt szigorú szabályokat is be kell tartaniuk, például: hiányzás, késés nem lehet. A menetrendünk talán ugyanaz, mint a hivatásos zenekaroknál, ám itt a munkáért pénzbeli fizetség

nincsen. Fontos tehát, hogy az alakítható tényezőket megfelelően formáljam. Érdekes, sokszor egyeztet a véleményünk; a nekem tetsző vendégművész, karmester tetszett a zenekarnak és fordítva: aki nekem nem tetszett, azzal a tagok többsége sem volt elégedett. Természetesen ezeket a művészeket más-kor nem hívtuk meg. Olyan művészeket kell a fiatalokhoz felkérni, akiknek van mondanivalójuk számukra.

– Még milyen szempontok szerint választ vendégművészeket?

– Egy biztos; annyi koncertünk nincs, ahány karmestert, vendégművészt szívesen meghívnánk. Vannak visszavisszatérő karmesterek, akik ha ritkán is jönnek hozzánk, mégis folyamatoságot biztosítanak. A „mindig csak új” nem igazán jó... Annak idején Ferencsik János, Kórodi András dolgozott örömmel a zenekarral, időről-időre visszatértek hozzánk és ott folytatták a munkát, ahol előző alkalommal abbahagyták. Jelenleg Vásáry Tamás ilyen karmesterünk.

– Ha lehetősége nyílna egy főiskola vagy éppen a Zeneakadémia zenekari képzését, zenekari gyakorlatát kialakítani, akkor milyen elképzeléseket, változtatásokat tartana kívánatosnak?

– Tapasztalataim szerint sok mindent másképp csinálnék. Amikor én jártam a

Zeneakadémiára, Kóródi András állt az együttes élén. Akkoriban a zenekar főleg diplomázókat kísért, vagy karmesterképzős hallgatókkal játszott. Ott ültem például, amikor Medveczky Ádám főiskolásként pálcájával először vezényelt.

A mostani viszonyokat csak hírből ismerem és nem tapasztalatból. Ezek alapján pedig nem szeretnék ítéletet mondani. Meggyőződéseim azonban, hogy sok tehetséges muzsikussal fiatal van Magyarországon, és a zeneakadémiai zenekar a legjobbak közt lehetne. Érdemes a római Santa Cecilia zenekarára, amelyet Previtali vezényelt, vagy a párizsi Conservatoire zenekarára gondolni. A most divatos Mahler Zenekar és Világzenekar szintű együttesek színvonalát bármely ország maga is megte-methetné.

A zenekarok sokat tudnak változni. A Rádiózenekart például mintha kicserélték volna Vásáry Tamás keze alatt. Az eredményt meghatározza, hogy miről szólnak a próbák. Ha ott figyelemreméltó dolgok történnek és hangzanak el, a zenészek szívesebben, örömmel muzsikálnak. Ez így van, akár profi, akár amatőr az illető. A művész, a karmester az egyéniségével varázsol. Egy jó zenekar

is játszhat gyengén, ha rosszul vezénylik, egy közepes együttes is képes magas színvonalon szerepelni, ha nagyszerű karmester lép a dobogóra.

– *A kiindulás azonban bizonyára az, hogy a zenekarban játszó tagok technikai-lag perfektek legyenek, manuális gondokkal ne küszködjenek.*

– Ez sem biztos, hogy így van. Érdekes, hogy a világ nagy zenekarainál, például a berlini filharmonikusoknál nem mindenki első osztályú zenész. Az együttes sorsát irányító zenekari mag, a tuttiták körül ülnek olyanok, akik ugyan nem első osztályú zenészek, de nagyon jól tudnak „zenekariul” játszani. Erős a zenekar morálja; nem tűri meg a nem zenekari módon játszókat. Valószínűleg a világ legjobb szólistáiból összeállított zenekar nem lenne hosszú távon sikeres. Külön világ a szólistaké.

– *Ezért fordulhat elő gyakran, hogy remek szólisták elmennek zenekari próbájára és nem tudnak blattolni, nem ismerik a zenekari szólamokat és bizonyos zenekari helyeket egyszerűen nem tudnak eljátszani?*

– Igen. Vagy húsz évvel ezelőtt nálunk járt Ferencsik János. Az akkor har-

madéves zeneakadémista koncertmesterünk néhány nap múlva elment egy próbajátékra az Állami Hangversenyzenekarhoz. Nos, a nálánál sokkal jobb hegedűsöket „lekörözve” bekerült a zenekarba, mert ő jól tudott „zenekariul” játszani. Tehát felmerül a kérdés, hogy a zenekari játékos képzésénél mennyire megoldott a kottaolvasási képesség kialakítása.

– *Az Önök iskolájában ez kialakult?*

– Állandó gyakorlat révén lehetséges a képesség fejlesztése. A zenekarok elővesznek új, ismeretlen darabokat, ismerkednek vele, átjátsszák. Gyakorolják a lapról olvasást. Természetesen először nem tökéletes, ami megszólal, de kialakul egy kép a műről. Aztán jöhet a műhelymunka.

– *Ezeket az elveket, munkafolyamatokat a szakiskolai zenekarban is érvényesítik?*

– Feltétlenül. A zenekar vezetője, Antal Mátyás kollegám is vallja ezt az elvet és ugyanazokat a módszereket követi, amelyeket én is jónak tartok. Csak így lehet a szó igazi értelmében „iskolát” teremteni.

Tóth Anna

Minden, ami a fújáshoz kell... + Premier és Paiste képviselő

Csöder Károly
Fafúvó hangszerész
mester

F&N
TRADE
MUSIC

Novotny Antal
Részfúvós hangszerész
mester

1081 Budapest, VIII. kerület, Kiss József u. 1014. Telefon: 114-5637, Fax: 210-2790

ÖT GÖRÖG, MEG A TÖBBIEK

Macbeth Athénban magyarokkal

Senki ne kérjen „török kávét” Athénban. Mondja, hogy „görög kávét” kér. Ezzel egyrészt minden hazánkfia megkapja azt az alacsony savtartalmú, zaccal forralt, kitűnő aromájú italt, melyre vágyott, másrészt kikerüli az egyetlen konfliktust, ami egy olyan országban érheti, melynek nyelvében az „idegent” és a „vendéget” egyazon szóval, a „Xenos”-szal jelölik. Athénban jó „xenosnak” lenni. Mostanában magyarnak meg különösen jó.

Nemcsak azért, mert a hazai jegescsúszós utak – és közélet –, a gyakran szürke ég és goromba hideg helyett a kék ég, a termőre forduló narancsfákkal, babér- és píncaligetekkel övezett utcák, a januári, húszfokos melegben enyhét adó árnyék az Akropolisz tövében, a város zeg-zugaiból alattomosan, azonnal tavernába-vonzóan előkúszó gyros és souvlaki-illat – melyet aztán a gyantás fenyőhordóban érlelt retsina koronáz majd meg – csak úgy, önmagában csábítóbb lenne. (Az is.)

Jó magyarnak lenni a Plakán, Athén óvárosában abban a kis régiségboltban, ahol egy nyolcvannégy éves, hófehér hajú néni kedves magyar szóval köszönti a hozzá betévedő honfitársainkat: menekültként került majd’ ötven évvel ezelőtt Magyarországra, ahol súlyos betegségével kórházban operálták, ápolták. Azt mondja, ő annyi kedvességet és jót nem kapott senkitől, mint a magyaroktól.

Simogató szavai mellé gyöngéd erőszakkal tukmálja ránk szeretet-törlesztését: magyartól csak a portékái árának felét fogadja el.

Manapság azért is jó Athénban magyarnak lenni, mert A Magyar Rádió Enekkara és a Magyar Állami Hangversenyzenekar Fischer Ádám vezényletével – ismét – dicsőséget szerzett a „magyar” névnek.

Történt, hogy néhány éve az athéniak megelégteltek sanyarú helyzetüket, mely abból eredt, hogy az európai kultúra bölcsőjében nincs sem operaház, sem igazi koncertterem. Így felépítették a „Megaron Műszikoszt”, „Concert Hallt”, vagyis azt az épületegyüttest, melynek hipermodern külseje mögött egy kitűnő akusztikájú kamaraterem, egy még ki-

tűnőbb hangzású, minden szükséges berendezéssel ellátott színpaddal rendelkező koncertterem, kiállító galéria, étterem, büfék húzódnak meg.

A szó legszorosabb értelmében pénzt-fáradtságot nem kímélve hozzák létre évről-évre világsztárok felvonultatásával operaprodukcióikat.

Az előadások a bőkezű költségvetés, a nyugodt munkakörülmények, a közreműködők teljes odaadása – és tehetsége – miatt rendre kimagasló színvonalúak, rendkívüli alkalomnak számítanak a világ operarajongói között.

Claus Helmut Drese évek óta kulcsigura a Megaron produkcióiban. Róla köztudott, évek óta a legnagyobb operarendezők közt tarják számon, hogy a bécsi Staatsoper igazgatójaként új lapokat nyitott a zenetörténetben, hogy Bayreuth, Salzburg, Zürich történetét sem lehet nélküle megírni.

Évekkel ezelőtt, 1997 januárjára Verdi Macbeth c. operáját álmodta meg az athéni színpadra az agg Mester.

Hogy miért pont e korai, nem is a legnépszerűbbek között számon tartott művet választotta ki, arra maga az előadás adta meg a választ.

Shakespeare – ki tudja mióta közszájon forgó – története sem véletlenül találta meg a forrongó Olaszország ifjú zenei zsenijét: a hatalomvágy mindent megrontó, morált szétzúzó erejéről szóló mű aktuálisnak tűnt akkor is – és most is az. Legföljebb gazdagodott a példatár. Mondjuk a Hitlerárbeli „hosszú kések éjszakájával”, Sztálinnal és az általa meggyilkoltatott milliókkal, hogy csak a hatalom nagyobb kaliberű megsemmisítőjéről szóljunk.

Maga Athén is mesélhetne közelmúltja tábornokairól, de az előadás résztvevői, korunk egyik legnagyobb bariton-énekese, a kolozsvári születésű Alexandru Agache, a bolgár világsztár Ghena Dimitrova, a nemrég még szovjet Jevgenyij Nyesztyerenko, vagy akár a két magyar együttes tagjai is tudnak arról, milyen is az, ha elszabadul a tébolyult uralkodni akarás.

Drese mester a kortalan hatalomvágy megfogalmazását kísérelte megfogalmazni – sikerrel.

Ehhez találta meg a címünkben szereplő öt görög egyikét, az operaelőadások legfőbb mozgatórugóját és szponzorát, Landrakisz urat. A két másik nélkülözhetetlen görög a díszlet és a jelmezek tervezője, Pantelisz Deszillasz és Giannisiz Metszikosz urak.

Káljával, a mindig higgadt és pontos színpadmesterrel és Dimitrisz Giakasszal a műszaki vezetővel van tehát ki az az öt görög, akik ahelyett, hogy – a mondóka szerint – öt jámbor törököt döngönyöztek volna, pénzüket, tehetségüket, tudásukat adták a produkcióhoz.

No, és jöttünk mi többiek. A fenti parádés szereplőgárda a finn Jyrki Niskanennel egészült ki, de a kisebb mellékszerepekre is hívtak Svájból, sőt Ciprusról énekeseket.

Az athéni Babel velünk, magyarokkal lett teljes. Nézzük csak a résztvevők anyanyelveit: görög, román, orosz, bolgár, finn, német, magyar és akkor még nem számoltuk a közreműködő kitűnő Kölni Táncfórum kínai és francia, amerikai és olasz tagjait. Közvetítő nyelvvül leginkább az angol, a német, az olasz és az ún. „kézzel-lábbal” vált be.

Agache kedves kolozsvári akcentusával magyarul kért meg bennünket, hogy egyszerűen szólítsuk Sanyinak. (Aki látta a vele készült interjút a Televízió Stúdió '97. c. műsorában, azt is láthatta, hogy ez a jóságos mackó és páratlan énekes a kamerába nézve mondta: Szeretlek Magyarországot! E sorok írásakor Solti György vezényletével a Berliini Filharmonikusok és a magyar Rádióénekkar(!) közreműködésével éneklő Bartók Cantata Profana-ját.)

A mi kis Babelünk csúcán ott állt pálcával a kezében Fischer Ádám. Könnyed eleganciával váltotta szükség szerint a magyar, angol, német, olasz szavakat, de az azért már mindenkinek „sok volt”, amikor az érces hangú Jyrki Niskanenhez annak anyanyelvén, finnül szólt...

A próbáktól mindenki tartott egy kicsit, hisz általában egy operaprodukció közismerten a hisztéria, a sértődések, az idegesség melegágya. A Rádióénekkar – mint tudjuk – nem először fordul itt meg, ők is meséltek egy-két aggodalomra okot adó történetet.

Ehelyett derű, a közös tenniakarás kellemes hangulata lengte be az ott eltöltött két hetet. A helyiek elsősorban a karmestert nézték meg maguknak: láttak ők már ilyenben elég cifrát. Megdöbbenésük egyre erősebb lett: semmi hiszti, semmi szent révület, pusztán csak derűs munka, ordítózás helyett udvarias kérdés.

Kálja szerint ez volt eddig a legbékésebb és ezzel együtt az egyik legsikeresebb produkció, melyben mint színpadmester valaha is dolgozott.

Az előadás előtt néhány nappal sajtótájékoztató: zsúfolt terem, kamerák, mikrofonok, újságírók, ahogy már ez lenni szokott. Mindenki mond valami szépet és jót darabbeli szerepéről, elképzeléseiről.

Drese mester rendezői koncepciójáról, a szereplőkről, közreműködőkről beszél. Örömmel hallgatom, amikor régi ismerőseiről, a *Magyar Rádió Énekkaráról* és karigazgatójokról, *Strausz Kálmánról* szuperlatívuszokban beszél. Felelemlegeti a néhány évvel ezelőtti Idomeneo előadást, melyen a *Fesztiválzenekarral* vettek részt, arról beszél, mennyire örül, hogy újra a nemcsak zeneileg, de színpadi játék tekintetében is kitűnő kórusral dolgozhat.

Majd hozzánk érve közli: az *ÁHZ* nemcsak Magyarország, hanem Európa egyik legkitűnőbb zenekara. Biztosítja a jelenlévőket, hogy az előadásokon ugyanazon magas zenei élményben lesz majd részük, mintha a *Berlini*, vagy a *Bécsi Filharmonikusok* ülne a zenekari árokban.

Püff neki! Gyönyörű dicséret, de ennek meg is kell felelni!

Kár, hogy a zenélés nem síkfutás vagy súlyemelés, mert így nem mérhető ezakt mércével. Mindenesetre mind a szakma – köztük olyanok, mint *Agnes Baltza*, vagy *Karidisz Mester* – mind a közönség lelkesen ünnepelték az *ÁHZ*-t.

Pedig csak mi tudtuk, hogy például először játszik a zenekar árokban és bizony szokni kell a teljesen idegen akusztikát, látványt, hogy betegségek, egyéb okok miatt sok jó erőnk maradt otthon. Mind ez sem a próbákon, sem az előadásokon nem derülhetett – és nem is derült ki.

Nagy szakmai élmény volt egy ilyen különleges produkcióban részt vennünk, hiszen élvezet és új tapasztalatok töltötték ki napjainkat.

A profi építkezés mesteriskoláját mutatta be például *Ghena Dimitrova*, aki egy Himalája-mászó tervszerűségével osztotta be energiáit úgy, hogy legyen ereje a számtalan magas C, sőt Desz csúszós és meredek szirtjével övezett

csúcsra eljutni, majd onnan vissza is térni, hogy a következő előadás Csomolungmájára is kitűzhesse a zászlót, amely csak a legnagyobb művészek poggyászában található meg.

Agache – a mi *Sanyink* – arról győzt meg, hogy ha a nagy tehetség és jó adottságok egy jó emberbe ágyazódnak, akkor még a legkényesebb hangszer, az énekhang megszólaltatója is lehet szerény, kedves, kulturált, garantáltan hisztéria- és allűrmentes, és hogy terhelhetősége határait ő maga húzza meg – jó messze.

Különleges tapasztalás volt egy többnyire dobogón vagy stúdióban szimfonikus zenét játszó együttesnek a műfaji felismerés: látvány és hangzás összehatása az észlelhetőség határára minimalizálja az esetleges apróbb zenekari hibákat – melyek dobogón megbocsáthatatlanok lennének –, ugyanakkor egy olyasfajta rugalmas alkalmazkodóképességre van szükség, mely csak a zenekari árokban szerezhető meg. (Hazaérkezésünk után néhány nappal már kamatozhatott is ez a tudás, hiszen az *Edita Gruberovával* adott – nyugodtan mondhatjuk – parádés koncerten fokozott érzékenységgel követhettük a páratlan művész minden zenei rezdülését.)

Ugyanakkor úgy tűnik, a mi tapasztalataink is kellenek másnak. Hivatalában fogadott *Vaszilisz Giamapulosz* úr, a görög kormány fiatal, rólunk, magyarokról meglepően sokat tudó kulturális államtitkára. Egyebek között felkérte az *ÁHZ*-t egy kormányközi kapcsolatokon nyugvó görögországi vendégszereplésre, hogy tanulhassanak tőlünk hagyományokba ágyazott zenei játékmódot és menedzsmentbeli ismereteket. Cserébe hálásak lennének, ha a közismerten magas igényű magyar közönség előtt „vizsgázhathatna” az ő nemzeti zenekaruk. Hát, mi állunk eleibe!..

Négy előadáson át tétozva és vérengzett *Lady* és *Sir Macbeth*, hogy aztán a lemoshatatlan vér az örült halálba, vagy az igazságosztó kardba döntse őket. Négyyszer mozdult meg a Birnami Erdő, hogy aztán a győzelmi kórus hangjaira a véres bitorlóról legurult koronáért ketten nyúljanak Drese mester rendezői csavarjának engedve, hogy jelezzék: nincs igazi „happy end”. Minden kezdődik előlről és folytatódik esetleg egy másik daljátékban – vagy kinn, az életben.

Négyyszer erősödött orkánná az ünneplés, amikor a kórust és zenekart köszöntötte az athéni közönség.

A MALÉV kiszolgált TU 154-ese megbillentette szárnyát Athén fölött. Az

Gratulálunk!

Bárony László
az *ÁHZ* brácsaművésze kapta az idei
Ferencsik-émlékdiplómat

ÁHZ és a Rádiókórus tagjai lenéztek a fehér házakra, az Akropoliszra, a Pireuszt övező, napban csillogó ezüst-tengerre és joggal gondoltak arra: mostanság jó dolog Athénban magyarnak lenni.

- Kovács Géza-

Kathimerini/1997. január 22.

„A nézők álltak, hosszú ideig ünnepeltek, még ha négy órán át tartott is az előadás. A közönség lelkesedéssel hallgatta és élvezte Verdi zenéjét, minden idők egyik legnagyobb előadójával, *Dimitrovával*, a *Fischer Ádám* vezette Magyar Állami Hangversenyzenekarral és a Magyar Rádió Énekkarával.”

Ta Nea/1997. január 22.

„A Magyar Rádió Énekkarának női hangjával megadták az alapot a véres hatalmi harc bemutatására, ahogy *Shakespeare* megírta.”

Eletherotipia/1997. január 26.

„Egy kiváló *Macbeth*
A koncert helyszínén tombolt a tömeg, teltházzal játszottak ... Magyarország első zenekara mély benyomást keltett. Ha elmész a Megaronba, utána nem tudsz eljönni onnan.”

Elesteros Tipos/1997. január 29.

„Az ... előadás kiváló volt ... rendkívüli kimagasló teljesítményt nyújtott a Magyar Rádió Énekkara *Strausz Kálmán* vezetésével. A Magyar Állami Hangversenyzenekar *Fischer Ádám* vezényletével mély benyomást keltett zenéjével, tartásával, muzikalitásával, szerepének pontos értelmezésével. Fantasztikus!”

Kathimerini/1997. február 1.

„A Magyar Állami Hangversenyzenekar biztosította a legkellemesebb meglepetést hangzásával, kiegyensúlyozottságával ... *Fischer Ádám* összetartotta a zenekart.”

A MÁV SZIMFONIKUSOK

BRAHMS-FESZTIVÁLJA

A MÁV Szimfonikus Zenekar műsorpolitikáját néhány év óta a kétarcúság alapelve vezérli. Az egyik a hagyományos bérletsorozatok. Az 1996/97-es évadban éppen ötvenedik bérleti sorozatát rendezte a zenekar mai nevén; bérlei között igen sokan évtizedek óta látogatják a hangversenyeket. Az ő megtartásuk mindenél fontosabb feladat, ezért a bérleti műsorok összeállításában alapvető szempont, hogy abban mindenki találja meg a maga örömét – természetesen a zenekar, a karmesterek, a közreműködők és képletesen szólva maga a nagybetűs Zene is. Ez azt jelenti, hogy a sorozatok műsorában megfelelő arányban vannak jelen a nagy mesterek méltán népszerű művei, de kevésbé ismert alkotások is; felcsendülnek ortorikus és csak hangszeres művek; jelen van a zenetörténet minden kora, óvatos mértékben a kortárs zene is; szerepelnek a magyar zenei élet jólismert nevei, de fiatal karmesterek és szólisták is. Ezeket a bérleti sorozatokat igyekszünk a körülményekhez

képest a legolcsóbb áron adni és még ebből is kedvezményeket kapnak a vasutasok, a nyugdíjasok és a diákok.

A másik vonulatba kiemelkedő hangversenyek tartoznak, amelyek valamilyen szempontból „szencációt” jelentenek, amelyek kivételes, ünnepi alkalmat teremtenek a zenekar muzsikusi számára és alkalmasak arra, hogy a nagy nyilvánosság figyelmét is felhívják a zenekarra. Ebben az évben a történelmi véletlen három nagy jubileummal is a segítségünkre sietett: Schubert születésének 200., Brahms halálának 100. és Mendelssohn halálának 150. évfordulójával, sőt ide tartozik Kodály Zoltán halálának 30. évfordulója is.

A zenekar vezetőinek választása a Brahms-évfordulóra esett. Ismervén korunk azon divatját, mely kedveli a nagy összefoglalásokat – a nagy lemezcégek például egymás után jönnek elő egy-egy nagy alkotó, vagy előadóművész „összesének” kiadásával – valamint a *számok* kedvelt misztikáját, *négy*

hangverseny megrendezésére vállalkoztunk, amelyen Brahms négy szimfóniáját és *négy* versenyművét mutatjuk be. Ezt a sorozatot az évadot átívelő hosszú bérletektől függetlenül, külön bérletben hirdettük meg, de természetesen árusítottunk egy-egy alkalomra szóló jegyeket is.

A vállalkozás mellé szegődött a szerezce is: sikerült időben egymáshoz közel eső négy időpontot találni a Zeneakadémián – mivel a *négy* koncert *négy* héten belül lezajlik, jogosan nevezzük fesztiválnak – és sikerült az ünnepelthez méltó közreműködőket találni. A zenekar vezetőinek és tagságának régi vágya volt meghívni a MÁV Szimfonikusok karmesteri pultjára **Jurij Szimonovot** – erre az alkalomra, az első hangversenyre sikerült szabad időpontot találni és örömmel vállalta az I. szimfóniát. Tavaly nagy sikerrel mutatkozott be a zenekar élén **Csaba Péter**, az ő zsúfolt naptárjában is éppen ebben az időben volt egy pici lyuk és miután tavalyi koncertjén a IV. szimfóniát vezényelte, most szívesen dirigálta a Másodikat. **Gál Tamás**, a zenekar vezető karmestere szerényen, de az ismeretlen világrész meghódításának izgalmaival vállalta a III. szimfóniát, mely alighanem a legnehezebben előadható és a legkevésbé „sikert ígérő” a négy szimfónia közül és melyet még soha nem vezényelt, a Negyedikre pedig **Oberfrank Gézát** kértük fel.

Külön említést érdemelnek a szólisták. A lobogó szenvedélytől fűtött, ifjúkori *d-moll zongoraverseny* szólistája az ifjú, de máris sok sikerrel büszkélkedhet **Várjon Dénes**, a bölcs, derűs, kései *B-dúr zongoraverseny* a cseppet sem öreg, de mindenképpen a beérkezett, nagy zongoristák egyik legnagyobbika, **Jandó Jenő** szólaltatja meg. Nem igényel méltató jelzőket **Szabadi Vilmos**, a *Hegedűverseny* szólistája. A Fesztivál kiemelkedő vendége volt **Perényi Miklós**, aki 1988 óta nem lépett fel a MÁV Zenekarral és aki után már nagyon „kíváncztak” a zenekar muzsikusai. Partnere a Kettősversenyben a nálunk

Ágoston András és Perényi Miklós Brahms kettősversenyét próbálja a MÁV Szimfonikusokkal – 1997. I. 24.

még nem eléggé ismert, pedig kimagaslóan nagyszerű, Erdélyből származó és jelenleg Németországban dolgozó hegedűművész, **Ágoston András** volt. Ágoston a koncert után azt mondta: élete legnagyobb élményei között fogja megőrizni a Perényivel való együttműködés emlékét – imponáló szerénységén túl, méltó és egyenrangú partner volt, amit a kritikák is elismertek.

A Brahms-fesztivál beváltotta a hozzá fűzött reményeket. Irgalmatlanul nehéz feladatot jelentett a zenekarnak – a második és a harmadik koncert között például mindössze két nap volt –, a sikeres megoldás viszont ennek megfelelően nagy sikerélményt hozott. Telt házak, lelkesülten ünneplő közönség a Zeneakadémián, rádió és televíziós közvetítés, végre megfelelő visszhang a nyilvánosságban – azt mondhatjuk, szinte mindaz megvalósult, amit a zenekar vezetői ettől a sorozattól vártak. Egy valami nem: olyan mecénás, akit egy ilyen vállalkozás fellelkesített volna, aki számára üzleti befektetés lett volna egy ilyen nyilvánossággal járó hangversenysorozat támogatása, nem akadt. Talán rossz helyen kerestük...

Fenyő Gábor

Szemelvények a Brahms Fesztiválról megjelent kritikákból:

„..... még csak az elején vagyunk a Johannes Brahms géniusza előtt tisztelegő jubileumi eseményeknek.

A MÁV Szimfonikus Zenekar mindenkit megelőzőt négy estére tervezett pazar programjával; a mester összes szimfóniáját és versenyművét kínáló sorozat önmagában is óriás tett – de alig egy hónapra belül megvalósítva egyenest heroikus vállalkozás.

..... Jurij Szimonov, ezúttal is fényes diadalt aratva kezdte a fesztivált a B-dúr zongoraversennyel, amit az Első szimfónia lenyűgöző interpretációja követett.

..... A zenekar önmagát multa felül, megfiatalodott fúvósárdája, s tömör hangzású gondolkodólama úgyszólván megdicsőült.

..... A második est karmestere, Csaba Péter egy szépen megformált Tragikus nyitány után egy olyan Kettősversenyt dirigált, amilyenhez fogható, gyanítom, nem sok teremhet még ebben az ünnepi Brahms-évben sem.

..... Gál Tamás érzékeny partnerként kísérté kortársát, Szabadi Vilmost a Hegedűversenyben, meleg zenekari tónussal emelve ki a szólista kivételesen gyengéd és hajlékony hangját, telten ragyogó énekét.”

Kerényi Mária
Új Magyarország

..... Komoly önbizalommal kell rendelkeznie annak az együttesnek, amely Brahms alkotásaiból fesztivált rendez, vagyis kizárólag Brahms-művekből épít fel egy koncertsorozatot. A MÁV Szimfonikus Zenekar ezt tette, és úgy tűnik döntésük helyes és megalapozott volt.

..... A program drámai súlyú első részében a Tragikus nyitány és a hegedűre és csellóra írt Kettősverseny szólalt meg, szünet után pedig a derűsebb, helyenként szinte könnyed II. szimfónia. Az előadást mindvégig pontos, precíz technikai megvalósítás és expresszív, kitárulkozó, érzelm-gazdag muzikalitás jellemezte; ebből jött létre egy minden szempontból vállalható, hiteles, sőt, bizonyos részleteit tekintve kiemelkedő színvonalú hangverseny.”

Retkes Attila
Magyar Hírlap

..... Gál Tamás, az együttes vezető karmestere, a zenekar életében nagy jelentőségű ciklusra alaposan és érdemben készítette elő muzikusait, akik a nyitó hangversenyt vezénylő Jurij Szimonov pálcájának irányításával meg is mutatták mire képesek. Akár a szólamok technikai készsége és kottaismerete, akár a hangzás tömörsége és biztonsága, akár az összjáték fegyelme az elemzés tárgya, kétségtelen, hogy a zenekar dolgozik, fejlődik és felkészülten várja azokat az inspiráló karmestereket, akik nagy feladatokat tűznek elé és azok közös megoldása során zenei és zenekari élményekkel gazdagítják.”

Króó György
Új Zenei Újság

Szentségtörések története

– Aristid von Würtzler hárfaművész vallomása hangszeréről
karrierjéről és ars poeticájáról –

„Az én karrierem egy álló szentségtörés. A hárfá meg lehetőségek arisztokratikus hangszere. Eredetileg kimondottan szűkös repertoár-lehetőséggel. Ebből a meglehetősen kétségbeesett helyzetből kellett kitörni.

A helyzet kényszerített szentségtörésre. Sokáig tartotta magát az a korszak, amikor általában is szégyen volt a nagyokat átírni, más hangszerre átültetni. Holott sokszor jobban sikerült a transzpozíció, mint az eredeti. Ez a felfogás ma már a múlté. Ma már világszerte ragyogó átíratokban játsszák a klasszikusokat is. (Biztos vagyok benne, hogy a komponisták maguk sem ráncolnák a homlokukat emi-

att. Hiszen kivétel nélkül valamennyien merész újítók voltak a maguk korában.)

Én már akkor hozzákezdtem az átdolgozáshoz, a művek hárfára való átírásához, amikor ez még majdnem halálos bűnnek számított.”

E sorok a több, mint negyven esztendeje az Egyesült Államokban élő, világhírű hárfaművész magyar nyelvű karriertörténetéből valók, amelyet Juhász Előd és Kaposi Kis István adott ki és Marton Éva ajánlott a zeneszerető olvasók figyelmébe. A könyvben az arisztokrata származású, Magyarországon még a hetvenes években is „persona non grata”-ként számontartott művész életéről, előadóművészi és zeneszerzői tevékenységéről, az általa alapított és menedzselte, 1985 óta hanglemeze révén már itthon is ismert New York-i Hárfegyüttesről tudhatunk meg sok érdekes és bizony tanulságos adalékot. A Carter, Reagan, Bush és Clinton elnök beiktatásánál egyaránt közreműködő együttes, amely volt a belga király és a pápa vendége is, ma mintegy háromtucatnyi hanglemezen mutathatja be művészetét és ehhez jönnek még Aristid von Würtzler, valamint az egyes tagok szólófelvételei. A most már havonta hazalátogató művész készséges és kellemes beszél-

getőpartnernek bizonyult, amikor a „Zenekar” számára még újabb információkat igyekeztem szerezni tőle.

– Elképzeléseim szerint a hárfá a hölgyek hangszere. Hogy került a kezébe annak idején, miért pont ezt az instrumentumot választotta?

– Zeneszerető családban nőttem fel és már egész kisgyermekkoromban behálózott a hárfá éteri hangja. Mire iskolába kerültem – jóllehet zongoráztam –, már monogámiában éltem a hárfával. De eltelt néhány év, mire apám elé mertem állni az óhajjal: hárfázni szeretnék. Apám nyugodtan válaszolt: jól van, fiam, veszek neked egy hárfát és adok két évet. Ha jó haladsz, maradhatsz a pályán, ha nem, kitanulod a hotelszakmát.

Az azonban félreértés, hogy a hárfá női hangszer lenne. A legnagyobbak mind férfiak voltak. A nem is olyan régen, 83 esztendősen elhunyt Nicanor Zabaleta, aki fél évszázadot töltött a pódiumon, aztán Marcel Grandjany, aki 35 évig volt a Julliard School professzora, Carlos Salzedo, egy új iskola megalapítója, elsőrangú komponista, Marcel Tournier és Pierre Jamet – hogy csak néhányat említek.

– Hogyan készül egy hárfás a pályára? Szólistaként, hiszen ez a sokszólamú hangszer önállóan megáll a pódiumon, vagy zenekari művészként, mivel így mégis nagyobb a repertoár és talán az esély is a boldogulásra?

– Mindenkinek el kell kezdeni az alapoknál és végig kell menni a stációkon, amelyeknek része a zenekari játék. Közben eldől, hogy ki mire alkalmas, kinek mi inkább a „testhezálló”. Az oktatás alapvető problémája egyébként az, hogy a tanárok többsége csak azt adja tovább, amit annak idején ő maga is tanult és nem mernek újítani. Ahhoz pedig, hogy valóban minden növendékből a maximumot lehessen kihozni, feltétlenül sok próbálkozásra, metodikai újításra van szükség. Ezzel együtt előfordulhat, hogy valaki pályafutása során irányt módosít.

Aristid von Würtzler és Sylvia Kowalcuk

Az együttes Bill Clinton társaságában

– *On a legfelsőbb szinten tanít. Tesz-e különbséget növendékei között abban az értelemben, hogy mást tanít annak, aki-ben szólista kvalitásokat fedez fel és mást a többinek?*

– Nem. Mindenkinek kell skálákat, etűdöket, zenekari és operai szólamokat tanulni – természetesen a megfelelő szólo- és kamaradarabok mellett. Az ott végzettek közül ugyanis bárkiből lehet tanár, professzor, aki nem válogathat a műfajok között. Az Egyesült Államokban ugyan nem olyan népszerű az opera, mint Európában, de én egy kozmopolita vagyok és azt sem lehet előre tudni, hogy melyik tanítványom hol fog majd élni, tanítani.

Egy pódiumkarrierhez rengeteg dologra van szükség; névjegykártya mindenesetre a tehetség. Ehhez megfelelő felkészültség kell, hogy társuljon. Fontos dolog a repertoár kérdése: ha valaki lemezt akar készíteni, számolni kell az-zal, hogy ma már minden rögzített, amit valaha hárfára írtak. Nincs új a nap alatt; illetve van, ha valaki munkát és energiát áldoz újdonságok létrehozására. Nekem éppen ez volt az egyik fő célom. Negyven kiadványban tettem közzé saját

kompozícióimat és átirataimat a barokk kortól máig.

– *Nem tartotta elégségesnek a hárfairo-dalmat?*

– Nem, mivel nem is volt kiterjedt, át-fogó szólóhárfairodalom! 1810 előtt, a kettőspedálos hárfa megalkotása előtt nem is lehetett a hangszer tökéletlensége miatt. A negatív hagyomány aztán továbböröklődött. A múlt század elején is elsősorban kíséretül alkalmazták a hár-fát a zeneszerzők és csak kivételes ese-tekben biztosítottak szólólehetőséget számára. Ez aztán behatárolta az előadóművészek lehetőségét is. Ha nincs, vagy nagyon kevés az igényes, briliáns, mutató darab, nem nevelődnek briliáns előadóművészek sem.

– *Mi a legújabb „termés”?*

– Villa-Lobos Prelűdjének átirata.

– *Hogyan nyúl a kortárs muzsikához?*

– Mindenképpen megpróbálom „fo-gyaszthatóvá” tenni, mert a közönség csak akkor ismerheti, sőt szeretheti meg ezt a stílust, ha lehetőséget terem-

tünk arra, hogy egy-egy darabot végig tudjon hallgatni. Egyszer Stockhausen-tól kértem egy darabot a hárfaegyüttes számára. Meg is született a mű, meg is írtam neki, mikor lesz a bemutató. Ez a Stockhausen-, Boulez-, Ligeti-korszak idején történt és én sem akartam lema-radni erről az „örületről”. Az első átjút-szás után kiderült, hogy eredeti formá-ban a darab nem fogyasztható. A tizenöt perces művet hét és fél percesre kurtí-tottam. Így már tetszett a kvartettnek. A bemutatón ott volt jó néhány Stockha-usen-követő, akik azonnal megírták a zeneszerzőnek, hogy Würtzler levágta a darabját. Stockhausen levélben kérte ki azt magának, de nem hátráltam. Elvem – amit meg is írtam neki –, hogy én egyet-len zeneszerzőre sem építem a karriere-met. Fontos, hogy legyenek koncertje-im, azok pedig vannak. Szeretném nép-szerűsíteni a kortárs muzsikát, ennek érdekében módosítok csak az eredeti változaton. Ha ez ellenére van, nem játszuk többé a darabját. Aztán ő maga is rájött, hogy csak apránként szabad ezt a stílust a nagyközönségnek adagolni.

Senki nem tagadja, hogy szenzációsak a Liszt parafrázisok és hogy jobbnál jobb

átíratok léteznek minden műfajban. Végére ezek is megmásították az eredetét. Szeretem is a modern zenét – annyira, amennyire a közönség vevő rá. (Ilyenek például Hidas Frigyes nekünk írt, nagyszerű kompozíciói.) Én egész életemben nem tágitottam attól a felfogásomtól, hogy a közönséget kell szolgálni, sőt – nem félek kijelenteni – kiszolgálni is. Bármilyen kompromisszum, bármilyen engedmény nagyobb szolgálatot tesz a zenének, mint ha meg sem hallgatják.

– *Mindezek a darabok, átíratok, történelek a híres New York-i Hárfagyűtteshez kapcsolódnak. Milyen ötlet és milyen elv alapján hozta létre ezt a kvartettet?*

– Soha nem éreztem elégnek egyetlen hárfát, mindig szerettem a zenekari hatásokat. Tudtam, hogy egy kvartett révén mindent ki tudok fejezni, amit szeretnék. Nem az enyém volt az első ilyen kísérlet, de a többi valahogy abbamaradt. Volt, aki hangszerelt ugyan, de volt, aki komponált és így nem volt repertoár. Az sem volt járható út, amit például Flour belga hárfaművész nő talált ki: ő volt az első hárfás, egy másik tanár a második, egy növendék a harmadik és a francia cseléd lány a negyedik hárfás – őt öt frankért időnként glisszandózott. Lehet, hogy ez a történet ilyen formában nem igaz, de valóban az ilyen típusú munkamegosztás volt a jellemző. Én négy egyenrangú partnert kerestem, akik képesek teljes zenekari hangzást teremteni. Van, hogy én szólózom, akkor az egyik hölgy kimegy és a másik három játssza a zenekari kíséretet.

Több, mint negyedszázada él és működik ez az együttes, pedig annak idején az első amerikai menedzser nagyon jól ráta-pintott a hárfagyűttes buktatójára. Azt

mondta ugyanis, hogy nem négy, de egy hárfát is nehéz felhangolva tartani. Nekünk úgy látszik sikerült, mert azóta is folyamatosan koncertezünk. Ez önmagában véve is csoda, mivel női együttesről van szó. Négy nő legszívesebben ötfelé menne és húzna ugyanabban az időben.

– *Ugyanazok a tagok játszanak most is, mint annak idején?*

– Nem és emiatt gyakran érnek pikáns megjegyzések. Mindig fiatalítok ugyanis, elsősorban a színvonal folyamatos emelése miatt. Az is igaz, hogy az utóbbi évtizedekben a közönség nem éri be pusztán auditív élvezettel – a szemét is gyönyörködtetni óhajtja. Erről nyilván a televízió tehet leginkább. De arról azért szó sincs, hogy szépség alapján válogatnék – alapvető szempont a briliáns technika.

A jelenlegi kvartett egyik tagja, Sylvia Kowalczuk maga is nagyszerű előadóművész, briliáns technikával. Éppen most jelenik meg ötödik szóló CD-je. Neki jól felépített karrierje van: most a technika és az új repertoár korát éljük. Ő kiemelkedő technikával játszik olyan műveket, amelyek hárfán még nemigen szólaltak meg. Ha minden igaz, a közeljövőben Magyarországon is nyilvánosság elé lép.

– *Szokott-e más hangszerekkel, esetleg zenekarral együtt is fellépni a kvartett, vagy csak a négy hárfá önállóan?*

– Szokott, természetesen, például vonószekarral. Különösen szólóhárfával van tágabb lehetőség, Sylvia Kowalczuk most elég sokat szerepel is így. Händel –, Vivaldi koncertókat lehet például nagyon jól ebben a felállásban megszólaltatni. Írtam kadenciákat hozzájuk, nem is túl hosszúak.

– *Milyen most a kapcsolata általában a magyarországi koncertélettel és ezen belül a hárfás társadalommal?*

– Általában most már jó, elsősorban ami a koncertéletet, a hanglemezipiacot jelenti. Szívesen segítenék a hárfásoknak is, mert jelenleg ők nem ismertek a nagyvilágban. Utoljára ennek a műfajnak igazi hírneve Zathureczky Ede idején volt. Ma már nem elég önmagában a hangszertudás, átírni, menedzselni, nyilvánosságot teremteni is tudni kell egy felsőfokon oktató művésznak. Ez nem is elsősorban pénz, hanem szemlélet kérdése. A pénz önmagában amúgy sem elegendő. Csak ott segít, ahol van elképzelés, van program, van határozott célkitűzés, elszánt tenniakarás – és ezen a ponton úgy látszik, nem egyezik a véleményünk a Zeneakadémia vezetésével. Tartok azért kurzusokat Magyarországon, csak nem Budapesten, hanem Keszthelyen. Ott van jelenleg Magyarország legjobb hárfája – magam választottam.

– *A már leírtakon kívül mit tart fontosnak ars poeticájában?*

– A sikert, mint erkölcsi értékmérőt nem lehet megvásárolni, annyi pénz nincs. Nincs olyan menedzser, aki többre tenné képessé az embert annál, amit tud. Ezt csak teljesítménnyel lehet kiharcolni. Sok minden – zenén kívüli dolog is – kell hozzá, de aki ezeket a feltételeket nem tudja ötvözni a tehetségével, az könnyűnek találta. A tehetség ugyanis meghatározza a bennünk lévő erőt, képesek leszünk tőle nem hétköznapi teljesítményekre.

Tóth Anna

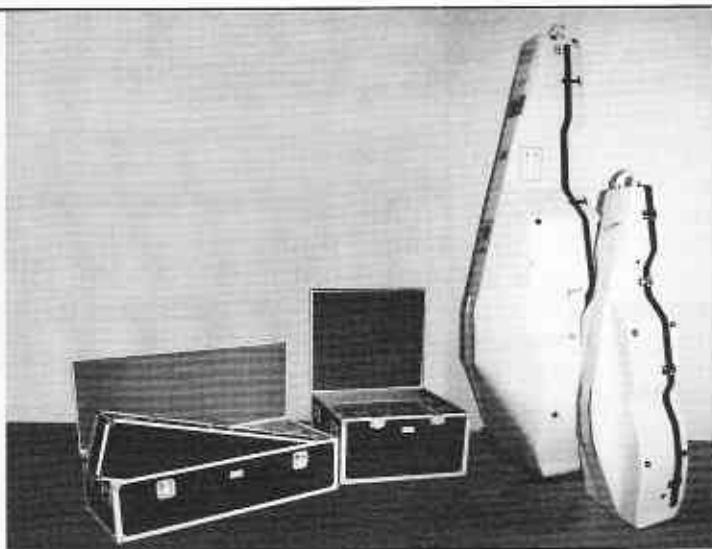
Tervező
Kivitelező
Forgalmazó Kft

Flightcases

Hangszerek, alkatrészek, tokok

Speciális ládák, tokok méret utáni készítése, érzékeny eszközök (hangszerek, műszerek, erősítők, kamerák stb.) teherszállítására és tárolására. Vízhatlan borítás, tökéletes biztonság. Üveg-, és karbonból erősítésű poliészter tokok, csellók és bőgők szállítására.

1022 Budapest, Eszter u. 14.
Telefon: 326-7442
Fax: 326-8831

Aki Magyarországon mutatta be Bartók hegedűversenyét

Emlékezés Szervánszky Péter (1913-1985) hegedűművészre

Évekkel ezelőtt volt alkalmam hallani azt a röntgenlemez-felvételt, amely özv. Babits Mihályné Török Sophie költőnőnek (Tanner Iлона) köszönhetően készült a pesti Vigadó nagytermében 1944. február 6-án, amikor Bartók Béla hegedűversenye a Székesfővárosi Zenekar XIII. bérleti hangversenyén Szervánszky Péter előadásában, Ferencsik János vezényletével hangzott el.

Az előadás mind a hangszerjáték, mind a tartalmiság tekintetében olyan nagy formátumú művésztől árukkodott, aki nemcsak hogy kiállja az összehasonlítást a világszerte ismert hegedűsökkel, de a Bartók-interpretáció hitelessége szempontjából még felül is múlja azokat. (Kedves Kollégám! Ne fáradj a Brockhaus Zenei Lexikon előkeresésével, Szervánszky Péter nem szerepel benne!)

Ma már kevesen élnek azok közül, akik együtt muzsikáltak az 1946 óta külföldön élő Szervánszkyval, vagy hegedülni hallották őt. Ezért határoztam el, hogy a még fellelhető dokumentumok, visszaemlékezések alapján írni fogok erről a kivételes művésztől és rendkívüli emberről.

A Szervánszky-család – eredetileg lengyel bárói család, amely korábban még magasabb rangú volt – Mária Terézia császárnő uralkodása idején került Magyarországra, s kapott nemességet. Történetüket mi onnan kísérvük figyelemmel, amikor id. Szervánszky Jenő (1880-1950), a Ludovika Akadémián végzett katonatiszt, később szépíró-, majd testnevelő tanár és Beretvás Judit házasságából hét gyermek születik: 1905-ben Judit, 1906-ban Jenő, 1907-ben Katalin, 1909-ben Gábor, 1911 februárjában Sára, 1911 decemberében Endre és 1913-ban Péter.

A család 1915-től 1920-ig Gömör megyében, egy birtokon él, a gyermekek, Judit, Sára és Péter itt kezdenek hegedülni tanulni édesapjuktól. Trianont követően, nem akarván idegen fennhatóság alatt élni, Szervánszkyék Budapestre költöznek, és 1920-tól 1929-ig a Németvölgyi út 28-ban (Szendi u. sarok) laknak. Innen járnak be a gyermekek zenét tanulni az Alagút u. 1-be, Balassa Kálmán magánzeneiskolájába. (Balassa 1906-1923 között az Operaház zenekarának hegedűse volt.)

Endre klarinétot, Jenő csellót, Gábor kürtöt, Katalin pedig egy keveset zongorázni tanul. (Később Gábor a Ludovika elvégzése után katonatiszt, Jenő pedig festőművész lesz, de közben kvartettezik, sőt felveszik a Zsolt Nándor vezetésével működő Budapesti Hangversenyzenekarba is.)

A család egy ideig a Gömörben eladott birtokért kapott pénzből él, majd id. Szervánszky a 20-as évek elején néhány társsal asztalosüzemet létesít Pesten, de mivel az üzlet nem megy jól, az üzemet Konstantinápolyba (!) telepíti, megbízva valakit annak vezetésével.

Mielőtt tovább követnénk figyelemmel a család sorsának alakulását, szóljunk néhány szót a legkisebb fiúról, Péterről.

Szervánszky Péter 1913. szeptember 24-én született Kis-

pesten. Eleinte édesapja irányítása alatt tanul hegedülni, majd Balassa Kálmán növendéke lesz. Iskolai tanulmányairól mindössze annyit tudunk, hogy a polgári iskola első osztályát még az Attila úti iskolában végzi Budapesten, s 1926. április 12-én iratkozik át a Toldy Ferenc utca 9. sz. alatti „Toldy Ferenc” reáliskolába, ahol második osztályos tanulóként szerepel.

A gyermekek, Péter, Sára, Judit és Jenő, ekkor már rendszeresen vonósnégyeseznek, zenei tanácsokkal Endre látja el őket. Sokatmondó adat számunkra, hogy 1928-ban már Kodály: 1. (c-moll, Op. 2.) vonósnégyesét játsszák – édesapjuk nem kis rosszállásától kísérvé... Ma már mosolygunk ezen, de ha visszaidézzük az 1910. március 17-én, a Royal-teremben, Kodály szerzői estjén befejező műsorszámként elhangzó, a Waldbauer-Kerpely vonósnégyes által, igen gondos felkészülés után előadott műről, valamint a többi műsorszámról megjelent kritikákat, bizony cseppet sem fogunk csodálkozni.

A kvartettet bemutató vonósnégyes brácsása, Temesváry János így összegezte Kodály akkori megítélését:

„Az új zenei nyelvezet a hallgatóságban meglepetést, ellenállást, heves vitát váltott ki. Nemcsak a harmóniák szokatlansága, hanem a hangzás friss elemei is dühítették a »szakértőket«, az elfogulatlan fiatalság azonban lelkesedett.”

A húszas évek közepétől a Szervánszky-gyermekeknek

többször is alkalmuk van leutazni nyaranta Konstantinápolyba. 1929-ben id. Szervánszky Jenő úgy dönt, hogy eladja a Németvölgyi úton lévő házat, és augusztus 29-én az egész család hajóra ül. Elmennek a román-bolgár határig, onnan vonattal Constanzaig, majd ismét hajóval Konstantinápolyig. Konstantinápolytól nem messze, a Márvány-tenger partján fekvő Yesilköj-ben nagy házat bérelnék, több mint egy éven át itt él a család. A gyerekek muzsikálnak és időnként egy-egy fellépésre is alkalom adódik a közeli Konstantinápolyban.

Id. Szervánszky Jenő innen Belgiumba szeretett volna menni, de mivel nem sikerült vízumot kapni, 1930 novemberében családjával Rómába költözik, ahonnan 1931 tavaszán térnek vissza Budapestre. Budán, a Várban laknak a Dísz tér 7. sz. alatt (a jelenlegi Muskétás étterem 4. majd 1. emeletén). Péter felvételizik a Zeneakadémiára, ahol Hubay felveszi a művészképzőbe.

1931-33 között jár Hubayhoz (kamara-zenére Waldbauerhez). A művészképzősök hangversenyén 1933. február 17-én Rachmanyinov-Hubay: Elégia című művét és Sarasate: Introduction et Tarantelle-jét, 1933. május 30-án Bach g-moll szólószonátájának Presto tételét, Hubay III. hegedűversenyének I-II. tételét és Mozart-Kreisler: Rondo című művét adja elő. Budapest Székesfőváros által 1926-ban, a Zeneművészeti Főiskola hegedűtanszakának növendékei számára alapított Hubay Jenő-díjat az 1932/33-as tanévben Szervánszky Péter kapja.

Szécsi Magda hegedűművésznő, aki Péterrel egyidőben tanult a Zeneakadémián, kérésre szívesen emlékezett vissza ezekre az évekre:

Szervánszky Péter nagyon finom, szerény fiú volt – meséli –, technikailag nagyon képzett, ösztönös hegedűs. Egymás között csak „lepkekező”-nek hívtuk – mondja. Majd felidézi azokat a feledhetetlen napokat, amikor Máday Sándorné Mézsáros Margitnak köszönhetően (édesapja az Opera hegedűse, majd igazgatója, férje a Nemzeti Bank helyettes vezérigazgatója, ő pedig Bartók növendékeként végzett a Zeneakadémián, zongora szakon) többször is alkalma volt elmenni Péterrel együtt a 30-as évek végén Bartók Csalán utcai házába, ahol egy alkalommal Bach kettősversenyét játszhatták elő Bartóknak, máskor pedig Bartók-duókat. Szécsi Magda később, 1946-47-ben is többször játszott Péterrel együtt Bécsben, ahol a Collegium Hungaricum (Museumstrasse 7.) ösztöndíjasai voltak. Péter Solymos Péterrel szonátázott ebben az időben Bécsben, majd ezt követően Londonban.

E rövid kitérő után, néhány évet visszaugorva, hadd folytassuk onnan,

hogy 1935-ben, Hannover György, a Budapesti Hangversenyzenekar koncertmesterének halálát követően a 22 esztendőes Szervánszky Péter lesz a zenekar koncertmestere 1943-ig, s emellett a Magyar Vonósnegyes II. hegedűse. (Az 1935-ben alapított kvartett tagjai: Végh Sándor, Szervánszky Péter, Kormány Dienes, Palotai Vilmos.)

1943 jelentős állomás Péter életében. Ő mutatja be Magyarországon (1943. szeptember 27-én Kolozsvárott, majd 1944. január 5-én Budapesten) Bartók hegedűversenyét.

A hegedűversenyről – mid a kolozsvári, mind pedig a budapesti közönsége számára – Szervánszky Endre készít igényes műelemzést.

A Magyarország című újság 1943. szeptember 29-én az alábbi cikket közli, a tudósító Bartók János, Bartók Béla unokaöccse:

HAGYARORSZÁG

SZINHÁZ ÉS FILM

Bartók Hegedűversenyét órlási érdeklődéssel mutatta be Szervánszky Péter Kolozsvárott

A Kolozsvári Filharmonika Társaság hangversenye Vaszy Viktor vezényletével

Kolozsvár, szeptember 29. Budapest zenei élete a város milliós volta miatt is élvezi a központi fekvés és a kulturális lehetőségek előnyeit. Nagymennyiségű és sokféle minőségű embertömegben többé-kevésbé mindenféle eseménynek akad közönsége, egyes sikerekből és sikertelenségekből éppenséggel nem lehet sokra következtetni. Más jelenség az, amikor Kolozsvárott zsúfolásig megtölti a közönség a Mátyás király Dókház nagytermét, hogy hallgassa Bartók Hegedűversenyének első magyarországi előadását.

Bartók magyar földön még meg nem szólaltatott Hegedűversenyének kolozsvári bemutatója Vaszy Viktor érdeme, aki nyolc próbát biztosított a műnek és Szervánszky Péternek a hangverseny előtt. Általában kevés olyan hangversenyyel találkozunk, amelyet a most Kolozsvárott tapasztalt érdeklődés és gondos előkészítés előzött meg.

A Hegedűverseny Bartók művei között a legértelmesebbnek és legérdekesebbnek nevezzük. Pedig a második tétel egyes részeitől tekintve most nem kaptunk olyan Bartók-zenét, amelyet nem ismertünk volna már egy-egy régebbi művéből. Meglepő, hogy mennyire sok helyet kapott ebben a versenyben az 1910-es évek Bartókja, a közvetlen kiváltóhatások expresszionista költője. De ez csak egy kis rész a Hegedűverseny gazdagságából. Emlékező van ebben a műben a kései Beethovenra, Bachra és Kodályra, akiket – érzésünk szerint – szándékosan idézett ez alkalommal oly félreérthetetlenül Bartók. De meg kell találnunk a távol tengerentúli primitív zenék is Bartók extáziát utánozó termé-

zetvilágában. A felületes hallgatót tévedésbe is ejthetné Bartók közléseinek zűrzavarossága. A Hegedűversenynek különlegessége azonban éppen az egyes részeitnek tartalmi összefüggésében van: ezzel adta meg Bartók, az élet-jelenések misztikus összefüggéseinek zenei kutatója, a mű belső formáját.

Szervánszky Péter mellett ma nehezen tudnánk elképzelni más magyar hegedűművészt, aki Szervánszky előadásának fókán oldotta volna meg a Hegedűverseny megfelelő megszólaltatásának különleges feladatát. Szervánszky már évek óta kutatja Bartók zenéje előadásának legjobb eszközeit, lehet is, mert tökéletesen kiépített technikai tudását legmagasabbrendű zenei elképzeléseihez használja és hangszeren sohasem kívánja túllépni hangszere kereteit. Művésze a szó legjobb értelmében, aki ösztönös és meggyőző tud lenni egyszerre. A magyar közönség igen hálás lehet Szervánszky-nak, hogy (most más érdemeit nem említve) megmutatta Bartók műveit azok eredetiségében.

A kolozsvári filharmonikusok zenekara a legjobb igyekezettel idomult Bartók színehez, mely újság még egyelőre a zenekari tagok többségének. Vaszy Viktor Bartók-előadása jó példa arra, hogy nincsenek legyőzhetetlen nehézségek és Bartók ugyanúgy játszható, mint Bach vagy Mozart. A kolozsvári bemutató egyedülálló nagy sikere mindenesetre megmutatta, hogy megfelelő munka árán lehet jól és előadni mai zeneműveket Magyarországon és hogy a magyar művészek már idehaza is van megértő közönsége.

Bartók János

Lássuk most azt a Bartók János által írt, Szervánszky Péterről szóló ismertetőt, amit a kolozsvári hangverseny műsorlapja őrzött meg számunkra:

„Szervánszky Péter tanulmányait Hubay Jenőnél végezte a Zeneművészeti Főiskolán, ahol 1933-ban művészi oklevelet nyert. Játékának egyéniségét technikai oldalról a szorosabb értelmű hangszerszerűség jellemzi. Könnyen, hajlékonyan emelkedő hegedűhangja soha nem megy túl hangszereinek lehetőségein, melyet tökéletesen ismer és amelynek korlátlan birtokosa. Előadásában a technikai elem, a vonókezelés kimeríthetetlen sokfélesége mindig úgy érvényesül, ahogyan azt az egyes szerzők és művek legmegfelelőbb zenei megvalósítása megkívánja. Szervánszky elsősorban muzsikuss és minden tudásával a művet szolgálja, a szerző akaratát érvényesíti. Egyénisége és előadása nem egyes stílusokra és korokra korlátozódott, de művészi adottságai ma mégis leginkább a régi olasz szerzők, Mozart és a mai zeneművek előadásánál nélkülözhetetlenek, mert a felsorolt zenei területeken a megfelelő előadásnak csak egy lehetséges kiindulópontja van: a zene, a zenei hangok vonzásának természeteti törvénye.

Szervánszky műsorain gyakran szerepelnek Bartók művei. I. hegedű-zongora szonátáját Solyomos Péterrel játszotta közös szonátaestjükön Budapesten. A zenekarra írt „Két portré” hegedűszólóját számos hangversenyen előadta és mint a „Waldbauer-Kerpely” vonósnégyes tagja, Bartók vonósnégyeseinek előadásában vett részt. Szenvedéllyel telített, de éppen nem szentimentális előadásában a jellemző bartóki hangmozdulatok életre kelnek. Zenei életünkben egyedülálló és úttörő érdemet szerez magának Szervánszky Bartók műveinek kifogástalan megszólaltatásával, mert közelebb hozza egymáshoz a szerzőt és szülőföldje közönségét, és ezt ma még egyelőre nagyon kevés zenei előadóművészről mondhatjuk el.”

A budapesti bemutató után interjú készült Szervánszky Péterrel, amely „A Bartók-hegedűverseny kalandos útja Budapesttől – Budapestig” címmel jelent meg:

„Budapest zenei életének nagy eseménye volt Bartók Béla első hegedűversenyének január 5-iki első Budapesti előadása. Ferencsik János vezényletével Szervánszky Péter játszotta a nagy hegedűversenyt, amelyet Bartók 1937-38-ban írt.

A hangverseny után beszélgettünk Szervánszky Péterrel és megkérdeztük, hogy miért került Budapesten csak ilyen nagy sokára előadásra Bartóknak ez a nagyjelentőségű szerzeménye.

– A Bartók-hegedűverseny tényleg hosszú kerülővel került Bartók budapesti íróasztalától a Vigadó pódiumáig – feleli érdeklődésünkre a hegedűművész. – Amikor Bartók 1938-ban befejezte művét, az előadási jogot eladta Székely Zoltánnak, a Hollandiában élt magyar hegedűművésznak. A zenei életben ez szokásos, Stravinsky például Duskin-nak adta el nagy műveinek első előadási jogát. (Megj.: Samuel Duskin lengyel származású hegedűművész 1903-ban, 12 évesen kerül Amerikába, ahol New Yorkban Auer Lipótnál, Párizsban Kreislernél tanult.) Székely még a háború előtt be is mutatta Hollandiában a hegedűversenyt, de turnéra már nem tudott vele indulni.

– Időközben Bartók Amerikába utazott, de hegedűversenyének egy teljes partitúráját Szabolcsi Bencénél hagyta. Budapesten nem is forszírozták az előadást, mert úgy tudták,

hogy Székely Zoltán előadási joga még érvényben van, tehát nélküle nem lehet a művet előadni. Azonban azt senki sem tudta biztosan, hogy meddig érvényes Székely opciója. Bartók János, Bartók Béla unokaöccse vette aztán kézbe az ügyet, levelek egész légióját küldte Székely Zoltán után, amíg végre az egyik 1941 végén megtalálta. Székely azonnal válaszolt: az előadási jogot ő annakidején két évre vette meg, ez azonban már lejárt, úgyhogy a mű szabad, s ezt Budapesten más is eljátszhatja.

– Az előadási jog tehát felszabadult, de ezzel még nem hátrult el minden akadály az előadás elől. Budapesten csak partitúra volt, ebből ki kellett íratni a szólamokat, ami igen költséges munka. Bartók egyik tanítványa, Máday Sándorné vállalkozott a pénz előteremtésére és csakhamar együtt is volt a szükséges összeg. A budapesti bemutatót 1942 őszére terveztük, de engem behívtak, s ezért a bemutatót bizonytalan időre el kellett halasztani. 1943 tavaszára tűztük ki az újabb dátumot, de ezt sem lehetett betartani, mert Ferencsik külföldre ment.

– 1943 nyarán felkeresett Vaszy Viktor, a kolozsvári filharmonia elnök-karnagya és felkért, hogy mutassam be zenekarával először a Bartók-hegedűversenyt. Kolozsvár fejlett zenei élete méltó keret volt ehhez a nagy eseményhez, s én szívesen követtem a meghívást. A Kolozsvári Filharmonia hét próbával készült a nagy eseményre, és a szeptember 27-i magyarországi ősbemutató teljes szépségében szólalhatott meg a hegedűverseny. A budapesti bemutató azonban még ezután sem ment simán. Műsorbeosztási nehézségek miatt egyre halasztódott az előadás dátuma, és csak január 5-én kerülhetett végre előadásra Budapesten is. A székesfővárosi zenekar a szokásos két-három próba helyett öt próbával készült az előadásra. Hogy nagy munkánk mennyire volt méltó a nagy zeneszerzőhöz – azt a kritika és a közönség véleménye dönti el.”

Anélkül, hogy teljes áttekintésre törekednénk Szervánszky fellépéseit illetően, itt említjük meg, hogy 1944. február 16-án este ismét szólistaként lép a Vigadó közönsége elé: Mozart hegedűversenyt játszik a Székesfővárosi Zenekar kíséretével, Sergio Failoni vezényletével.

Íme, még néhány kritika a Magyar Nemzetből, az előző, 1942-43-as hangversenyévad eseményeiről:

1942. december 2.

A Fővárosi Zenekar Ferencsik János vezényelte november 29-i hangversenyéről:

„... kevésbé közelítette meg a lényegét Bartók »Két arc-kép« előadása, de itt dicsérjük Szervánszky Péter szép hegedűhangját...”

1943. február 10.

„Solyomos Péter és Szervánszky Péter hétfői zongora-hegedű szonátaestje szerint a két kiválóan felkészült művészt a súlyos és komoly zenei problémák érdeklik. Teljes odaadással, minden tekintetben koncentrált figyelemmel, példás művészi lelkiismeretességgel igyekeznek behatolni Bartók művészetének különleges világába. Amit az első szonátában nyújtanak, az nemcsak hibátlan, jól kidolgozott, hanem minden tekintetben kiemelkedő produkció, s a mű rendkívüli akadályait úgy győzték, mintha egész könnyű feladat lett volna.”

1943. május 1.

„... A műsor középpontjában Bartók kevésbé népszerű III. vonósnégyese állott. A négy művész, Waldbauer Imre, Szervánszky Péter, Ország Tivadar és Kerpely Jenő az egymásba szövődő különös forma és érzésvilág megvalósításában igazán remekelt. Kifejezésük csodálatos ellenéteket a legharmonikusabban egyesített. Az előadás objektív volt, s ugyanakkor költői: szigorú, zárt és egész lényegre szűrt, szinte már desztillált hang érvényesült, de a lélek tüze lobogott, elemmentár és hódító erők nyilatkoztak meg, s ejtettek hatalmukba...”

A Szervánszky-család Budapest ostromát a Dísz téri ház pincéjében vészeli át. Ezzel kapcsolatban – kis epizódként – említjük meg, hogy Major Tamás színművész Szervánszkyék-nál rejtőzködött, de ottlétéről id. Szervánszky Jenőnek nem szóltak. Egy alkalommal, amikor a találkozást nem sikerült elkerülni, és észrevette az idegent, megkérdezte:

- Ki ez a szakállas ember?
- Illegális kommunista – hangzott a válasz.
- De hát én utálok a kommunistákat!
- De ez az ember életveszélyben van!
- No jó, akkor rendben van.

Major Tamás később lelkesen emlékezett vissza azokra az órákra, amikor Szervánszky Péter gyakorlását hallgatva ismerkedett meg Bartók hegedűversenyével.

Szervánszky 1946-ban, minisztériumi ösztöndíjasként Bécsbe utazik: 1946 nyarától 1947 nyaráig a Collegium Hungaricum-ban, a Museumstrasse 7. sz. alatt lakik. Ezt követően néhány hónapot Londonban tölt, majd Rómába utazik, ahol a Magyar Akadémia (Via Giulia 1.) épületében lakik.

Bécsben és Londonban barátjával, Solymos Péterrel szonátnak, de alkalomadtán másokkal – így Szécsi Magdával – is fellép.

Édesapjához ezekben az években írt levelei tanúskodnak leghitelesebben életének e fontos időszakáról. (Édesanyja 1945-ben, édesapja 1950-ben hunyt el.)

Bécs, 1946.

„... mindent mondhatom, csak a művészetemért csinállok... Most, hogy meg van a lehetőség arra ami után mindig vágytam, nyugodtan dolgozni anélkül, hogy határidőt kelljen szabni, annyira megnyugtat és annyival jobban tudok dolgozni, hogy ki sem mondhatom. Nekem muszáj a legnagyobbak közé emelkednem, mert különben mindig boldogtalan leszek. Művészetet iparszerűen űzni nem tudok tovább. Az pedig, hogy tényleg koncertező művész legyek, ahhoz még mindig rengeteget kell tanulnom, de ha türelmes leszek és ki tudom várni azt az időt, amíg megtanulok remekül hegedülni, akkor minden fog sikerülni... inkább legyek egy nagy művész 10 évig mint 40 évig dilettáns...”

Bécs, 1946. X. 13.

„... Nagyon meglepett a hír, hogy Waldbauer kimegy Amerikába. Ez bizony nagyon szomorú, mert lassan már tényleg nem lesz otthon senki számottevő ember. Most hogy Pesten egy quartett sem marad, nagy kedvem lenne hazamenni és egy jó quartettet alakítani. De ez persze csak London után jöhet számításba és csak akkor, ha az akadémiaira betudnék jut-

ni, mert zenekarba nem ülnék szívesen. Banda Edével beszélgettünk éppen erről...”

Bécs, 1946. XI. 1.

„... legközelebbi szereplésünk nov. 16-án lesz, ahol Bartók klarinét trióját és Veress szonátáját fogjuk játszani. Az önálló estemnek még mindig nem tudom a dátumát... dacára annak, hogy nyáron sokat fejlődtem, még mindig szükségem lenne pár hónapra. Bizony azt a sok hibát nem lehet pár hónap alatt kijavítani. Most semmi sem fontos csak az, hogy igazán tudjak hegedülni... Végh Sándorral találkoztam és mondta, hogy Zathureczky meg akar nyerni az akadémiai tanárságra. Én persze csak abban az esetben mennék haza, ha a kinevezést előre megadnák, mert Zathureczkyba nem nagyon bízom és nem szeretnék úgy haza menni, hogy aztán ne legyen semmi...”

Bécs, 1946. XI. 25.

„... Waldbauerrel találkoztam az állomáson. Ment ki Amerikába. Én is úgy vettem ki a szavaiból, hogy nem akar visszajönni... Azt mondta nekem, hogy Kerpely is kimegy nyáron... Waldbauer különben nagyon bizakodóan ítéli meg a magyar helyzetet... Az az érzésem, hogy quartettet akar alakítani és szeretné, ha én is hajlandó lennék. Én még nem tudom milyen álláspontra fogok helyezkedni ha ez bekövetkezik. Jobb szeretnék én magam alakítani. Majd meglátjuk...”

Bécs, 1947. II. 11.

„... Szombaton megvolt az Universalban az önálló hegedűestem, ahol a Bartók hegedűversenyt is bemutattam, persze sajnos csak zongora kísérettel. A siker érzésem szerint nagyon nagy volt és meg akarják ismételni ... ezután csak zenekarral vagyok hajlandó eljátszani. Kritika még nem jelent meg, de ez nem is fontos...”

Bécs, 1947. III. 15.

„... Közel 25 éve muzsikálok, de csak most értettem meg a zenét igazán. Ez olyan nagy öröm számomra, hogy ki sem tudom fejezni. Többet ér ez nekem mindennél. A zenén keresztül megtaláltam az élet értelmét. Most már nem vagyok pesszimista, mint régen. Szeretek élni, mert nincs a művészetnél szebb a világon. Ez is egy válfaja az Isten hívésnek. Mert aki egy Bach szonátát úgy játszik el, ahogy azt tényleg kell, így az már az Istennek egészen biztosan meg fogja nyerni a tetszését. Az az érzésem, hogy nagyon nagyot fejlődtem, és ez a fejlődési folyamat végtelen lehet, ha továbbra ilyen komolyan fogok dolgozni...”

London, 1947. VII. 21.

„... Most jövök a rádióból. Nagyon szépen sikerült az adás. Fel is vették fekete lemezre, többszöri adás céljából... A BBC-ben jövő héten fogok próbát játszani szólóra is. Ezt azért teszem, mert el akarom intézni azt, hogy esetleg télen vissza tudjak jönni egy pár szereplésre. Tegnap hallottam Yehuditól lemezen az egész Bartók koncertet, amit akkor vettek fel amikor itt bemutatta. Hát bizony, hogy egész őszinte legyek nem tetszett. Nem csak felfogásban volt rossz hanem technikailag is. Olyan cigányosan játssza az egészet, hogy az minden csak nem Bartók. De ezt ne tessék senkinek sem mondani, hogy

nekem ez a véleményem. Most egyelőre nincs más újság csak annyi, hogy szorgalmasan gyakorolok tovább...”

Róma, 1947. IX. 24.

„... valószínű hogy október végén Párizsba utazom egy rádió-szereplésre, amikor ... a két felfedezett Vivaldi versenyt fogom bemutatni... Szabolcsi Bence nagyon szeretné, ha ott-hon is bemutatnám ezt a két hegedűversenyt... Itt minden nagyon szép és igazán jól érzem magam. Sokat dolgozom és az eredmény az, hogy mindenki azt mondta, sokkal nagyobb sikerem volt mint Zathureczkynek. Hát ha ez igaz is lenne akkor én nagyon boldog lennék...”

Firenze, 1949. VII. 8.

„Még mindig Firenzébe vagyok és itt is maradok augusztus végéig. Úgy érzem magam mintha a mennyországba lennék. Mellékeltel küldöm Villa Fabbriotti képét és ott lehet látni milyen csodálatos hely ez. Viktória királynő nyaralója volt annak idején és most pedig az „International Student Service” birtokába került. Na és Firenze az olyan gyönyörű és annyi szépség van, hogy egy életet lehetne eltölteni itt. Azonkívül állandóan 10-15 különböző nemzetiségű vendég van itten és kb. 10-20 naponként váltódnak. Állandóan angolul, németül és olaszul beszélek, és először fordult velem elő külföldi tartózkodásom alatt, hogy egyáltalán nem lehet magyarul beszélni. Több mint 18 hónapot voltam Rómába, de majdnem a semmivel volt egyenlő az olasz tudásom. Most hogy két hónapja itt vagyok, majdnem mindent meg tudok magyarázni, pedig többet beszélek angolul. Augusztus végére már úgy fogok beszélni mint angolul, az pedig nekem elég. Most pedig a hegedű és a terveim. Először is nagyon hálás vagyok sorsomnak, hogy nem kaptam meg eddig az argentinai vízumomat, csak így volt alkalmam látni Firenzét ami pedig pótolhatatlan egy művész életében. Másrészt még soha életemben nem tudtam ilyen nyugodtan dolgozni mint itt. Semmi sincs gondom. A napokban érkeztem el oda, hogy majdnem minden rossz szokásom, amit a hosszú zenekari és a rossz tanítás okozott, elfelejtettem. Az utóbbi két hónapos folyamatos és koncentrált munka rengeteget használt és most már én fogok harcolni hogy szerepelhesek minél többet. Meg kell mondanom Apukának, eddig bizony nem nagyon törekedtem arra, hogy szerepeljek, mert éreztem, nem vagyok olyan fokon hogy

ki tudjam fejezni amit érzek. De most már ha csak csekély részben is de tudom a közönséggel közölni érzéseimet és ebben nagyon erősnek érzem magam. Ne tessék szomorkodni miattam soha, mert olyan ember vagyok mint még soha és megtanultam ezalatt a három és fél év alatt a legfontosabbakat, azt a művészetet ami tökéletesen kielégít és amit csak az Isten vehet el tőlem. A külső sikerek és a pénz nagyon szép és nem mondom, hogy nem érdekel de nem elég. Hogy most itt vagyok állandóan kérnek muzsikáljak. Múltkor eljártam a Bartók soló sonatát és nem egy zajos sikert értem el hanem tényleg zenéltem és éreztem. ... Merem állítani, Apukám hogy ha én valaha elérem egy Huberman vagy Adolf Busch technikáját, a legnagyobb művészek közé fogok kerülni. ... legutóbb Csilléből itt járt néhány ember, köztük nagyon fontos egyének is. Hallottak játszani, és meg van rá a lehetőség hogy kivándoroljak „Santiago-Chile”-be. Amint tudok részleteket, rögtön írok. Azonkívül annyi fontos ismeretséget kötöttem, hogy nem kell félni, ha egy nem sikerül, jön a másik. De a legfontosabb az, hogy szentül meg vagyok győződve, amikor teljesen kész leszek a művészetemmel – ezalatt nem azt értem hogy teljesen kész lehet lenni, hanem

Az 1935-ben alapított Magyar Vonósnégyes

azt a bizonyos tiszta alapot, amit folyton keresek és nagyrésztben meg is találtam – azt elérem, holt biztos hogy nagy sikerem lesz és jönnek a koncert szerződések a világ bármely pontján. Nem fontos, hogy Dél-Amerikába vagy Ausztráliába, fontos az hogy tudjak hegedülni. Most szeptemberben vagy októberben lesz egy koncertem az Aula Magnában, ez egy nagy terem Rómában. Nagyon kíváncsi vagyok, milyen sikerem lesz, mert én azt érzem, ha így fejlődök tovább, még két hónap elég ahhoz, hogy egy igazán komoly sikert érjek el. ... Bandi sonátáját várom. Itteni címem VILLA FABRICOTTI VIA V. EMANUELE, 64. FIRENZE. Tehát augusztus végéig ide tessék írni...”

Firenze, 1949. IX. 1.

„Életem legboldogabb korszakát élem. Végtelenül boldog vagyok és képtelen vagyok leírni azt a rengeteg örömet, ami az utóbbi 2-3 hónap alatt ért, mert ha leírok százat, biztos ki felejtettem ugyan annyit. Ezért majd úgy fogok írni, hogy éppen ami az eszembe jut, rögtön leírom. Hát először is egy szép nap arra ébredtem fel, hogy tudok hegedülni. Ki tudom fejezni egy kicsit amit érzek és már ezzel a kevéssel olyan hatást tudok elérni ami szinte fantasztikus. csak pár esetet írok le. 1.) Amerikaiak voltak itt New-Yorkból először Európába – művészek, rengeteg szépet láttak és közben engemet is hallottak. Párizson keresztül tértek vissza Amerikába, ahol találkoztak egy másik amerikai társasággal. Mikor ezek megérkeztek, az első volt, hol van a magyar hegedűművész mert hallani akarják. 2.) Washingtonból egy 75 éve híres professor volt itt 4 hétig, aki még Joachimot hallotta játszani 60 évvel ezelőtt. Sírt amikor Brahmsot játszottam. Amikor pedig Cesar Franckot játszottam, azt mondta, így még nem hallottam életemben! Az emberek rohannak utánam és keresik a barátságomat. Egyesek pedig gyűlölnék tudásom miatt. Ed-dig is kaptam sok dicséretet, de ez mindig addig tartott, amíg együtt voltam velük a koncert után. Ma rohannak utánam az emberek. Egy belga Liègeből, hallott játszani, rögtön meghívott a liègei rádióba, másnap volt egy koncertem itt a szállóba (u. i. minden héten adok egy koncertet). A koncert napján találkozott honfitársával Firenzébe, rögtön fülönfogta őket és elhozta a koncertre. Ez Bruxellesből voltak: oda is meghívtak. Ugyan ilyen úton jutottam meghíváshoz Párizs, Koppenhága (ott 300 személyes közönségem van akik már várnak), Bazel és Zürich. Még egy eset, dánok voltak itt, kb. 30. Éppen egy koncertem volt, annyira el voltak ragadtatva, hogy másnap könyörögtek, játsszak valamit. A valamiből 2 óra lett, másnap este mielőtt elutaztak egy hatalmas szegfűvirágcsokorral leptek meg. Most pedig gyakorlatilag mit értem el. Múlt héten Rómába voltam pár napra, a római rádióra 2 éve várok és bent voltam a legmagasabb állású emberekkel úgy mint Petrassi a Filharmónia elnök. Dacára ennek nem sikerült. Most miután rosszul de folyékonyan beszélek olaszul (mert itt ezt is meghallom) elmentem egyedül és azt mondtam „játszhatok vagy nem, mert ha nem, rögtön hozom a hegedűmet és elő akarok játszani az igazgatónak.” Ez az ember, a műsor igazgató, melleleg még nem is hallott idáig játszani. Azt mondta, hogy már sok szépet hallott rólam és természetesen hogy játszhatom. Utána azt mondtam neki, hogy szeretnék délután valami viccet bemutatni neki: u. i. itt a villába állandóan nyúztak, hogy játszak és nem lehetett folyton Bachot

játszani, zongorista pedig egy sem tudott kísélni, az az ötletem támadt hogy lemezre játszottam egy darabnak a zongorakíséretét és így tudom sajátmagamat kísélni. (itt u. i. zongorázni is megtanultam) Mikor ezt bemutattam, hát ennek az igazgatónak leesett az álla. Amikor pedig egy másik lemezt mutattam be neki, amin együtt szól a hegedű és a zongora és mind a kettőt én játszom, hát nem tudott mit csinálni csak nevetett. Ezt úgy csináltam, hogy a lemezt és a hegedűjátékot felvették egy másik lemezre. Rögtön kaptam egy szereplést amikor is Bartók estét adok. A műsor: Két hegedű duó (én játszom a két hegedűt egyedül), utána pedig a soló-sonátája. Azonkívül végre az első önálló nagy koncertem a legjobb terembe Rómában, Aula Magnában. Ma este lesz a szokásos koncertem itt a villába és két tanár jön az accadémiáról, 3 koncert rendező. Műsorom Brahms G-dúr, Beethoven Kreutzer és Cesar Franck sonata. Azért most be is fejezem levelem, mert sietek próbára. Egy remek zongora kíséret is találtam, rajong értem. De mind ezek után ne hogy azt tessék hinni, hogy beképzelt vagyok, mert tudok mindent. Istentől kaptam és ahogy adta, úgy el is veheti. És azon kívül mivel még csak a kezdetén vagyok, rengeteget kell még dolgoznom. Másik pedig akinek köszönöm Apukának, hogy a világra hozott, mert most minden egyes perc végtelen nagy öröm. Megtaláltam az életem értelmét, 3 és fél éves szörnyű küszködés után elértem egy állomást amikor azt mondhatom, hogy lehet belőlem a legnagyobb művész. Rövidesen személyesen fogom bemutatni, majd küldök egy lemezt, amin a zongorát is én fogom játszani...”

A Szervánszky Péterről készült angol nyelvű ismertető magyar fordítása

Szervánszky Péter kétségtelenül egyike korunk legjobb hegedűseinek. Budapesten született és végezte tanulmányait, egyik legkiválóbb tanítványa volt a nagy Hubay Jenőnek, akinek irányítása alatt szülővárosának zeneakadémiáján tanult. Itt kapott már fiatalon első díjat, a hegedűs növendékek versenyén.

Főleg a kortárs zeneművek – különösen Bartók Béla műveinek – páratlan tolmácsolása révén tett hírnévre szert, de Szervánszky ugyanúgy sikerrel adja elő a klasszikusok, így Beethoven és Mozart műveit, a romantikus zeneszerzők, Paganini vagy Csajkovszkij szerzeményeit, és birtokában van annak a virtuozitásnak, amely elengedhetetlen a modern zeneirodalom által támasztott technikai követelmények szempontjából.

Szólistaként csaknem valamennyi európai nagyvárosban fellépett, Franciaországban, Angliában, Csehszlovákiában, Ausztriában, Olaszországban, Törökországban, Magyarországon és Svájcban, mindenhol nagy elismeréssel halmozták el, és a híres rádióállomások, mint a bécsi Rádió, a londoni BBC, a római, milánói, zürichi, budapesti, isztambuli, prágai, a bukaresti Rádió vitték el hegedűjének hangját a Föld távoli sarkaiba.

Szervánszky a híres európai együttes, a „Waldbauer-Kerpely” vonósnégyes tagja volt, s résztvett Bartók Béla hat vonósnégyesének bemutatásában, hasonlóképpen koncertmestere volt a Budapesti Hangversenyzenekarnak és olyan

híres mesterek vezényletével játszott, mint Bruno Walter, Ormándy Jenő, Furtwängler, Pierre Monteux, Kleiber, Klemperer, stb. Ő játszotta először a Bartók hegedűversenyt a budapesti és a bécsi Filharmonikusokkal. Joggal vívott ki magának tekintélyt mindenütt, ahol csak hallották játékát és a kritikák egyhangúan részesítették a neki méltán kijáró elismerésben.

Részletek hangversenykritikákból (a Szervánszky pályafutását bemutató angol és spanyol nyelvű ismertető alapján)

PESTI HÍRLAP

„... Szervánszky páratlan előadása révén Bartók Béla hegedűversenyének első előadása zseniális és mesteri formát öltött. Stílusa, árnyaltsága, s az általa teremtet zenei atmoszféra Bartók óhajának tökéletes kifejezése volt...”

ISTAMBUL (Istanbul)

„... Milyen bámulatos hegedűs! Szervánszky sokoldalú előadómódja lenyűgözött bennünket. Zene, tiszta zene volt, mintha nem is a közönségnek játszott volna...”

WIENER KURIR (Bécs)

„... Szervánszky a legnagyobb tudású hegedűsök egyike, rendkívül könnyed a vonókezelése, gazdag és telt hangon hegedül. A lehető legtökéletesebb tempóban adta elő Csajkovszkij hegedűversenyét, s ezáltal a mű színárnyalatai és kifejezőereje még inkább érvényesült...”

MUSICAL OPINION (London)

„... Szervánszky Pétertől olyan előadásban hallottuk Bartók Béla hegedűre írott mesterművét, amilyent sok éve nem hallottunk már. Tökéletes volt, valósággal élvezet volt hallani minden hangját. Kitűnő ritmusban, nagyszerű hangon hegedül, amely jellegzetesen magyar. Technikája mesteri, előadómódja étellel és bájjal teli...”

LE JOURNAL de GENEVE (Genf)

„... Mestere hangszerének, játéka kivételes technikai felkészültségről tanúskodik. Csodálatos zengő hangon hegedül, vonókezelési képessége valami egészen rendkívüli...”

ART MUSICAL (Párizs)

„... Számára a virtuozitásnak nincsenek titkai: ugyanakkor viszont csodálatosan meghitt kapcsolatban van minden apró részlettel, amelyek az igazi muzsikálást teszik...”

GAZETTE DE LAUSANNE (Lausanne – Svájc)

„... Szervánszky meggyőzte közönségét kivételes technikai képességéről és páratlan hegedűhangjáról, ami csak kevés művésznek adatik meg...”

GIORNALE D'ITALIA (Milánó)

„... Szervánszky ragyogó, valódi kamarazenéléssel hallatott magáról. Karakterének jellemzői a hibátlan interpretáció, a telt és tisztán zengő hang és a bámulatosan kifinomult ízlés. Végül pedig, mesteri egyszerűséggel közelítette meg a muzsika legmélyebb, legrejtettebb forrásait. Beethoven-előadása felejthetetlen esemény...”

MESSAGERO (Róma)

„... Nem egyszerű, véletlenszerű esemény volt az csupán, hogy az olasz rádió adásában Szervánszky játszotta Bartók Béla szólóhegedűre írott szonátáját. A XX. századi zeneirodalom e mesteri alkotása rendkívüli virtuozitást követel mind az előadás, mind a mű karakterisztikus jelegének szépségét illetően. Szervánszky bámulatos, páratlan technikával oldotta meg a szonáta előadásának összetett, bonyolult problémáit. Természetesen – hiszen ő magyar – feltételezzük, hogy nagyszerű, veleszületett képességei kell legyenek, nem csupán a hangszerjáték adta lehetőségek vonatkozásában, de Bartók szellemi komplexitásának érthetővé tétele szempontjából is. Az előadáshoz olyan magasabb szinten lát hozzá, ami a rendkívüli művészeknek van fenntartva, és ezáltal – még a mikrofonon keresztül is – képes volt felvezetni hallgatóit a művészet legfelső csúcsaira...”

Szervánszky Péter 1950-ben Dél-Amerikába, Ecuadorba utazik, ahonnan előzőleg koncertmesteri állásra kap ígéretet. Csak odaérkezésekor derül ki, hogy a zenekar szervezése még egészen kezdetleges állapotban van, így – hogy megélhetését biztosítsa – a karmesterrel játszik szalonzenét esténként.

Rövid ecuadori tartózkodás után a szomszédos Peruba, Lima-ba költözik. Évekkel később, 1972-ben, budapesti látogatása alkalmával, Endre Nyúl utcai lakásában tartott családi összejövetelen így emlékezett vissza erre az időszakra, valamint megismerkedésére a hindu filozófiával, 1953-ban (a beszélgetésről hangfelvétel készült, ebből idézünk):

„Amikor én elmentem Pestről, az első időben még voltak lehetőségek és sikerek a hangszeren, a hegedűn, de ezek lépésről-lépésre, lassan teljesen eltűntek, nemcsak azért, mert képtelen lettem volna rá, hanem valahogy azt éreztem, hogy a mai világban olyan nagy részben szükség van a könyöklésre, a társadalmi életre, a koncerteket bármilyen áron adni, és utazni folyton, és hízelegni, hogy éreztem erre nem leszek képes. ... Akkor még nem tudtam, mire váltsak át. ... Lima-ban, először életemben kaptam egy lakást, egy független lakást, ahol reggeltől estig tudtam gyakorolni, s kezdett megint nagyon jól menni, s akkor azt éreztem, hogy meg tudnám hódítani az egész világot! S ez az újabb – hogy úgy mondjam – lehetőség olyan erővel jött bennem, s hogy épp hogy csak ki-tört, akkor kaptam fejemre a legnagyobb csapást. ... szóval arról volt szó, hogy esetleg engem is deportálnak, hogy hová, azt nem tudom – én nem voltam benne abba a dologba, ami miatt ez jött, csak az egész magyarságra, ugye – és éreztem azt, hogy mindent az égvilágon elveszítettem. Hazra már nem tartozom, nem is írtam akkor senkinek sem hosszú ideig már, ottan a legközelebbi két ismerősömet letartóztatták hamis váddal, arról volt szó, hogy az összes magyart kideportálják valahova. S úgy éreztem, hogy tovább már nem fogok tudni harcolni. S akkor, amikor a harmadik napon, amikor volt a letartóztatás, és minden nap rémesnél rémesebb híreket hoztak, hogy mi lesz velünk, s látom – ...hogy én nem maradhatok ott Peruban. S éreztem, hogy ennél van nagyobb szenvedés – természetesen –, sokkal nagyobb, de nekem akkor az volt a legmélyebb pont, ahová eljutottam. Ezt én most tudom, utólag, akkor csak azt éreztem, hogy nem érdekel már semmi, öngyilkos sem lennék, mert hiszen minek, semmi nem maradt már bennem.

S akkor volt egy este, hogy ilyen állapotban leültem a ház elé, és akkor történt az a dolog, amit tulajdonképpen nem lehet leírni. Nem aludtam el, csak ott ültem, nem tudom mennyi ideig, lehetett az öt perc vagy egy óra, vagy két óra, s ... aztán visszakerültem ebbe a fönlévő állapotba – az nem volt alvás, az nem volt álmódás – ... viszont a következményekből, az eredményből kénytelen voltam megállapítani, hogy valaminek történnie kellett, de hogy mi, azt nem tudom. De olyan nagy dolognak, hogy azt az egész kétségbeesett szenvedést, azt a sötét, reménytelen szenvedést átváltotta így a legnagyobb nyugalommá, boldogsággá, amit nem tudtam megmagyarázni, hogy mi az. Akkor borzasztóan megnyugodtam és éreztem azt, hogy most tudok aludni majd nyugodtan végre egyszer.

S akkor bementem, lefeküdtem este, és másnap reggel, amikor fölébredtem, akkor lassan jött vissza az, hogy én milyen irtózatosan boldog vagyok! S akkor kezdtem tisztán gondolkozni ebben a fönlévő állapotban, hogy mi is történt velem?

Én nem tudtam megmondani! De olyan boldog voltam, hogy vártam minden pillanatban, hogy jön a csöngő, jönnek engemet letartóztatni, és én boldog leszek, és meg fogom nekik köszönni, bevisznek a börtönbe, és ott leszek életem végéig, és a legboldogabb ember leszek a világon!

Szóval mi, mi lehetett ez?

És akkor van ez az úgynevezett – amit a mi világunkban csodának hívnak -, hogy előtte való nap az egyik, az a zongorista barátom – nem fontos a név – aki szintén annyira oda volt ettől az egész helyzettől, hogy állandóan sírt és így remegett – na, annak már jobban ment és az sokat veszített volna azzal, ha őt kideportálják... És az, valahogy a British Council-től kiszedett egy pár könyvet – ez Ramasaraka-könyv volt, aki nem is hindu: észak-amerikai – és odajött hozzám meglátogatni, hogy mi van.

Az egy nappal előtte volt, mielőtt velem ez történt. S letette azt a könyvet oda, hogy „olvasd el ezt, akkor talán kicsit meg fogsz nyugodni” – de ő állandóan sírt, a félelemtől! És hát ugyanakkor még velem semmi nem történt, én föladtam már mindent, akkor voltam a legutolsó lépcsőkön, ameddig le tudtam volna menni a mélységbe, a szenvedésbe, és odatettem az asztalra a könyvet – jó, majd elolvasom, nem érdekel!

És mivel másnap, amikor ez történt, és nem tudtam megmagyarázni, hogy miért vagyok olyan hihetetlenül boldog – de Bandi, a boldogság az nem abban volt, hogy örültem, hogy szépen süti a nap -, olyannak is örültem, hogy elmegyek kenyérért venni, és milyen szép, hogy ott vannak az emberek, akik kiszolgálják engemet, a kenyér kész, azt én megveszem, kifizetem, milyen rend van, hazamegyek – ettől olyan boldog voltam, hogy azt, azt nem tudom leírni!...”

Ennek a számára meghatározó 1953-as élménynek a hatására kezd Szervánszky Péter elmélyülni a hindu filozófiában. Sokat olvas, s közben rendszeres kapcsolatot tart a tanok más követőivel is.

Közben magántanítványokat fogad, zongorát és hegedűt tanít. Szinte előzőnk a növendékek és csakhamar igen jó anyagi körülmények közé kerül. Autót vásárol és 1960-ban már Európába készül, hogy legalább egyik testvérével, Sárival találkozhasson, de erre az utazásra térdpanaszai miatt csak egy évvel később kerülhet sor, amikor Bécsben találkoznak, majd

együtt Olaszországba utaznak. Ettől kezdve 1-2 évenként átjön Európába, hogy rokonait elvigye az általa rendkívül szeretett Olaszországba. Mivel rokonai nagyon igénylik ezeket a találkozásokat, „nem lehetett azt mondani, hogy nem jövök” – meséli. Anyagi áldozatokat nem kímélve készül ezekre az utazásokra. A hindu filozófia hatására felmerül ugyan benne, hogy Indiába megy, de akkor fel kellett volna adnia azokat az anyagi lehetőségeket, amelynek köszönhetően ezek az utazások megvalósulhattak – és marad Peruban. Limától mintegy félóránnyira, az őserdő szélén lakik egy szép házban, amely saját tulajdona.

De olvassuk most ismét visszaemlékezéseinek egy részletét, amit a hangszalag megőrzött számunkra:

„... Borzasztó érdekes, hogy rohan az ember elméje, és azt megállítani egy irtózatosa nagy munka. azt csak akkor tudom megállítani, amikor olyan dolgokra gondolok, ami borzasztóan érdekel – mert szeretem. Amikor a Bartók hegedűversenyt megtanultam, azt legtöbbször az autóbusszon tanultam meg kívülről, hogy nem volt probléma koncentrálni. Mert annyira érdekelt, hogy... sőt... az autóbusszon meg a villamoson tudtam jól tanulni, mert olyan zaj vett körül, hogy ott úgyse tudtam mást csinálni. ...érdekes, ez megvolt most is nálam bent – míg autó nem volt – Limában: én eléggé kinn lakom, szóval egy félórás út autóbusszal... mindig viszek magammal könyvet, és ott tudok legjobban olvasni. ... Ha otthon vagyok, akkor úgy örülök, hogy csend van és senki sem zavar, hogy sokszor nem akarok olvasni se, mert kár. ...mert az autóbusszon pedig úgysem lehet semmit csinálni, hát milyen nagyszerű, hogy egy mondatot elolvasok. És akkor leteszem a könyvet, és akkor becsukom a szememet, és akkor úgy tudok koncentrálni, hogy semmi se zavar...”

Lássunk most még néhány részletet Sári naplójából, amelyek 1961-es, hosszú évek után létrejött találkozásukról, majd az ezt követő két hetes olaszországi nyaralásuk élményeiről vallanak:

1961. július 10.

„Már nagyon ideges voltam, mert beérkeztünk a Westbahnhofra és sehol sem láttam a Petit. Nem tudom, de egyszer éreztem, hogy egy erős kék szem rám világít és húz ki az ablakon és a nevemet kiáltja valaki, és látom a Petit, de olyan furcsa, idegen, csak a szeméről ismertem meg. Ki akartam lépni az ablakon, de Bárány Erzsí visszahúzott. Ekkor leszaladtam a vonatról és összeecsókoltuk egymást, és folyton azt kiabáltuk, hogy nem igaz, hogy látjuk egymást...”

Július 12.

„... Peti autójával átmentünk Olaszországba, Velencébe... Míg jöttünk Olaszországba, Peti mesélt az életmódjáról, nagyon érdekes volt. Sajnos ezt többször kell meghallgatni, hogy tudjak róla írni.”

Július 13.

„...autóval Firenzébe mentünk, Pádúan, Ferrarán és Bolognára keresztül. Ez a legszebb, mert a Peti olyan érdekeseket tud mondani, főleg megnyugtató és természetes dolgokat...”

Július 14.

„Azt el nem lehet mondani, hogy Peti milyen jó mindenkihez. Firenzéből reggel 10-kor indultunk Rómába. Mindjárt in-

duláskor felkészkedett két amerikai. Megállapítottuk, hogy az egész úton beszélgettek és nem nézték a tájat, pedig gyönyörű volt. Azt lehet mondani, hogy ezt élvezem a legjobban, mert ilyenkor mesél az életéről. Útközben megmutatta, hogy hol jött 1949-50-ben gyalog, és mivel éhes volt, az útszélén szőlőt evett. És ugyanúgy felkészkedett egy autóra, hogy Rómába menjen. Este 20-kor érkezünk meg, egy gyönyörű szállóban szálltunk meg. Elfelejtettem, hogy útközben egy motoros előttünk felfordult és lehorzsolta a karját. Peti bekente kínai balzsammal, mindenkinek, akin csak tud, segít, olyan, mint egy szenttel lennék együtt.”

Július 16.

„Egész nap autóztunk, Peti megint sokat mesélt. Ezt élvezem legjobban. Olyan érdekes, hogy semmi földi élvezet nem érdekli. ... Csak a természet érdekli. Már egy hete vagyok vele, de még rosszat senkiről sem mondott és mindenkinek segít. Ha reggel korán ébredek, akkor gondolkodok azon, amit Peti mond.”

Július 18.

„Ma reggel megint kimentünk a tengerre. Nagyszerű volt. ... De a leglényegesebb volt, hogy este mikor hazajöttünk, a Peti bejött a szobámba... legalább három órát beszélgettünk. Mondtam, hogy milyen borzasztó, hogy el kell válni. Úgy megnyugtató, hogy ez az életnek a rendje. Aztán még sokmindenről mesélt, amit próbálok megérteni, és majd otthon elmondani. Olyan megnyugtató dolgokat mond. Mesélt az önévelésről...”

Július 20.

„... Megint sokat beszélgettünk. Este elmentünk a barátainál vacsorázni. Azt a nyugalmat, amit a Peti magából áraszt, azt nem lehet leírni. Mindig jókedvű. Állandóan vásárolni akar a családnak.”

Július 21.

„... Elmesélte az álmát. Azt álmodta, hogy otthon volt és muzsikáltunk. Waldbauer tanított...”

Szervánszky Péter 1977-ben erős agyvérzést kap és orvosa kíséretével Limából Budapestre utazik. Egész jobb oldala megbénul, nehezen beszél.

Nyolc éven keresztül testvére, Sári, valamint másik testvérének, Juditnak lánya, Urai Marianna ápolják a Hűvösvölgyben, a Völgy u. 25/a. szám alatti lakásukban. Egészen közel van ide az egykori Sándor-villa (Völgy u. 9-11.), itt lakott egy ideig, 1906 szeptemberétől Bartók Béla, és ide költözött Kodály Zoltán, miután 1910-ben feleségül vette Sándor Emmát. (A villában ma pszichiátriai intézet működik.)

Itt a Völgy utcai lakásban hal meg Szervánszky Péter 1985 március 27-én. Szép sikerek, nehéz küzdelmek után a Farkasréti temetőben kerül végső nyughelyére az a kiváló magyar hegedűművész, aki elsőként adta elő Magyarországon Bartók hegedűversenyét, és annak hiteles tolmácsolása révén oly sokat tett azért, hogy a mű a külföldi hangversenytermek közönségéhez is utat találjon. Hamvai a családi sírban pihennek.

S végül – egyben egy későbbi muzsikugeneráció tisztelt főhajtásaként is – hadd idézzünk ismét a kortárs Bartók Jánostól:

„... Szervánszky Péter szenvedéllyel telített, de éppen nem szentimentális előadásában a jellemző bartóki hangmozdulatok életrekelnek. Zenei életünkben egyedülálló és úttörő érdemet szerez magának Szervánszky Bartók műveinek kifogástalan megszólaltatásával, mert közelebb hozza egymáshoz a szerzőt és szülőföldje közönségét, és ezt ma még egyelőre nagyon kevés zenei előadóművészről mondhatjuk el.” (Bartók János, 1943.)

Befejezésül, szeretnék köszönetet mondani Szervánszky Jenőnek és Mohosné Urai Mariannak, hogy családi dokumentumokkal és visszaemlékezéseikkel munkámat segítették, valamint Szécsi Magda hegedűművésznak, aki szintén segítségemre volt.

Rakos Miklós

CORPUS

HANGSZERKERESKEDÉS ÉS JAVÍTÓMŰHELY

F. Lorée, H. Selmer, J. Püchner, Moosman, Fox,
Leblanc, Moeck, Küng, Mollenhauer, Aulos,
The Early Music Shop

Nyitvatartás: hétfőtől péntekig 9-18 óráig

Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola

1052 Budapest, Semmelweis utca 12. - Telefon: (36-1) 118-2044 - Telefon/fax: (36-1) 266-6547

Mindenben a zenét érzem...

Végh Sándor

1912. május 17. – 1997. január 7.

Kolozsvárott született 1912-ben, magát „Lajtán túli barbár”-ként emlegetve innen indult el közel hét évtizedes zenészpályáján.

Halálával egy olyan nagy korszak zárul le, melynek Bartók és Kodály, Toscanini és Pablo Casals mellett ő is cselekvő részese és kialakítója volt. Ez az a két háború közötti korszak, ahol „fantasztikus együvé tartozás érzése” kötötte össze, formálta a művészeket, ahol a kávéházakban javában zajlott a művészet, ahol egyszerre megtalálható volt Waldbauer Imre, Weiner, Karinthy, Kosztolányi és Szabó Dezső is. Ebből a légkörből lépett ki, és töltött el külföldön közel fél évszázadot, de közép-európaiságára, s benne magyarságára mindvégig büszke maradt.

Persze az útravaló, amit Magyarországról hozott, sem volt csekély. Bartókkal való személyes kapcsolata kijelölte pályáját. Sajat visszaemlékezése szerint első vele való találkozása még a szülői házban megtörtént, ahol a cseleklányok magyar népdalokat énekeltek... Mikor elkerült Magyarországról (1946-ban Franciaországban telepedett le, ahol 1953-ban megkapta a francia állampolgárságot), ez a kapcsolat jelentette magyarságának azt a részét, amiért mindig is küzdött. „Mi tartott meg magyarnak? Egy pár jó könyv, Ady, Petőfi és Bartók. Több évtizeden keresztül velük éltem, ez volt egyetlen szellemi táplálékomban.”

Még gyerekként, 12 évesen került fel Pestre, a Zeneakadémián Hubaynál és Kodálynál tanult. Csalhatatlan érzékekkel már fiatal korában („mert az ember abból, amit gyermekkorában, ifjúságában átélt, ösztönösen megérzi, hogy mi jó, és ami jó, azt egész életében követi”) felismerte Bartók zenéjének értékét. Akkoriban „Hubay csárdajelenetét játszották, ... nekem Hubay zenéje szinte semmit sem jelentett. Viszont már akkor (12 évesen) megvettem a legújabb Bartók-kompozíciók kottáit.”

1930-tól szólókoncerteket ad, vala-

mint a Magyar Trióval lép föl. Egyik alapító tagja 1935-ben az Új Magyar Vónósnégyesnek. Közben a Székesfevárosi Zenekar hangversenymestere lett. Új, agilis vezető, dr. Csilléry Béla kerül a zenekar élére, aki átszervezi az együttest, és megújítja funkcióját. Az 1940-es évben vidéki hangversenykörútra viszi a zenekart, és ismeretterjesztő-népszerűsítő hangversenysorozatot állít össze. A sorozat nyolcadik hangversenyén, 1940. december 1-jén játszott először együtt a zenekar szólamvezetőiből álló, később Végh-kvartett néven ismert együttes: Végh Sándor, Zöldy Sándor, Janzer György és Szabó Pál. Bemutatkozásuk alkalmával Haydn: d-moll Quinten-kvartettjét, Csajkovszkij: D-dúr vonósnégyeséből az Andante cantabile tételt és Dohnányi: A-dúr vonósnégyesének Finalját adták elő.

Bartók mellett Waldbauer Imre és Weiner Leó tett rá rendkívüli hatást. Így emlékezik róluk: „Ott volt Waldbauer, aki mély, egészséges zenei meglátással a legszebb kvartettezést, a legszebb kamarazenélést mutatta meg, ugyanakkor ott volt Weiner, aki a minuciózus, a mikrokozmosz meglátásokat mutatta nekünk, s ez a mikrokozmosz azzal a makrokozmoszsal, amit Waldbauer jelentett, jól kiegészítette egymást.” Az első négy Bartók-vonósnégyest a Waldbauer-kvartett, de az ötödiket már a Végh-vonósnégyes mutatta be Magyarországon (teret engedve így a fiatal zenészeknek). Maga a Végh-kvartett is tulajdonképpen a Waldbauer-vonósnégyes „egyik hajtása volt”.

1946-ban vonósnégyesével együtt Bázelen telepszik le. 1854-től 1962-ig Freiburgban él és tanít, majd 1963-ban a düsseldorfi főiskola professzora lesz. 1963-ban kamarazenei fesztivált alapít az olaszországi Cervóban. Végül megtalálja utolsó állomáshelyét is: Salzburgot. „Kerestem egy helyet, ahol otthonom lehet, mert a nemzetközi karriert akkor már elértem. Elég volt a

sok évtizedes utazásból. Sokáig nem találtam a helyem, amíg el nem jutottam Salzburgba.” A salzburgi villa-lakás méltó volt lakójához, hiszen előzőleg Toscanini élt benne. Hangszere sem volt érdemtelenebb: Paganini Stradivarija volt a társa, osztozva oly sok hazai és külföldi sikerében.

1971 óta volt a salzburgi Mozarteum professzora. „Mióta ízületi betegségem miatt le kellett tennem a vonót, úgy éreztem, erőmből és tapasztalataimból telik arra, hogy a fiatalokat neveljem. Így kezdtem el a Camerata Academica-val dolgozni (1978), amely jóval korábban alakult (Anda Gézától vette át a vezetést), de tagjaiból csupán egyet, a bőgőst tartottam meg.” A zenekar újfajta kifejezési eszköz a kezében: „A Camerata számomra hangszer, tagjai lelkem minden rezdülését megérik.” Egy idő után már abbahagyta a hegedűtanítást és csak a Cameratának szentelte magát. A próbákat ülve tartotta, azon a széken, melyet a berlini Filharmonikusoktól kapott ajándékba Karajan halála után.

Egyre inkább feladatának tekintette, hogy átadja tudását tanítványainak; kamarazenei rendezvénysorozatot indított, és szemináriumokat tartott.

1972-ben fesztivált létesített Prussia Cove-ban, Anglia legnyugatibb csücskében, vadregényes, Agatha Christie-re emlékeztető környezetben, egy volt tanítványa villájában, ahová olyan óriásokat hívott meg, mint a zongorista Kentner Lajos, Schiff András, egykori brácsistája Janzer György, a neves cselista Ralph Kirschbaum.

Kurzust tartott Assisiban, Lenzben (Svájc). A magyarságra, mint megőrzendő értékre tekintett, ez mondhatta vele ezeket a szavakat: „Európai szerepemben sovíniszta vagyok. Múltunk örökségét meg kell őriznünk, ha nem akarjuk elveszteni az identitásunkat.” Ez leginkább arra az ősi magra, közös fogódzóra utal, amit a mai „McDonald's kultúrájú”, mindenben egyízű, fantá-

ziátlan szabványosítás háttérbe szorít. „Mint ahogy egy nagy fa ágai is sok irányba nőnek, haladjunk több irányba, de a gyökereket ne vesszük el. Bartóktól ezt tanultam, és ez őrizte meg bennem a jó értelemben vett magyarságot.”

Igen, a vágya mindig megmaradt, hogy magyar fiatalokat, barátokat neveljen és velük zenéljen. Még 1940-től néhány éven át a Zeneakadémia tanára volt. 1984 óta tanított ismét Magyarországon, mesterkurzusokat tartott. A Zeneművészeti Főiskola (mint korábban Székely Zoltánt, Fischer Annie-t, Ferencsik Jánost) 1992-ben őt is tiszteletbeli tanárává választotta. Még a múlt évben is egy héten keresztül foglalkozott a Weiner-Szász Kamarazenekarral Tihanyban. Ameddig lesznek (és miért ne lennének?) tehetséges fiatalok, addig értelme lesz minden fáradozásnak, tördésnek. A tehetség definíciója is olyan optimista kijelentés, melyet egy sokat tapasztalt, idős mester tehet csak igazán. „A tehetség olyan, mint a navigációs fény, a legsűrűbb közege is átvilágít, legfeljebb nem lesz akkora udvara.”

Mindarra a megtisztelő címre, ame-

lyekkel illették, mint dirigens, specialista és zeneértő-tudó, egyszerűen és nyílt őszinteséggel válaszol: „Nem vagyok az”... „Nem vagyok dirigens, én muzsikus vagyok, aki azért dirigál, mert úgy érzi, nem tud zene nélkül élni.” – „Nem vagyok specialista sem, nem tudom a zenét egy irányból nézni.” Hozzáteszi, hogy ő volt a legjobban meglepve, mikor Mozart- és Schubert-specialistának nevezték. Ő egyszerűen új lakóhelyének köszönhetően többet foglalkozott Mozarttal és Schuberttel. Ennyi az egész... „Nem vagyok zene-tudós sem, nem is akarok az lenni. Mindenben a zenét érzem, de erről nem mindig adok magamnak számot.” Egyszóval, igazi zseniális muzsikus volt, annak minden sokoldalúságával együtt.

Végnek nem volt metodikája sem, mert nem volt szüksége rá. Az adott pillanatban, az adott mű adott interpretációjához nyúlt nagyon intuitív módon. Eggyé vált a zeneszerzővel és a hangszerével. Szeme csillogón elárulta az érzelmeket, melyeket a zene keltett benne, s mindezt közvetlenül tudta átvinni ujjain keresztül a hangszer-

re. Vezénylése is inkább szemével, mint kezével történt.

Előszeretettel fordult a korán elhunyt zsenik felé, mint például Mozart, Mendelssohn. Különösen azok ismeretlen művei jelentettek számára mindig új kalandot. Ilyen felejthetetlen interpretáció volt Mendelssohn II. szimfóniája a Salzburgi Ünnepi Játékokon 1978-ban.

Korát meghazudtoló élénkséggel, lelkesedéssel, teherbírással vetette bele magát a próbákra való munkába. Ott akart lenni minden darab születésénél, mert, mint mondta: „minden darab saját magát hozza létre”. Egy olyan tradíció hátrahagyományozásán fáradozott, melyben a szellemi-művészi gyökerek állandóan megújuló életnedvet szolgáltatnak a jelen művészetének. Végh Sándor tanítása a legnagyobb gyökér volt, amelyen keresztül a nagy mesterek művészete akadálytalanul és hamisítatlanul áramolhatott felénk.

Papp Mónika

(Köszönöm Geréb Lászlónak és Tuska Zoltánnak, hogy megosztották velem és az olvasókkal emlékeiket.)

FELHÍVÁS

A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola ezúton hirdeti meg a **Nagyteremben** levő székek névhasználati jogának eladását.

A vételár: 50.000 Ft székenként.

A vevő neve a szék támlájának felső részén elhelyezett bronz (réz) táblán lesz feltüntetve 1997. január 1-től számított 25 éven keresztül. A vevőt semmilyen más jogosultság – pl.: szék elvitele, annak kizárólagos vagy időnkénti használata, stb. – **nem illeti meg!**

A vevők részére egy alkalommal a **Zeneakadémia** – 1997. november 14-én – **emlékhangversenyt** szervez fogadással egybekötve.

A székek névhasználati jogának megvétele az alábbiak szerint lehetséges:

– **külföldön élők** részére a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola célelszámolási forint számlájára befizetett minimum 50.000 Ft-nak megfelelő valuta átutalásával történik. (MNB számlaszám: 10032000 01426768 300000003, cím: 1850 Budapest, Szabadság tér 8-9. „**Névhasználati jog megváltása**”).

Az adományozó, illetve a névhasználati jog vevője a befizetéssel egyidejűleg kell, hogy a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolának egy levélben ily módon nyilatkozzon:

„En, mint adományozó feltételként előírom, hogy adományom összege a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola célelszámolási forintszámláján elkülönítetten kezeltessék.”

– **belföldi vevők** a „Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Alapítvány” elnevezésű alapítvány részére történő minimum 50.000 Ft befizetésével nyernek jogot a vételre (számlaszám: 11707024-20378884, címe: Budapest VII. kerületi OTP, Király u. 49. „**Adomány**”).

Az igényeket a beérkezett ajánlatok sorrendjében elégítjük ki!

Egyéb kért adatok:

a vevő pontos neve, címe, kapcsolattartása, tel/fax száma.

A befolyt összeget a Zeneakadémia épületének fenntartására és eszközök beszerzésére kívánjuk fordítani. Az erre a célra megküldött minden adományt szívesen fogadunk.

Liszt Ferenc
Zeneművészeti Főiskola Rektora

A zenészek bőrének elváltozásai és betegségei

Prof. Dr. Konrad Bark a mainzi Johannes Gutenberg Egyetem bőrgyógyászati klinikáján tanít.

A zenészbetegségek legtöbbször a bőrt érintik, de gyakoriak a mozgás-, és légzőszervi megbetegedések is. Olyan tünetek, amelyeket a hangszerek okoznak, nemcsak a hivatásos zenészeknél lépnek föl, hanem a sokkal nagyobb csoportot jelentő hobby-zenészeknél is.

A bőr elváltozásai a zenészek körében megszokottak és már nem is számítnak a betegségek közé. Ezeken kívül viszont létezik néhány komoly bőrbetegség, melyekről keveset halunk. Ezeket a betegségeket a zenészeknél fizikai irritáció okozza, melyre néha allergiás reakció is rakódhat. A hivatásos zenészeknél a bőrbetegségek olyan szintet érhetnek el, hogy orvosi beavatkozás válik szükségesé, vagy akár a hivatásukat is kénytelenek föladni.

I. Mechanikus sérülések

Számos olyan tünet van, mely a hangszerrel egy bizonyos ponton való érintkezés (erős nyomás, dörzsölés) miatt alakul ki. Ezeknek a tüneteknek a betegséggé válásában többnyire a hibás technika, vagy a túlzott mennyiségű munka játszhatnak szerepet. Ezenkívül az erős izzadás is hozzájárul a mechanikus ingerléshez. Ezek a tünetek hangszerenként különbözőek egymástól.

1. Bőrbetegségek (hegedűsolt, hegedűjegy, hegedűs csomó)

Ez a tünet brácsásoknál és hegedűsöknél nagyon gyakori. Egy 623 embert érintő vizsgálat során 62 %-ban volt megtalálható. A hegedűsolt a nyakon az állkapocs-csont hajlata alatt jelentkezik. A solt először más-más alakú, majd a megvastagodott bőr elszíneződik a barna, sötétbarna árnyalatokig. Eltérő esetekben egy

1. ábra

puha, majd fokozatosan keményedő csomó jelentkezik. Extrém esetekben vadhús is nőhet ezen a helyen. Az álltartó és a bőr kapcsolata, főleg meleg és párás napokon, gyulladásra hajlamos pontok kialakulásához vezethet. (1. ábra)

A solt kialakulásának oka a hegedű helyzetéből adódik. A solt megszűntetéséhez leginkább egy másik hegedűtartás járulna hozzá. A dörzsölés és az izzadás csak mellékes okok, következmények. Sok híres hegedűsnek, akik sokat gyakoroltak, soha nem alakult ki a hegedűsoltja, míg, másoknak lényegesen kevesebb gyakorlással is „sikert” azt kialakítaniuk.

A kezelés a „sérülés” mértékéhez igazodva viszonylag kicsi beavatkozást igényel. Általában egyszerű kozmetikai művelet. Súlyosabb esetben ajánlott a hegedűtartás megváltoztatása, ezenbelül az álltartó áthelyezése,

2. ábra

se, vagy a párna átalakítása. Az álltartóra helyezett rongydarab segítségével is sok kényelmetlenségtől szabadulhatunk meg. Egyes hegedűsök a bal kulccsontjukon is foltot viselnek: ez a hegedű hátának nyomásától keletkezik.

Bőrkeményedések az ujjak végén

Az idő múlásával minden hegedűsönél kialakulnak a bal kéz ujjainak végén az enyhe bőrkeményedések. A kéz állásától függően előfordulhatnak az ujjak oldalán is. A jobb kéz bőrkeményedései jóval ritkábbak, leggyakrabban a mutató és a középső ujjon keletkeznek. (2. ábra)

Csellós bütyök, mell, térd

A bal hüvelykujj külső oldalán a legtöbb csellósnál bőrkeményedés található, ami a hüvelykfekvésben való játék következménye. A hibás tartás okozza a szintén gyakori elváltozást a mellkason, amit a korpusz nyomása okoz. Ezenkívül gyakori a térd belső oldalán található lenyomat, melyet a hangszer széle okoz (leggyakrabban a bal oldalon).

Zongorista ujjak

Az ujjak oldalán és végén előforduló bőrkeményedések nagyon ritkák, mégis előfordulnak néha a túl erős billentés következtében. Ez általában a bal kisujjat és a jobb hüvelykujjat érinti.

Lenyomatok és bőrkeményedések ütősöknél

Az ütősöknél és főleg a dobosoknál a bőrkeményedések igen gyakoriak. A bal ütő – hagyományos tartás esetén – a mutató-, és a hüvelykujj, vagy a gyűrűsujj és a középső ujj között van. Ezért általában – és főleg kez-

dóknél - a gyűrűsujj középső percénél található az elváltozás, ami a túlzott irritáció következménye.

Fuvola-áll

A fuvolisták esetében is találkozhatunk bőrkeményedéssel járó elváltozással. A fújás közben az állhoz érő hangszer irritálja a bőrfelszínt. Erősen gyulladáshajlamos.

Klarinétos és oboista bőrkeményedések a felső ajkon

E két hangszer esetében nem a tartás, hanem a mozgás milyenségéből adódnak a problémák. A bőrkeményedés a felső ajak közepén található. Ezáltal csökken az ajkak rugalmassága és anizak-problémák lépnek föl. (3. ábra)

3. ábra

Ajakkeményedések rézfúvósoknál

A trombitások és más rézfúvósok esetében az ajkak piros része barnára színeződik és bőrkeményedések jelennek meg, amelyek anizak-problémákhoz vezetnek. (4. ábra)

4. ábra

2. A bőrgyulladások mechanikus hatásai

Hárfás-ujj

A hárfások ujjai vannak a legjobban igénybe véve az össze zenész közül. Ez főleg a kezdőkre érvényes, akiknél még nem alakult ki az ujjpárnák megfelelő keménysége. Az ujjvégek behasadoznak, végső esetben körömágygyulladás léphet fel. Amíg nem alakultak ki ezek a rendkívül erős bőrkeményedések, a köröm leválása és az állandó vérzés szinte mindennapos lehet.

Klarinétos ajak-gyulladás

A klarinétosok ajkának közepén gyakran jelentkeznek gyulladásos tünetek, melyek a nyomás és dörzsölés hatására keletkeznek. Ezeknek a következményei viszketés, vérzés és fénysedés. Az allergiás tünetek nagyon ritkák.

3. Trombózisok

A trombózis kialakulása az állandó nyomás eredménye lehet, amelyet a hangszer gyakorol a vénákra. Nagyon ritkán fordul elő.

II. Más elváltozások fizikális folyamatok révén

Az egy- és kétoldalú középfülgyulladások a túlzott levegőmennyiségtől is kialakulhatnak, ami a középfülben halmozódik föl. Ez a szájüregben föllépő, hosszú ideig tartó nagy nyomás követ-

kezménye. Ezért kapnak középfülgyulladást azok, akik nem a hasukba, hanem a mellkasukba veszik a levegőt. Ez a jelenség már évtizedek óta bizonyított pl.: számos jazztrombitás, ezzel a betegséggel küzd. Ha a füljáratok zárómechanizmusa egyszer már begyulladt, akkor később már egész rövid ideig fennálló magas nyomás is elég, hogy újra föllépjen a gyulladás. Ha a szájban csökken a nyomás, megint visszaáll a normális állapot.

A betegség akkor diagnosztizálható, ha a járatokból ürülő levegő nyállal keveredve „habosan” távozik.

III. Allergiás és nem allergiás ekcémák

A hangszerek által okozott allergiás ekcémák igen ritkák. Leginkább hegedűsöknél és brácsásoknál lépnek föl: gyanta, lakk és különböző fák (amelyből az álltartó készül) okozhatják.

1. Allergiás ekcémák a vonósoknál

Gyanta

A legtöbbször előforduló allergia. A gyanta különböző gyökerekből és balzsamokból előállított termék. Különböző gyantasavak alkotják. Ezek a gyanták nem csak a hegedűgyanta alapanyagai, hanem széles körben használják különféle lakkok és gumipari termékek előállításánál.

Általában a gyanta-allergia a terpentin-allergiával együtt jelentkezik.

Fák

Egyes esetekben túlérzékenységet okoz az álltartó fája. Pl.: rio-paliszander. Egy másik fa is szerepel az allergiát okozók között: a kelet-indiai paliszander. Az ébenfa is okozhat allergiát, de ez nagyon ritka. A legkülönbözőbb, ha a bukszusfából készült álltartó okoz allergiás tüneteket, mivel nem tartalmazza az allergén anyagot.

Propolisz

A propoliszt sok hegedűlakkban használják, és ismert allergén.

A vonósok ettől az allergiától védve vannak annak ellenére, hogy a hangszer azon részéről, ahol a balkéz hozzáér a kávéhoz, teljesen leoldódik a lakk. Ezzel a lehetőséggel a hangszerkészítőknek is számolniuk kell.

Színezékek

Az álltartók egy bizonyos részét még ma is egy paraphenylendiamint tartalmazó szerrel kezelik. Ezt arra használják, hogy az ébenfa, ha nem elég fekete, sötétebbnek látszódjék. (5.ábra)

5. ábra

Az ezzel a szerrel végzett allergia-vizsgálat pozitív volt. Egyébként paraphenylendiamint bőrök színezésére használják és nem a bőrrel való állandó érintkezésre fejlesztették ki.

IV. Bőrelszíneződések

A bőrkeményedések erősen elszíneződhetnek; sok esetben, ott ahol később egy bőrkeményedés jelenik meg, először egy elszíneződés észlelhető. Ez leginkább a hegedűsfoltnál figyelhető meg.

Minden hegedűsnél, aki ezüst fonatú húron játszik megfigyelhető az ujjvégek elfeketedése. Ez az ezüst kopásától van, vízzel lemosható. Az elszíneződés mértéke függhet az izzadás erősségétől, az izzadság összetételétől, a levegő páratartalmától és kéndioxid tartalmától.

V. Nem hangszerek által előidézett bőrbetegségek

Itt olyan betegségekről beszélünk, melyek az ajkak formáját változtatják meg, és így leginkább a fúvósoknál hatnak hátrányosan a hivatás gyakorlására.

Herpesz

A fa-, és a rézfúvósok egy állandóan ismétlődő betegsége az ajkak-herpesz. Leginkább azon fúvósoknál jelentkezik, akik rendszertelenül fújnak. A tünetek mindig néhány nappal a gyakorlás, vagy fellépés után, az ajkakra ható szokatlan nyomás miatt alakulnak ki. Vizsgálatunk során két

45-45 főből álló kontrollcsoportot vizsgáltunk (fa-, és rézfúvóست egyaránt) és a vizsgálat eredménye azt igazolta, hogy a hivatásos zenészeknél feleannyi volt az ajkak-herpeszes megbetegedések száma, mint a hangszerükkel ritkábban találkozó hobbi-zenészek sorában.

VI. Béta-blokkolók által okozott bőrelváltozások

A fellépéseknél jelentkező pszichés terhelés sok zenésznél különösen magas. A lámpaláz tüneteinek tartozik: az idegesség, a félelem, a gyors légzés, a tenyerek különlegesen erős izzadása, a száj kiszáradása és a rossz közérzet. Vonósoknál különösen a vonóvezetést befolyásolhatja, ami különösen hallható. Ezért a vonósok körében a béta-blokkolók használata különösen elterjedt. E szerek hatásosan akadályozzák meg a vérnyomás hirtelen emelkedését, ezzel együtt az ideges tünetek megjelenését. Ezért használnak – főleg hegedűsök és brácsások – kifejezetten a próbajátékok keretein belül béta-blokkolókat. A hétköznapi életben általában fafúvósok, és vonósok szednek rendszeresen béta-blokkolókat. Az elterjedt használat ellenére sem ismertek azonban a nemkívánatos mellékhatások, úgymint különböző allergiás kiütések és ekcéma.

(Das Orchester 97/1)

Hangszerkereskedelmi és szolgáltató Kft.

1077 Budapest,
Dohány u. 86.
Tel./fax:
142-3623

Nyitva:
hétfő-péntek
9.30-tól
18.00 óráig

**Új és használt hangszerek vétele, eladása,
igazságügyi szakértő véleményezése, szakbecslése.**

Vonós, pengetős hangszerek készítése, javítása.

**Alkatrészek, tartozékok, kiegészítők forgalmazása:
húrok, vonók, tokok, huzatok, állványok stb.**

Fúvós panaszok, fúvós ártalmak

Négyesiné Dr. Pásztor Zsuzsanna

Az Országos Tudományos Kutatási Alap 4 éven át nyújt támogatást a pest-szenterzsébeti Lajtha László Zeneiskola fúvós alkalmassági vizsgálataihoz. (OTKA sz. T 7100.) Az itt következő cikk ennek a kutatásnak néhány alapkérdését válaszolja.

Hagyja abba a muzsikálást?

A zenei szakok közül a fúvósoké a leg-egészségesebb – mondják a kívülállók –, hiszen a fúvós legalább kénytelen lélegezni, nem úgy mint a többi hangszeresek, akik a muzsikálás idegfeszültségében sokszor görcsösen visszatartják a levegőt, amiből aztán rengeteg bajuk származik. Hiszen egyértelműen világos ma már, hogy a zenei teljesítményzavarok legfőbb háttér-oka a légzéselégtelenség.

Am akkor miképpen lehet az, hogy a fúvósok körében éppoly gyakoriak a szellemi-fizikai kondíció leromlásai, mint más szakokon? Sőt, a szervezet korai elhasználódása éppen a fúvós szakmára jellemző. Sokan kénytelenek igénybe venni a korkedvezményes nyugdíjat és vállalni maguk és családjuk megélhetésének nehezülését.

Izgulékonyság, figyelem- és memóriazavarok, kézizzadás, kézhidegség, merevség, görcsösség, remegés, szorongás, fáradékonyság, rossz tartás, makacs kéz-, váll-, hátfájdalmak és végül a jellegzetes szakmai problémák, a légzéstechnikai nehézségek, légszomj – mindennapos panaszok a zenei munkaképesség-gondozásra jelentkező fúvós növendékeknél és felnőtteknél.

Legtöbbször alapos orvosi kivizsgálás után jönnek, mert a tünetek gyakran annyira kínosak, hogy komolyan veszélyeztetik a muzsikálást. A vizsgálati eredmények azonban végképp kétségbe ejtik a panaszosokat. Ugyanis rendszert minden lelet negatív! Az érintett tehát teljesen egészséges, ugyanakkor egészen, vagy részlegesen munkaképtelen a szakmájában. A katasztrofálisnak látszó helyzet világosan egyszerű: a hangszereseknél jelentkező funkcionális zavarok nem betegségek. Ezért az orvos nem is rendelhet gyógymódot, legfeljebb enyhe tüneti kezelést. Ettől azonban a baj még nem szűnik meg, mert azt a mindennapos tevékenységek folytató újratemlik. Logikus tehát a szokásos orvosi vélemény, ha valakinél a zenei igénybevétel ilyen ártalmakkal jár,

legokosabb, ha abbahagyja a muzsikálást...

Megsemmisítő ítélet! Egy zenére elhivatott növendék, vagy művész aligha tudja ezt elfogadni. Annál is inkább, mert láthatja, hogy nem mindenki egyformán veszélyeztetett. Vannak, akik tovább bírják, és vannak, akiket egész pályájukon át elkerültek a bajok. Mi lehet az a plusz a szerencsések életében, ami megvédi őket az ártalmaktól?

Sokan túlértékelik a diszpozíciókat, a kedvező fizikai adottságokat, amelyek a tehetség kifejtését lehetővé teszik. A példákban azonban úgy látszik, a hangsúly inkább azon van, sikerül-e a született adottságokat úgy kifejleszteni, hogy az a művészi munka és a megélhetési harc követelményeinek megfeleljen. Sokéves tapasztalat a zenei munkaképesség-gondozás gyakorlatában azt mutatja, hogy a művészi kifejlődéshez szükséges fölényes, masszív fizikai kondíciót a legtöbb esetben nem lehet pusztán szakmai gyakorlással megszerezni és hosszan megőrizni.

Sőt éppen a legszorgalmasabb, az önsanyargatásig lelkiismeretes munka ideje elő a kondíció leromlását az egyoldalú cselekvések rengeteg ismétlésével. És ettől a pillanattól veszélyben forog maga a muzsika is. Mennél többet gyakorol az erőnlét hullámvölgyébe került növendék, vagy művész, annál rosszabbul játszik. Ahelyett, hogy fejlődne, letörik, kudarokat halmoz, válságba jut. Végül már tehetségében is kételkedni kezd és el se hiszi, hogy valaha kilábalhat a bajból.

Pedig a megoldás egyszerű. Teljesítményképességüket azok az emberek tudják egyensúlyban tartani, akik megtalálják – vagy megtanulják – a módját, hogyan kell ellensúlyozni a zenei foglalkozás túlterheléseit és hogyan lehet pótolni az életmódból adódó hiányokat. Ez az a „rejtélyes” többlet, ami védelmet nyújt az ártalmak ellen.

Vizsgáljunk meg most a fúvós játék mozzanatai közül kettőt, a légzést és a tartást, miképpen hatnak a teljesítőképességre. Kezdjük a légzéssel!

Micsoda légzés ez?

Kétségtől valószínű jótétemény, hogy a fúvós játék erőteljes légzésre nevel. Méghozzá szabályos rekeszlégzésre, ami azért nagyon szerencsés, mert sok kisgyerek paradox technikával lélegzik.

(1. kép) A csecsemőkori helyes légzésmechanizmus a rengeteg óvodai és iskolai ülés következtében elromlik. A rekeszlégzés tudatos újratanulása azt jelenti, hogy a légzésből eddig kikapcsolt tüdőterületek újból szabályozhatóan használatba kerülnek. Ezért is javasolják a fúvós alkalmassági vizsgálatokban együttműködő orvosaink a gyenge légzésű, légzőszervi betegségekre hajlamos gyerekeknek a fújást, terápiás eszközként, óvatosan adagolva.

Paradox légzés

Sok gyerek fordított technikával végzi a mélylégzést, mert a csecsemőkori normális légzésmechanizmus a sok ülés és a mozgásellátatlanság következtében elromlik

Az előnyös hatás mellett azonban érvényesülnek kedvezőtlenek is. A fúvós légzés szükségszerűen eltér a természetestől. Fújás közben a légzés ritmusát, mélységét, erő kifejtését nem a szervezet mindenkor gázanyagcsere-igény, hanem a zenei szempontok határozzák meg. Reflexes szabályozás helyett mesterséges szabályozás érvényesül.

A normál, nyugodt belégzés helyett olykor villámgyorsan kell nagymennyiségű levegőt beszívni. A kifújás pedig rendszerint sokszorosan tovább tart az élettanilag kedvezőnél, méghozzá különféle levegőadagolással és erő kifejtéssel. Ez a bonyolult manőverezés a gázcsere normális üzemét teljesen megzavarja. Az elnyújtott kilégzés alatt a tüdő légterében fokozottan elhasználódik az oxigén és annyira felhalmozódik a széndioxid, hogy ez a hosszabb frázisok végére olykor már alig elviselhető lég-

szomjat okoz, főleg fáradt állapotban, amikor a szervezet gázanyagcsere-igénye nagyobb.

Természetellenes az is, hogy a nyelvi hangszereknél és a rézfúvóknál a levegőt ellenállással kell a hangszerbe fújni. A fokozott erőfeszítés ugyan erősíti a légzőizomzatot, de az ellennyomás erőszakosan támadja a tüdőhólyagok finom rostozatát, ami nagyadagú gyakorlásnál idővel tüdőtágulás veszélyével jár. Az erőltetett kifújás a tüdő érhálózatára is túlnyomást fejt ki, miáltal a jobb szív-kamra (ez látja el a tüdőt vérrrel) munkája megnövekszik.

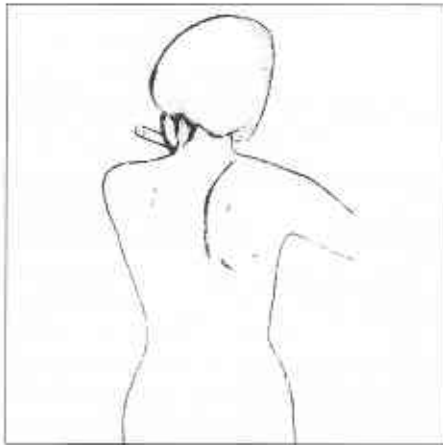
Végül ártalomforrás lehet a fúvós légzés fontos kötelem, a felsőbordi és tüdőcsúsi légzés kiiktatása. Amit nyertünk a réven, elveszítjük a vámon. Miközben hatalmas légzőfelületet kapcsolunk be a rekeszlégzés kifejlesztésével, ugyanakkor sokat el is veszítünk a bordai és csúcsi légzés visszafogásával. Nyilvánvaló, fújni másként nem lehet és nincs is baj addig, amíg ez csak játék közben történik. Az egészséges szervezet kiegyenlíti az átmeneti gázanyagcsere-deficitet.

A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy a felsőbordi légzés kiiktatása a sok gyakorlás beidegzése folytán áttevődik a mindennapi cselekvésekre is. Sok fúvós valósággal elfelejti a bordaközi ki- és belégző izmok használatát, (ezek következtéppen meg is gyengülnek) és csak rekeszlégzéssel lélegzik akkor is, amikor nem fúj. Ez pedig éppen olyan kedvezőtlen, mint a fordítottja, mert ugyanúgy a légzőfelület beszűkítését jelenti.

A fújással járó ártalmakat tetézi a napi sokórás hangszerjáték okozat elfáradás. A fáradt izmok önműködően takaréklétre kapcsolnak, ami a légzést egészen felületesre, erőtlenné teszi. Így aztán az a helyzet áll elő, hogy a légzőrendszer se fújáskor, sem azon kívül nem tud olyan gázforgalmat lebonyolítani, amit a sejtek, szövetek az intenzív fizikai-szellemi munkához, illetve a regenerálódáshoz igényelnek. Ha csak – megfelelő légzésfrissítő, edző hatásokkal ezt elő nem segítjük! A minden fúvós számára nagyon szükséges alapismerteket a légzéssel kapcsolatban megtalálják Olvasóink a következő jegyzetben: Dr. Kovács Géza – Dr. Pásztor Zsuzsa: „Légzéstémák a zeneoktatásban”.

Állj egyenesen! De vajon miért nem sikerül?

Az ártalmak okkeresésének második lépése a tartás vizsgálata. A fúvós tartások mindegyike többé-kevésbé aszimmetriás. (2. kép) Ha pedig az ember bármilyen tartást annyi ideig gyakorol, amennyi a jó muzsikáláshoz kell, akkor azt megszokja. Ezért a sokat gyakorló hangszerek olyankor is ferdén tartják magukat, ami-

A fuvolajáték asszimetriás tartása. A hangszert tartó jobb kéz oldalán a lapocka erősen kidomborodik, a hát- és vállizmok intenzíven dolgoznak. A bal váll előrefordul, az arc balra tekint. Ezen az oldalon a tarkóizmok feszülnek

kor nem muzsikálnak. Az elferdült tartáson akaratlagosan nem sokat lehet javítani, mert a megszokás azt jelenti, hogy az izmok erőegyensúlya, húzása és ezáltal a csontok helyzete is megváltozik.

A speciális hangszeres tartások torzító hatásához nagymértékben hozzájárul az izmok gyengesége, vagy elfáradása. A sokat dolgozó, keveset alvó, örökös idegfeszültségben élő, rendszertelenül étkező, friss levegőt, mozgást, napfényt nélkülöző muzsikus növendékek és felnőttek tartása árulkodóan ernyedtt. Tükrözi meggyengült állapotukat és egyben további leromlásnak is okozója. (3. kép)

A gyengeség, fáradtság, idegfeszültség kényszerített tartása. Előrenyújtott nyak, horpadt mellkas, görnyedt váll, hajlott hát. Mind a belső szervműködések, mind a hangszeres funkciók szempontjából káros

Az állandósult tartástorzulásnak nemcsak esztétikai jelentősége van. A tartás megváltozása a belső szerveket is elmozdítja a helyükről. Az abnormishelyzetbe kényszerült szervek működése leromlik és az egész szervezet működési összhangját megzavarja. A funkcionális zavar azonnal elrejtethetetlenül megmutatkozik a muzsikálásban. Egyszer csak valahogy már nem szól olyan szépen a zene... Majd több-kevesebb lapangási idő után megjelennek a különféle közérzeti panaszok is. Ez a hasonlat,

ha sántít is, talán szemléletesebbé teszi a lényegét: Hiába a drága, finom hangszer, elég, ha csak egyetlen billentyűje hibás, máris használhatatlan az egész.

Ha a szervezet funkciózavara tartosan fennáll, akkor foglalkozási ártalomról beszélünk. Amennyiben a leromlás folyamatát meg nem állítjuk, a következő stádiumban már megbetegedéssel kell számolnunk.

Hogyan tudunk ezen segíteni?

Sok ezer eset tapasztalata mutatja, hogy a zenei teljesítőképesség hanyatlása nem elkerülhetetlen sorscsapás a fúvós szakokon és másutt sem. Az emberi szervezet csodálatos alkalmazkodóképességét felhasználva, szakértő segítséggel mindenki megelőzheti a károsodásokat, elháríthatja az ártalmakat, mielőtt még betegségbe fordulnának.

A fúvós kondíció fenntartásához szükséges segítség mind megkapható a zenei munkaképesség-gondozásban: a légzőrendszer és a szív jótekonny edzése, a tartásjavítás, a gyakorlási állóképesség fejlesztése, az izmok erősítése és lazítása, a belső szervi működések rendben tartása, az idegállapot stabilizálása, a szereplési biztonság növelése és mindaz, ami a sikeres művészi munkához kell gyermeknek és felnőttnek.

A zenei munkaképesség-gondozás Dr. Kovács Géza vezetésével 1959 óta a muzsikáló nemzedékek hosszú sorát szolgálta és szolgálja ma is, kiváló eredménnyel. Eddig még minden panaszos rendbejött, aki maga is akarta és ezért mindent megtett.

A zenei munkaképesség-gondozás központi kutatóbázisát és gyakorlati műhelyét a MEA (Muzsikáló Egészség Alapítvány) tartja fenn Budapesten a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola és Gimnázium épületében. Itt minden zenével foglalkozó kaphat útbaigazítást, segítséget. Részt vehet egyéni tanácsadáson, ahol személyre szóló regeneráló programot, gyakorlási, életrendi útmutatást kaphat. Rendelkezésre állnak csoportos edzésfoglalkozások, hangszerek részére kidolgozott, speciális mozgásellátással. Minden tanévben indulnak tanfolyamok, nyaranta pedig bentlakásos intenzív továbbképzések pódium-művészeknek, tanároknak, felsőfokú hallgatóknak. Megszervezhetők egyv alkalmi tájékoztató előadások iskolák és más zenei intézmények felkérésére. Kaphatók pedagógiai kézikönyvek, mozgásanyagok, video- és hangkazetták.

Érdeklődni a következő címen lehet: Négyesiné, Dr. Pásztor Zsuzsa, Budapest 1092 Ráday u. 47. I/15. Tel.: 217-8849. (A cikk először a *Parlando* című újságban jelent meg.)

Kombinált nagybőgő New York-i mintára

- beszélgetés Mányák Pállal, a Magyar Állami Operaház nyugalmazott zenekari művészeivel egy itthon megvalósított new yorki szabadalomról -

A nagybőgő húrjainak száma három, négy, öt vagy hat lehet, ma négy- és öthúrosak használatosak. Igen fontos esemény volt a hangszer történetében, amikor 1650 körül alkalmazni kezdték a befont húrokat. Ez megnyitotta az utat a jól csengő, valódi mély hangok felé.

Maga Giovanni Bottesini, a múlt század egyik legjelentősebb virtuóza a háromhúros nagybőgőt tartotta igazi szólohangszernek. Ezt azzal indokolta, hogy a szólóirodalom csak a legtrikább esetben igényli a legmélyebb húr használatát, így ennek felszereléséért nem érdemes a zengőbb hangot feláldozni. Ennek ellenére a háromhúros hangszer ma már teljesen a múlté, s csak múzeumokban látható.

A háromhúros nagybőgő feltehetőleg Franciaországból indult hódító útjára a XVIII. században, majd gyorsan elterjedt Spanyolországban és Angliában. Németországban a korábbi öt-, hathúros változatok helyett a XVIII. században a kvarthangolású négyhúros nagybőgő vált általánossá.

A XVIII. század kezdetén olasz és német mesterek próbálkoztak zenekari használatra egy basso da camera nevű négyhúros hangszerrel, amelynek alsó húrja kvartban, a felsők kvintben voltak hangolva. Ezzel a hangszerrel Dragónetti is próbálkozott a zenekari játékban, de az nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket.

Ahogy aztán a zeneszerzők mind mélyebbre vezették a nagybőgők szólamait, egyre inkább szükség volt a negyedik húrra is. Gluck, Beethoven, Schubert és Weber egyaránt alkalmazta már a kontra C-t, amely még a négyhúrosokon is csak scordatúrával szólaltatható meg. Ennek megfelelően fokozatosan elterjedtek az öthúros nagybőgők, illetve az úgynevezett C-mechanika, amelynek segítségével az E húr pillanatok alatt le lehet hangolni C-re.

(Bordás Tibor: Nagybőgők és nagybőgősök – Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest)

Az ember azonban mindig korsze-

rűbbre vágjuk, nem éri be a még oly megszokott kényelmetlennel sem. Ezért aztán egy szép napon Mányák Pál megjelent Novotny Antal rézfúvós hangszerjavító műhelyében és arra kérte Juhász Zoltánt, próbáljon elkészíteni egy, az emlékezetéből rekonstruált kis gépezetet, amely további könnyítésekhez segítheti a mély hangok megszólaltatásában.

– Néhány éve nálunk járt a New Yorki Szimfonikus Zenekar. Az együttes tíztagú bőgőszólammal érkezett és gyönyörűen szólt.

A hangverseny az Operában volt és nem is jutott eszembe a bőgőket nézegetni, hogy melyik hány húros. Aztán elkezdtek játszani egy mély basszusú művet és hallottam, hogy csodálatosan zeng. A tíz bőgőből hét vagy nyolc játszott leeresztett húrral és gyönyörű volt a hangzása. Csodálkoztam, mert az öthúros bőgőnek szélesebb a griffje, szélesebb a menzúrája és nagyon nehéz játszani rajta. Nagyobb a hangszer teste és rossz tartani, nyomja az ember gyomrát. Kiderült, hogy mindegyiken négy húr volt. A legalsó húrnál meghosszabbított fogólap, egy lefogást biztosító kis fém gépezet és egy speciális, hosszú húr segítségével hozták létre a negyedik húrba építve az ötödik húr.

Egy amerikai bőgős kolleginával voltunk a koncerten: ő ismerte az ottani muzsikusokat, a szólamvezetőt is. Leültünk néhányan egy kis beszélgetésre a hangverseny után és az egyikük elmondta, hogy ő gyártja ezeket a speciális bőgőket, egy erre a célra berendezett külön szobában. Ez négy vagy öt éve volt. Elgondolkodtam a dolgon és elhatároztam, hogy én is megcsinálom. Sokáig azonban nem lehetett anyagot kapni hozzá.

– Milyen anyag hiányzott?

– Az ébenfa, amiből a meghosszabbított fogólap készül. Vastag ébenfa kell hozzá, amit ki kell alakítani. Megpróbáltam mással helyettesíteni, de az nem volt jó.

– Saját maga faragta ki, vagy valakivel kifaragtatta?

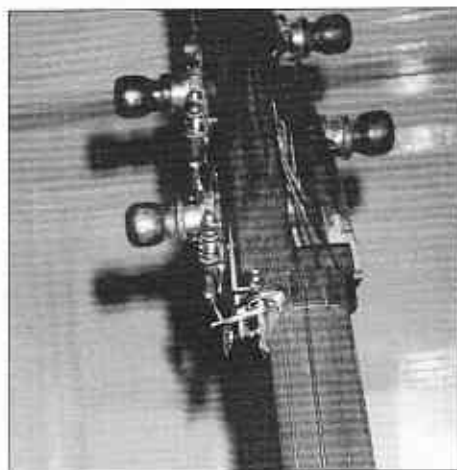
– Én csináltam meg egyedül itthon.

– És a gépezet kinek a szabadalma?

– Billnek, annak a New Yorki fiúnak, aki itt járt. Csak nem emlékeztem rá pontosan. Először a kezemmel fogtam le az alsó húr és csak akkor engedtem el, amikor az öthúros funkcióra volt szükségem. Aztán megpróbáltam felidézni, elmagyarázni és megcsináltatni azt a kis gépezetet, ami kiváltotta az ujjamat.

– Nagyon sokat könnyít a játékban ez a szerkezet?

– Nagyon sokat, annak ellenére, hogy a meghosszabbított fogólapon játszani kevésbé kényelmes, mint az eredeti részen. De még mindig jobb felemelni és lecsukni a kis gépezet karját egyetlen mozdulattal és esetleg nyújtózkodni egy kicsit, mint az öthúros bőgőn játszani a teljes darabot. Annál is inkább, mivel majdnem minden operában azt kellett használni, de csak néhány hang kedvéért. Még az olyan műben is, mint ami-

ilyen a Salome, ahol a végén több oldalon keresztül kell az alsó nagytereben játszani, egy-egy hosszan kitartott hang van csupán. Ennél nehezebbek voltak azok a Bach-művek, ahol tizenhatodikban mozgott egy-két hang.

– Most hol fog játszani, ahol már ezt a szerkezetet használja?

– Sehol, már semmit nem vállalok. Szórakozásból készítettem.

– Hány évig játszott az Operaház zenekarában?

– 43 évig. Klemperer után két évvel, 1952-ben kerültem oda és sokáig játszottam Ferencsik alatt.

– Mennyire volt érzékelhető Ferencsik muzsikás egyénisége?

– Folyamatosan és intenzíven. Azok az előadások egytől egyig nagyszerűek voltak. Jó volt Komor Vilmossal is dolgozni; az inkább kiegyenlített volt. Megbízható, jó átlagot teremtő. Rosszat nem produkált. Jöttek aztán a külföldiek; különösen az olaszokat szerettem: Saccanit, Gardellit.

– A Filharmóniai Társaság Zenekarában is játszott?

– Igen, sokat. Turnéztam is Kóródi-val, Kobajashival jártam Japánban, sokat dolgoztam abban az együttesben is.

– Hány tagú volt a bögőszólam az Operaházban?

– Maximum hat. A Wagner operákban, Aidában, Otellóban... A kisebb együttesek alatt elég volt kevesebb is.

– Az Önök szemszögéből mekkora volt a bögőszólam felelőssége a produkciót illetően?

– A bögő, a basszus mindig szól. Nagyon kellett mindig figyelniük.

– Mennyire érzékelhető a zenekari árokban, ha valami különleges történik a színpadon? Például ha új tehetség tűnik fel?

– Mi mindent érzékelünk, mert nagyon kellett figyelniük. Az operákban nemcsak a karmester dirigál. Hiába üti le az egyet, ha az énekes késik egy kicsit. Akkor a bögősnek kell "résen lennie", hogy időben szólaljon meg az a pizzicato, az a hang.

– Eleinte csellózott, vagy mindig bögözött?

– Mindig bögöztem, 15 éves korom óta. A bátyám tánczenét játszott és a baráti körében összejött partyban kezdtem bögözni. Aztán jártam egy évet Montagh tanár úrhoz, majd a Zeneakadémiára kerültem, Tibay Zoltánhoz. Jó tanár volt és nagyon jól játszott.

– Diploma után rögtön az Operaházba került?

– Már előbb, hiszen 1953-ban diplomáztam és már 1952-ben az Operaházban dolgoztam. De dolgoztam emellett mindenfelét – klasszikus zenét, tánczenét, színházi zenét játszottam – egyszóval hagniztam.

– Szólóztott is? Érdekelte ilyen minőségben is a pódium?

– Nem, mert jobbnak és fontosabbnak tartottam a pénzkeresést.

– A bögője milyen gyártmányú?

– Egy régi hangszer, 60-70 éves, már meg kellene csináltatni.

– Van a bögők között méretbeli különbség?

– Igen, a menzúrák szerint.

– Vannak olyan jó mesterbögők, amilyen hegedűk, csellók is vannak?

– Vannak, bár nálunk nemigen látni ilyeneket. Ennek az amerikai lánynak is egy kistestű, gyönyörű olasz bögője volt.

– Ezzel a ma használatos öthúros hangszerrel mikor találkozott először?

– Régen itt nem volt öthúros bögő, még akkor sem, amikor bekerültem az Akadémiára. A mélyebb hangokat az E-húr leeresztésével oldottuk meg. De annak sincs értelme, hogy a három fél hangért öthúros bögőt gyártsanak.

– Ez a hosszú húr a mélyebbik fajta?

– Nem. Ezek a new yorkiak megkérték a Pirastro céget, hogy gyártsa ilyen

különleges hűrt, ami 120 cm hosszú. Én megrendeltem egyet a Pirastrotól és itt megvettem – 10.000.-Ft-ért ezt az egy hűrt. E hangolású C-húr. Először a legfelső kulcshoz rögzítettem ezt a hosszú hűrt, de Juhász úr azt tanácsolta, hogy inkább a legalsóhoz rögzítsem, mert kisebb a feszítőerő, stabilabb a hangolás.

Hallottam, hogy más is szeretne ilyen rendszerű bögőt, de egyelőre még csak gyűrt találtak ki a hosszú hűrhoz, a gépezetet még nem. Van, aki kint Amerikában is még billentyűket használ a három mély hanghoz és nem is akar korszerűbb megoldást.

– Van, aki még mindig a négyhúrost eresztí le a mély hangokhoz?

– Nem, hiszen azért találták ki az öthúrost. A leeresztés nyikorog, kényelmetlen, nem biztonságos. Annak

idején mindent megtettünk, hogy legyen öthúros bögőnk, mert azért az annyival kényelmesebb volt. Akkor hozatott egyet Prágából az Operaház, amikor bemutatták a Wozzecket. Voltak művek, amelyben előírták, hogy hány darab öthúros bögőre van szükség.

– A bögősök is olyan megszállottjai hangszerüknek, mint mondjuk a fúvós muzikusok?

– Mindenki szereti, óvja hangszerét, akinek erre igénye van, korszerűsíti is. Lehet, hogy ez nem annyira köztudott, de Magyarországon nagyon jó bögősök vannak, csak ezt itthon is és határainkon túl is kevesen tudják.

Tóth Anna

Apróhirdetés:

1925-ben készült
Josef Rubner mesterbögő eladó.
Tel.: 52/441-895

Megalakították társaságukat a magyar nagybőgősök

1996. november 29-én zeneiskolai tanárok továbbképzésére került sor a miskolci Erkel Ferenc zeneiskolában, melyet Mócz Ferenc igazgató és Kőhegyi András nagybőgőtanár (egyben a Miskolci Szimfonikus Zenekar szólamvezetője) szervezett.

A nagybőgőtanárok továbbképzésének előadói voltak: Keresztfalvy Gizella, a miskolci Zeneművészeti Főiskola tanára, Szentirmai Antal, a budapesti Zeneművészeti Főiskola tanárképző tagozatának tanára, Saru Károly, a Debreceni Konzervatórium és Zeneművészeti Főiskola tanára, Lőkös Péter, a miskolci Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola tanára, Enreiter István, a

budapesti Weiner Leó Zeneművészeti Szakközépiskola tanára és Rácz Barnabás hangszerkészítő mester, aki megújította gödöllői műhelyében az utóbbi évtizedekben Magyarországon hiányzó nagybőgőépítés hagyományait.

Ezt az alkalmat ragadták meg a résztvevők, hogy megtartsák egyesületük alakuló gyűlését, s hogy véglegesítsék Alapszabályukat. Levezető elnöknek Gallai Attila zeneszerzőt, az Alkotó Muzikusok Társasága elnökét kérték fel. Az elnökségbe tizenhét jelölt közül hatan kerültek be; a szavazatok számának sorrendjében: Enreiter István, Szentirmai Antal, Saru Károly, Lőkös Péter, Keresztfalvy Gizella, Kőhegyi András. A testület Saru Károlyt választotta elnöknek, Enreiter Istvánt ügyvezető titkárnak.

A társaság tagjainak célja, hogy összefogva hatékonyan tudják képviselni érdekeiket hazai fórumokon és a

nemzetközi zenei életben, s szorosabb együttműködés keretében gazdagíthassák a tanítás gyakorlatát.

Feladatuknak tekintik a nagybőgő népszerűbbé tételét, koncertlehetőségek biztosítását szolisták részére, a szakirodalom és új információk eljuttatását tagjaikhoz, találkozók, versenyek szervezését, a versenygyőztesek támogatását a nemzetközi versenyeken való részvételben. Régi művek felújítását, újrakiadását, új művek születésének elősegítését tervezik. Kapcsolatot építenek ki az International Society of Bassist szervezeteivel, s vállalják az ISB magyarországi képviseletét.

Eldöntötték, hogy következő, programadó közgyűlésüket 1997 májusában Debrecenben, a XIX. Nemzetközi Nagybőgős Találkozó és verseny idején tartják meg.

Budapest, 1997. január 22.

B. E.

Meghalt Montag Lajos

nagybőgőművész és tanár (1906-1997. január 25.)

A nagybőgő hazai és európai történetének kimagasló alakja 1906. május 26-án született Budapesten.

A Zeneakadémián Tintner Bertalan majd Schwalm Ferenc növendékeként 1927-ben szerzett művészi oklevelet.

1929-től 1945-ig, majd 1947-től 1967-ig az Állami Operaház zenekarának szólamvezetője volt. Az 1946-47-es szezonban a Rádiózenekar tagja, szólamvezetője. 1931 és 1964 között a Nemzeti Zenede, illetve a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola tanára. 1966-tól 1985-ig a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Tanárképző Intézetének budapesti tagozatán tanít. Az Országos Filharmónia szolistájaként rendszeresen koncertezett itthon és külföldön egyaránt.

Nagybőgőiskolát írt, melyet az egész világon ismernek és tanítanak.

A hangszer irodalmának gazdagításán is fáradozhatatlanul dolgozott. Külföldi és hazai zeneszerzők írtak eredeti nagybőgő darabokat. Kortárs hazai szerzők darabjait őrzi az iskolához szorosan kapcsolódó Magyar Szerzők Művei – nagybőgőre és zongorára című négykötetes gyűjtemény.

A hangszer iránti fanatikus érdeklődését mutatja, hogy fiatal éveiben Kovács Lajosnál, a nemzetközi hírű hegedűkészítő mesternél segédlevelet kapott hangszerkészítésből (egy-egy hegedűt, brácsát és nagybőgőt készített).

Külföldön rendszeresen tartott kurzusokat, melyekre a világ minden részéről jöttek érdeklődő növendékek.

Az angliai Isle of Man szigeten rendezett nemzetközi versenyen és találkozón nevezték el a „nagybőgő atyjának”.

Halálával nagy veszteség érte az egész zenei életet, ezen belül különösen a nagybőgős társadalmat.

Schunk László egykori növendéke

A fénykép 1986. április 7-én a 80. születésnapjára rendezett koncerten készült, ahol Ő is játszott a Zeneakadémia nagytermében.

Tóser Dániel

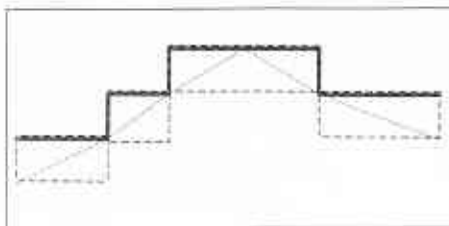
Tágfekvésű hangzatok vegyes fogásokkal

A fuvolahang képzése meglehetősen tág fogalom. Számos összetevőről és célról beszélhetünk. A célok közül minimum kettőt világosan elkülöníthetünk. Az egyik a fuvolahang tónusának, hangszínének, az egyes hang megszólalásának kialakítása, a másik a hang zenei folyamatossága. Ez utóbbi egy kis magyarázatra szorul.

A zenei folyamat alapvető jellemzője, hogy változó feszültségek, kulminációs pontok szervezik az időtartamot. Az adott pillanat helyzetét - erősen egyszerűsítve - ezekhez a kulminációs pontokhoz viszonyítva tudjuk meghatározni. Közeledünk vagy távolodunk, emelkedünk vagy ereszkedünk, erősítünk vagy halkítunk; mind-mind olyan

fogalmak, amelyek a folyamatot, annak dinamikáját jellemzik.

A konkrét folyamat többnyire hallható hangokból áll, amelyeknek önmagukban is van időtartamuk. A kérdés az, hogy az egyes hang időtartama hogyan viszonyul a zenei folyamat dinamikájához. Következzék egy sematikus ábra:

A szaggatott négyzetek az egyes hangok időtartamát szemléltetik. A fo-

lyamatos vonal-rajz arra a lehetőségre utal, amikor a zenei folyamat dinamikája csak az egyes hangok váltásánál változik. A szaggatott vonalrajz azt az esetet ábrázolja, amikor a zenei folyamat változásai az egyes hang időtartamában követhetők és a hangok váltásánál nincs ugrásszerű dinamikai különbség. Ez a két eset természetesen két véglet, amelyek közt a valóságban számos árnyalat létezik.

Vizsgáljuk meg technikai szempontból a második esetet. Ez azért nehezebb, mert a fuvola hangjai a megszólalási küszöböt tekintve nagyon különbözőek. Egy rövid légoszlopos alaphang (h', c'', cis'', stb.) nagyon könnyen, viszonylag kis sebességű levegőtől is megszólal, míg egy második vagy harmadik felhangból képzett hang eredendően nagyobb sebességű levegőt igényel. Ha tehát az ilyen hangokat a saját természetük szerint képezzük - lehetnek önmagukban nagyon szép hangok is - nem biztos, hogy találkozási pontjaik a zenei folyamat dinamikájába is illeszkedni fognak. (Nem is beszélve az intonációról vagy a hangindításról.) Egyszerűsítve a feladatot: a kapcsolódó helyzeteket mindenki kell gyakorolni.

A tágfekvésű hármashangzatok vegyes fogásokkal ennek a gyakorlásához kíván alapszöveget nyújtani. Remélem, hogy a notáció egyértelműen jelzi, hogy amint lehetséges, az ív legmagasabb hangját átfújással kell játszani. Tetszőlegesen választhatjuk meg a dinamikát, gyakorolhatjuk különböző artikulációval és frazírozással. Lényeges, hogy az egy legato ív egy hang esemény legyen, és a levegővétel betartásával fegyelmezzük a levegő-felhasználást. A figyelmes gyakorlás fejleszti a légzést, a szájtartást, az ujjtechnikát és amit még a változatokkal hozzátesszünk. A hangzatok nem egyforma nehézségűek. Néhány esetben az átfújt hangok fokozott pontosságot és lazaságot igényelnek. A sikeres gyakorlás tapasztalatait mindenki raktározza el a maga érteke számára.

Ami a programajánlatokból kimaradt

**MATÁV
MAGYAR SZIMFONIKUS
ZENEKAR**

Március 23. Deák téri evangélikus templom

Bach: János-passió
Vezényel: Kamp Salamon

Március 29. Deák téri evangélikus templom

Bach: János-passió
Vezényel: Kamp Salamon

Április 2. Pesti Vigadó

Schumann: I. szimfónia
Musszorgszkij-Ravel: Egy kiállítás képei
Vezényel: Medveczky Ádám

Április 8. Zeneakadémia

Brahms: Változatok egy Haydn-témára
Brahms: Kettősverseny
Schubert: VII. szimfónia
Közreműködik: Soltész Ágnes, Varga Tamás
Vezényel: Robert Houlihan (Írország)

Május 6. Zeneakadémia

Verdi: Requiem
Közreműködik: Bazsinka Zsuzsa, Pánczél Éva, B. Nagy János, Kovács Kolos
Vezényel: André Bernard (Franciaország)

Május 12. Pesti Vigadó

Bartók: Két kép
Balassa: A Nap fiai
Kodály: Psalmus Hungaricus
Közreműködik: Molnár András,
Budapesti Kórus (karig.: Antal Mátyás)

Május 28. Pesti Vigadó

Beethoven: III. Leonóra-nyitány
Beethoven: F-dúr románc
Beethoven: G-dúr románc
Beethoven: C-dúr mise
Közreműködik: Fekete Veronika, Pánczél Éva, Daróczy Tamás, Sólyom-Nagy Sándor, Budapesti Kórus (karig.: Antal Mátyás)
Vezényel: Ligeti András

Június 4. Zeneakadémia

Schubert: Tragikus szimfónia
Mahler: I. szimfónia
Vezényel: Medveczky Ádám

Június 11. Zeneakadémia

A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola karmester hallgatóinak vizsgahangversenye

Június 17. Zeneakadémia

A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola karmester hallgatóinak vizsgahangversenye

Június 20. Bakáts tér

Orff: Carmina Burana

Június 21. Bakáts tér

Orff: Carmina Burana

Június 27. Bakáts téri evangélikus templom

Liszt: Krisztus

Június 27. Bakáts téri evangélikus templom

Liszt: Krisztus

**MISKOLCI
SZIMFONIKUS ZENEKAR**

Április 7. Nyíregyháza

Beethoven: Hármasszertzeny
Csajkovszkij: VI. szimfónia
Közreműködik: Gál Károly, Iván Klára,
Kovács László
Vezényel: Kovács László

Április 14. Nemzeti Színház

Népszertű bérlet
Brahms: Hegedűverseny
Beethoven: VII. szimfónia
Közreműködik: Ágoston András
Vezényel: Jean-Pierre Monnard

Április 21. Bartók Terem

Mozart-bérlet
A-dúr szimfónia K. 201.
Két koncertária
D-dúr fuvolaverseny K. 314.
C-dúr szimfónia K. 338.
Közreműködik: Gregor József, Apró László, Lökös Péter
Vezényel: Wolfgang Gabriel

Április 28. Nemzeti Színház

100 éves a zeneoktatás Miskolcon
Vezényel: Kovács László

Május 8. Budapest, Zeneakadémia

A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola karmester hallgatóinak vizsgahangversenye

Május 11. Nemzeti Színház

Miskolc Város Ünnepe
Vezényel: Kovács László

Június 4. Budapest, Zeneakadémia

A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola karmester hallgatóinak vizsgahangversenye

Június 26. Szabadtéri Színpad

Miskolci Nyár
Promenáds hangverseny
Vezényel: dr. Vasady Balogh Lajos

Július 3. Szabadtéri Színpad

Miskolci Nyár
Népszertű filmzene slágerek
Vezényel: Kovács László

Július 12. Szabadtéri Színpad

Miskolci Nyár
Kodály: Háry János - keresztmetszet
Vezényel: Kovács László

Július 12. Nyírbátor

Kodály: Háry János - keresztmetszet
Vezényel: Kovács László

**A Magyar Szimfonikus
Zenekarok Szövetségének tagjai:**

BM Duna Szimfonikus Zenekar:

Cím: 1051 Budapest, Zrínyi u. 5.
Telefon: 117-3142, fax: 117-2773
Próbaterem: 1101 Budapest,
Kerepesi u. 53.
Telefon és fax: 117-5858

Debreceni Filharmonikus Zenekar

4025 Debrecen, Simonffy u. 11/c.
Telefon: (52) 412-395

Dohnányi Szimfonikus Zenekar

1221 Budapest, Anna u. 15/b.
Telefon és fax: 227-4021
Próba: 1074 Budapest,
Rottenbiller utca 16-22.
Telefon: 322-1488, fax: 267-8667

Győri Filharmonikus Zenekar

9022 Győr, Liszt Ferenc u. 13.
Telefon: (96) 312-452

Magyar Állami Hangversenyzenekar

1051 Budapest, Vörösmarty tér 1.
Telefon: 118-0162, 117-622/330

Magyar Állami Operaház Budapesti

Filharmoniai Társaság Zenekara
1061 Budapest, Andrassy út 22.
Telefon: 131-2550

Magyar Rádió és Televízió

Szimfonikus Zenekara

1088 Budapest, Bródy S. utca 5-7.
Telefon: 138-8326

Magyar Szimfonikus Zenekar

Távközlési Zenei Alapítvány

1094 Budapest, Páva u. 10-12.
Telefon: 215-5770, fax: 215-5462

MÁV Szimfonikus Zenekar

1088 Budapest, Múzeum u. 11.
Telefon: 138-4085

Miskolci Szimfonikus Zenekar

3025 Miskolc, Fábán u. 6/a.
Telefon: (46) 323-494

Pécsi Szimfonikus Zenekar

7621 Pécs, Kossuth utca 19.
Telefon: (72) 324-350

Szegedi Szimfonikus Zenekar:

6721 Szeged, Festő u. 6.
Telefon: (62) 316-927

Szombathelyi Szimfonikus Zenekar

9700 Szombathely, Thököly u. 14.
Telefon: (94) 314-472

HELYREIGAZÍTÁS

BM Duna Szimfonikus Zenekar

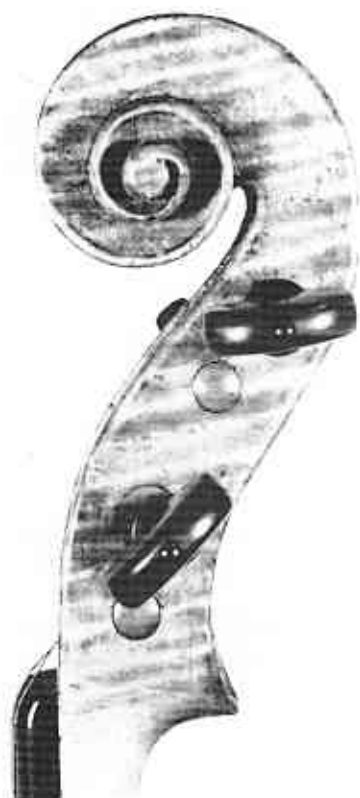
A március 28-i koncert megváltozott műsora:
Rachmaninov: 2. zongoraverseny (előadja:
Koczor Péter, az 1996-os Liszt Ferenc
Zongoraverseny különdíjasa)
Weiner: Farsang
Liszt: 2. Magyar rapszódia

A „Tavaszi bérlet” április 25-i és június 6-i
műsora helyet cserélnek.

Május 6-án Lukin Márta helyett Farkasóti
Mária lesz a közreműködő.

Szegedi Szimfonikus Zenekar

A május 15-i koncert karmestere Pál Tamás
lesz. Szintén ő lesz a karmester a MÁV
Szimfonikus Zenekar március 4-i hang-
versenyén.

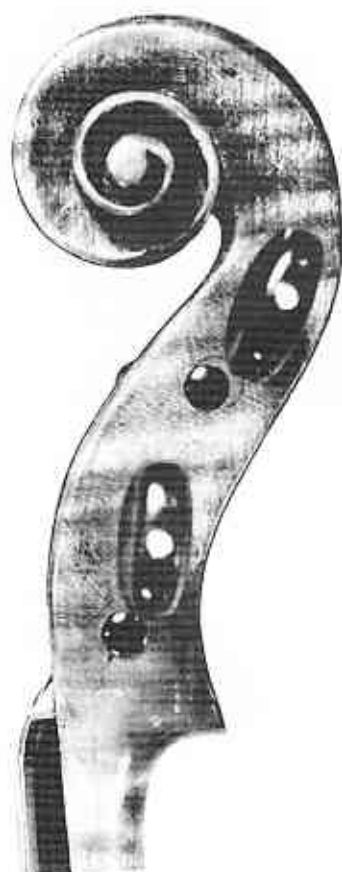
*Nicolaus Amati,
1650*

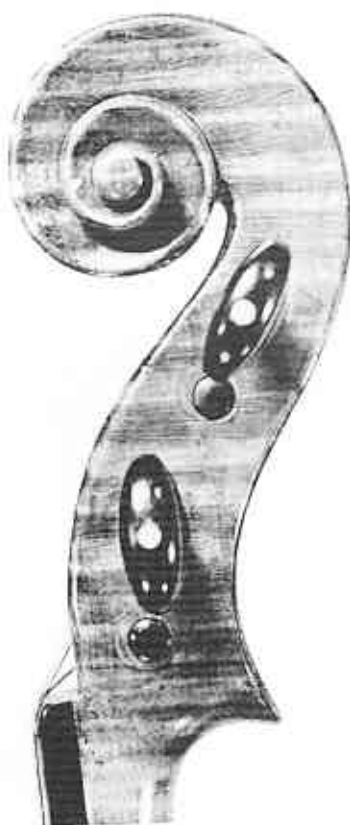
*Nicolaus Bergonzi,
1789*

*Giuseppe Guaragnini
1780*

*Joseph Guarnerius
1735*

*Antonius Stradivarius
1689*

*Pasquale Ventapane,
1830*